

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
LIETUVIŲ KALBOTYROS IR KOMUNIKACIJOS KATEDRA

DANGUOLĖ GAUDINSKAITĖ

VIETŲ PAVADINIMŲ DARYBINIAI SINONIMAI
MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė
doc.dr. **Jolanta VASKELIENĖ**

Šiauliai, 2005

DERIVATIVE SYNONYMS OF THE NAMES OF PLACES

Summary

Master's work object: derivative synonyms of the names of places, their rows formed from derivatives from the Dictionary of Modern Lithuanian published in 2000. Derivative synonyms of the names of places are the kind of synonyms which have the same root, different derivational affixes and very similar or identical lexical meaning (524 derivatives, 220 rows). The place is named according its things, qualities or actions.

The theme is relevant because derivative synonyms had not been explored in Lithuania so far.

In this work theoretical aspects of derivative synonyms are discussed on the basis of concrete material – derivative synonyms of the names of places: concept of derivative synonyms, the relation of variants of derivative synonyms and words, derivative synonyms and style. Also synonymical derivatives of the names of places are analysed (ways of derivation, means and various combinations, synonymical derivatives of different suffixes, inflections, prefixes and compound words).

The main purpose of this work is to show that there are semantically and stylistically similar or identical derivative synonyms in the category of derivation of the names of places.

Objectives: to show the difference between derivative synonyms of the names of places and variants of the names of places; to discuss derivative synonyms of the names of places in point of polysemy; to show stylistic variety of derivative synonyms; to show variety and frequency of derivative formatives and foundation and ways of derivation; to view the use of derivatives.

The selected material is analysed according to methods of modern derivative analysis on the basis of which pairs and rows of derivative synonyms are formed. Substitution and counting methods are applied. Examples are analysed according the descriptive analytical method.

It is noticed that derivative synonyms of the names of places are formed from verbs with or without prefixes having very similar lexical meaning and the same root, e.g. **krautuvė** (: krauti) – **sankrova** (: sukrauti) etc. Derivative synonyms may be of the same syntactical combinability, words of different intensity, used frequently or seldom, having (or not) stylistic labels, available to exchange.

Turinys

Ivadas	4
I. Darybiniai sinonimai – vienas iš sinonimų tipų	7
1. Svarbiausios sąvokos	7
2. Sąvoka, vieta tarp kitų sinonimų	7
3. Darybiniai sinonimai ir variantai	9
4. Vietų pavadinimų darybiniai sinonimai ir polisemija	10
5. Vietų pavadinimų darybiniai sinonimai ir stilius	13
5. 1. Darybinių sinonimų eilės, kurių nė vienas narys neturi stilistinių pažymų	13
5. 2. Darybinių sinonimų eilės, kurių bent vienas narys turi stilistinę pažymą	17
II. Vietų pavadinimų darybos kategorijos sinonimija	22
1. Sinonimiški priesagų vediniai	22
1. 1. Priesagų <i>-ynas</i> ir <i>-ynė</i> vediniai	24
1. 2. Kitų priesagų vediniai	26
2. Sinonimiški priesagų ir galūnių vediniai	29
3. Sinonimiški skirtingų galūnių vediniai	30
4. Sinonimiški skirtingų priešdėlių vediniai	31
5. Sinonimiški priesagų ir priešdėlių vediniai	32
6. Darybinių sinonimų eilės, kuriose yra dūrinių	33
6. 1. Sinonimiški priesagų vediniai ir dūriniai	33
6. 2. Sinonimiški priešdėlių vediniai ir dūriniai	34
6. 3. Sinonimiški dūriniai, priesagų ir galūnių vediniai	35
6. 4. Sinonimiški dūriniai	36
III. Vietų pavadinimų darybinių sinonimų pamatiniai žodžiai, darybos būdai, dažniausi darybos afiksai	37
IV. Vietų pavadinimų darybinių sinonimų vartosena	42
1. Darybinių sinonimų eilės, kurių visi nariai yra įtraukti į Tekstyną	43
2. Darybinių sinonimų eilės, kurių bent vienas narys fiksuojamas Tekstyne	47
3. Darybinių sinonimų eilės, kurių nė vienas narys nefiksuojamas Tekstyne.....	49

Išvados	51
Šaltiniai	54
Literatūra	56
Priedai.....	59
1 priedas. Sinonimų eilės	59
2 priedas. Lentelės	73

Įvadas

Tyrimo objektas, tikslas ir uždaviniai. Magistro darbo *objektu* pasirinkti *viėtų pavadinimų darybos kategorijos darybiniai sinonimai* (toliau DS): žiūrima, kokius darinius pagal DŽ₄ (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – V., 2000) galima laikyti jais. DS aptariami, atsižvelgiant į darinių leksines ir darybines reikšmes. Taip pat remiamasi VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Kompiuterinės lingvistikos centre parengto Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno (toliau – Tekstynas) medžiaga, kurioje atsispindi DS vartosenos ypatybės. „Lietuvių kalbos žodyno“ (T.1-20; toliau LKŽ), A. Lyberio „Sinonimų žodyno“ (2002; toliau SŽ) ir „Lietuvių kalbos sinonimų žodyno“ (1961; toliau LKSŽ) pavyzdžiai iliustruoja viėtų pavadinimų DS rašytinės ir sakytinės kalbos vartoseną.

Pagrindinis šio darbo *tikslas* – parodyti, kad viėtų pavadinimų darybos kategorijoje esama semantiškai bei stilistiškai tapačių arba panašių DS.

Uždaviniai:

- a) parodyti viėtų pavadinimų DS ir viėtų pavadinimų variantų skirtumą;
- b) aptarti viėtų pavadinimų DS polisemijos atžvilgiu;
- c) parodyti DS stilistinį įvairumą;
- d) parodyti darybos formantų ir darybos pamato, darybos būdų įvairovę bei dažnumą;
- e) analizuoti, ar visi sinonimų eilės nariai vienodai dažnai vartojami (ar jie yra fiksuojami Tekstyne).

Tyrimo aktualumas. Lietuvių kalba pasižymi leksikos turtingumu, artimos ar tos pačios reikšmės žodžių gausa. Tokie žodžiai, kuriuos galima keisti vietomis ir sakinio prasmė iš esmės nekinta, paprastai vadinami sinonimais.

Darybiniai sinonimai – savitas sinonimų tipas. DS vienu kalbininku yra laikomi atskiru sinonimų tipu, o kitu – šliejami prie kitų rūšių sinonimų.

Kalbant apie darybinius sinonimus, reikia žinoti, kad tai dariniai, artimos bei tapačios reikšmės bendrašakniai žodžiai, turintys skirtingus darybos formantus (žr. Župerka, 1997, 37), priklausantys tai pačiai darybos kategorijai.

DS esama 13 darybos kategorijų, kuriose su skirtingais darybos formantais yra kuo įvairesnių

DS eilių.

Pasirinktoji magistro darbo tema – „Vietų pavadinimų darybiniai sinonimai“ – *aktuali*, nes Lietuvoje darybinė sinonimika iki šiol mažai tyrinėta. Darybiniai sinonimai aptariami S. Keinio, J. Pikčilingio, V. Urbučio, J. Vaskelienės, K. Župerkos darbuose (visas literatūros sąrašas yra darbo pabaigoje). Išsamių DS praktinių tyrinėjimų maža, išskyrus J. Vaskelienės knygą „Darybiniai sinonimai“ (2000).

Tyrimo hipotezė. Kalboje vengiama DS. Tuomet kuris nors eilės narys pradedamas vartoti dažniau, o kitas(i) DS traukiasi į pasyviają leksiką ir nebevartojami. Tikėtina, kad kai kurios vietų pavadinimų DS eilės sutrumpės arba išnyks.

Tyrimo metodologija. Surinkta medžiaga analizuota taikant *šiuolaikinės darybinės analizės metodus* (V. Urbučio „Žodžių darybos teorija“ (1978), „Lietuvių kalbos gramatika, T. 1 (1965)), kuriais remiantis sudarytos DS poros ar eilės. Taip pat yra taikytas *skaičiavimo, substitucijos, tipologinis* metodai (pateikiama DS eilių, jų kombinacijų, DS darybos pamato ir darybos formantų, darybos būdų dažnumo statistika), pavyzdžiai analizuojami *aprašomuoju analitiniu metodu*.

Tyrimo etapai. Tyrimo pagrindas – bakalauro darbas „Darybiniai sinonimai (Vietos pavadinimai)“, kuriame buvo surinkti pavyzdžiai, sudarytos DS eilės, aptarti teoriniai DS aspektai, vietų pavadinimų DS ir variantų santykis, polisemijos dalykai, stilius, darinių pamatiniai žodžiai.

Magistro darbe tema papildyta, išplėsta, nes plačiau tyrinėti darybos afiksai, darybos būdai, remiantis Tekstynu, analizuota vietų pavadinimų DS vartosena.

Darbo aprobacija. 2004 m. kovo 19 d. dalyvauta VIII studentų ir magistrantų mokslinėje konferencijoje „Studentų darbai – 2004“ Šiauliuose, parengtos tezės (žr. Studentų darbai. VIII studentų ir magistrantų mokslinės konferencijos programa ir tezės. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2004.). Kartu su vadove doc.dr. J. Vaskeliene pranešimo tema „Vietų pavadinimų darybiniai sinonimai“ parengtas straipsnis, kuris išspausdintas leidinyje „Jaunųjų mokslininkų darbai“ 2 (Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2004. P. 20-25).

2004 m. gegužės 14-15 dienomis dalyvauta Lietuvos studentų lituanistų VIII mokslinėje konferencijoje, skirtoje lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis atgavimo 100-mečiui, įvykusioje Šiauliuose. Čia skaitytas pranešimas tema „Vietų pavadinimų darybiniai sinonimai ir stilius“, parengtos tezės (žr. Lietuvos studentų lituanistų 8-oji mokslinė konferencija, skirta lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis atgavimo 100-mečiui. Programa ir pranešimų tezės. –

Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2004).

2005 m. gegužės 13-14 dienomis dalyvauta Lietuvos studentų lituanistų 9-oje mokslinėje konferencijoje, skirtoje Simono Dacho 400-osioms gimimo metinėms, įvykusioje Klaipėdoje. Čia skaitytas pranešimas tema „Vietų pavadinimų darybinių sinonimų vartoseną“, parengtos tezės (žr. Lietuvos studentų lituanistų 9-oji mokslinė konferencija, skirta Simono Dacho 400-osioms gimimo metinėms. Programa ir pranešimų tezės. – Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2005).

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, keturios dalys, išvados, literatūros ir šaltinių sąrašai, santrauka anglų kalba bei priedai.

Įvade aptariami darbo objektas, tikslas, uždaviniai, tyrimo metodai, darbo struktūra, supažindinama su analizuojamos temos aktualumu ir pan.

Pirmojoje dalyje – „Darybiniai sinonimai – vienas iš sinonimų tipų“ – svarstomi teoriniai darybinių sinonimų aspektai, kurie aptariami atsižvelgiant į konkrečią – vietų pavadinimų DS – medžiagą: DS sąvoka, DS ir žodžių variantų santykis, DS ir polisemija, DS ir stilius pan.

Antrojoje dalyje – „Vietų pavadinimų darybos kategorijos sinonimija“ – analizuojami konkretūs sinonimiški vietų pavadinimų dariniai, galintys pagal darybos būdą sudaryti įvairias DS eiles. Dariniai aptariami remiantis darybinės analizės metodu. Pateikiama DS eilių, jų kombinacijų statistika, taikomas substitucijos metodas leidžia parodyti, kad vietų pavadinimų darybos kategorijoje esama semantiškai bei stilistiškai tapačių arba panašių įvairių darybos būdų ir įvairius darybos afiksus turinčių DS. Kiekviename skyrelyje parodomas DS grupavimas, įdomesni atvejai, leksinės aplinkos įvairovė ir pan.

Trečiojoje dalyje – „Vietų pavadinimų darybinių sinonimų pamatiniai žodžiai, darybos būdai, dažniausi darybos afiksai“ – analizuojami vietų pavadinimų DS, nurodomi jų pamatiniai žodžiai, darybos afiksų dažnumas ir pan.

Ketvirtojoje dalyje – „Vietų pavadinimų darybinių sinonimų vartoseną“ – remiantis Tekstyno medžiaga, parodoma vietų pavadinimų DS vartoseną (t.y. aptariamas šių darinių vartojimo dažnumas ir pan.).

Darbo pabaigoje yra išvados, šaltinių ir literatūros sąrašai.

Santraukoje anglų kalba pateiktas magistro darbo apibendrinimas, svarbiausios išvados.

Darbo priedus sudaro nurodytos DS eilės, 16 lentelių apibendrinti skaičiavimo duomenys.

Į darbą įdėti 6 paveikslai.

I. Darybiniai sinonimai – vienas iš sinonimų tipų

1. Svarbiausios sąvokos

Darinys – bet kuriuo žodžių darybos būdu padarytas žodis (Keinys, 1999, 107).

Darybos formantas – darybos sandas, kuriuo darinys skiriasi nuo darybos pamato. Darybos formantą gali sudaryti vienas afiksas (priešdėlis, priesaga ar galūnė), priesaga su galūne, žodžių darybos priesaga kartu su formų darybos priesaga, priešdėlis su galūne, pamatinių kamienų sandūra ir galūnė ir kt. (žr. Keinys, 1999, 105).

Darybos kategorija – žr. darybos klasė (Keinys, 1999, 105) – vienos bendrosios (kategorinės) darybos reikšmės ir to paties leksinio gramatinio pamatinių žodžių pobūdžio pagrindu išskirtas stambus darinių skyrius (Keinys, 1999, 106).

Darybos opozicija – (darybos priešprieša, pamatavimo santykis) – toks santykis tarp žodžių, kai vienas žodis formaliai ir semantiškai remiasi kitu žodžiu (ar iš sykiu dviem kitais žodžiais) ir yra pastarojo (ar pastarųjų) pamatuotas (žr. LKE, 1999, 143).

Darybos pamatas – darybos opozicijų narių – darinio ir pamatinio žodžio (ar dviejų pamatinių žodžių) – bendroji dalis (LKE, 1999, 145).

Darybos reikšmė – reikšmė, susidaranti darybos metu iš darybos sandų (pamatinio ar pamatinių žodžių ir darybos formanto) reikšmių ir jų santykio (Keinys, 1999, 106).

Dūrinys – darinys, kuris remiasi dviem pamatiniais žodžiais (Keinys, 1999, 108).

Sinonimų eilė¹ – grupė reikšmės atžvilgiu artimai susijusių žodžių, kurie tarpusavyje yra sinonimai. Mažiausią sinonimų eilę sudaro du žodžiai (žr. KTŽ, 1990, 183).

Sinonimų pora – du sinonimiški žodžiai sudaro sinonimų porą. Tai yra sinoniminis minimumas (Jakaitienė, 1980, 54).

Sinonimai – žodis, žodžio forma ar žodžių junginys, turintis tokią pat arba artimą reikšmę, kaip ir kitas (ar kiti) žodis, forma ar junginys (KTŽ, 1990, 182).

2. DS sąvoka, vieta tarp kitų sinonimų

Darybiniai sinonimai – tai vienas iš sinonimų tipų, kuris kalbotyroje dar tebeieško savo vietos tarp kitų rūšių sinonimų.

Daugelis kalbininkų mano, kad šie sinonimai yra bendrašakniai panašios reikšmės žodžiai,

¹ Šiame darbe DS eilė, sudaryta iš dviejų narių, ir DS pora vartojami sinonimiškai.

padaryti su įvairiais darybos formantais, bet turintys tą pačią funkciją (žr. Palionis, 1999, 191; Pikčilingis, 1969, 45; 1975, 217; 1988, 42; Vaskelienė, 2000, 5; Župerka, 1978, 16; 1997, 37). DS eiles gali sudaryti ir dariniai, išvesti iš priešdėlinių bei nepriešdėlinių ar skirtingus priešdėlius turinčių bendrašaknių veiksmažodžių. Nors žiūrint formaliai DS atrodo artimesni morfologiniams, o turint omenyje tai, kad jų reikšmės artimos arba sutampa, DS panašūs į leksinius sinonimus, J. Pikčilingis sako, kad jie užima tarpinę padėtį tarp leksinių ir morfologinių sinonimų.

Kitų kalbų tyrėjai niekur pakankamai neakcentuoja darybinių sinonimų specifikos. Pavyzdžiui, L. Novikovas skiria tik tris sinonimų tipus: semantinius, stilistinius ir semantinius-stilistinius. Nors užsimena, kad sinonimai gali skirtis vien priešdėliais, vien priesagomis ar priesagomis ir galūnėmis, bet jų nevadina darybiniais sinonimais (žr. Новиков, 1982).

K. Gabka (Г. Gabka, 1967) yra rašęs apie sinonimiškus, tarpusavyje konkuruojančius, dėl žodžių darybos atsiradusius panašios reikšmės žodžius. J. Freimanė, A. Laua, R. Veidemanė (žr. Freimane, 1993; Laua, 1981; Veidemane, 1970) DS skiria nuo leksinių, morfologinių, sintaksinių bei frazeologinių sinonimų, o V. Grečko (žr. Гречко, 1987) tvirtina, kad DS – atskira sinonimų grupė, išsiskirianti formaliais požymiais: bendra šaknimi, skirtingais afiksais ir tipine darybos reikšme.

Darybiniais sinonimais tikslinga laikyti tokius lietuvių kalbos darinius, kurie turi tą pačią šaknį, tą pačią darybos reikšmę, bet padaryti su skirtingomis darybos priemonėmis (Vaskelienė, 1998, 225). Taigi darybiniai sinonimai turi būti dariniai, kurie, pasak V. Urbučio, „yra atsiradę dėl žodžių darybos (...), arba kurie funkcionuoja, yra suvokiami kaip žodžių darybos produktai“ (Urbutis, 1978, 59). DS turi priklausyti tai pačiai darybos kategorijai.

V. Urbutis pateikia tokias daiktavardžio darybos kategorijas:

- 1) deminutyvai, kur kartu su mažinamaisiais vediniais dar liečiami didinamieji, maloninamieji ir menkinamieji vediniai,
- 2) veiksmažodžių abstraktai, arba veikslių pavadinimai,
- 3) vardažodžių abstraktai, arba ypatybių pavadinimai,
- 4) veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimai,

- 5) vardažodinės ypatybės turėtojų pavadinimai,
- 6) veiksmo rezultato pavadinimai,
- 7) įrankių pavadinimai,
- 8) vietų pavadinimai,
- 9) asmenų pavadinimai pagal profesiją,
- 10) pavadinimai pagal kilmę bei priklausymą, kur skiriami asmenų pavadinimai pagal jų kilimo bei gyvenamąją vietą, vaikų pavadinimai pagal jų tėvus ir panašių pusiau semantinių pogrupių vediniai,
- 11) pavadinimai pagal lyties skirtumą arba poriniai pavadinimai,
- 12) kuopiniai pavadinimai,
- 13) švenčių bei apeigų pavadinimai (Urbutis, 1978, 280-281).

I. Uluchanovas (žr. Улуханов, 1977; 1974), detaliai išnaginėjęs darybos priemonių si-nonimiškumą, mano, kad sinonimiški yra tie afiksai, kurie vediniams suteikia tapačią reikšmę, o daugiareikšmiai afiksai gali būti sinonimiški viena ar keliomis reikšmėmis. Taip pat darinio reikšmės aiškinimas neįmanomas be pamatinio žodžio ir formanto reikšmės.

Darybos teoretikų jau nurodyta, kad ne visų tos pačios kategorijos tipų darybos reikšmė yra visiškai identiška, ir todėl darybos kategorijų viduje galima drąsiai kalbėti apie afiksų sinonimiškumą (plg. Vaskelienė, 2000, 22).

3. Darybiniai sinonimai ir variantai

Kalbant apie darybinius sinonimus, dažnai vartojama ir žodžio varianto sąvoka. K. Župerka sako, kad „variantas yra kalbos vieneto atmaina, kitas tos pačios reikšmės pavidalas“ (Župerka, 1997, 28). V. Grečko taip pat yra rašęs apie juos, akcentuodamas, kad variantai – savarankiški žodžiai (žr. Гречко, 1966).

J. Pikčilingis variantais laiko „to paties žodžio, formos arba sintaksinės konstrukcijos“ kitą pavidalą, bet variantų skyrimo kriterijų nepateikia ir duoda tik keletą pavyzdžių: *apgaulė – apgautė, apnakvinti – apnakvydinti* ir t.t. (žr. Vaskelienė, 2000, 10).

Šie požiūriai parodo, jog teoriškai nusakyti variantų ir sinonimų skirtumus paprasta, bet praktiškai tai padaryti sunku, nes kitąkart tai yra tik susitarimo dalykas.

Taigi, nors darybiniai sinonimai turi tą pačią šaknį, kuri, kaip žinoma, yra svarbiausias žodžio leksinės reikšmės rodiklis, ir skiriasi tik savo darybos formantais, jie nėra vienas kito variantai. To paties žodžio variantais laikytinos tokios jo atmainos, kurios viena nuo kitos skiriasi neesminiais fonetiniais ar morfologiniais požymiais, nekeičiančiais jų reikšmės (žr. Vaskelienė, 2000, 13). Pavyzdžiui, variantai yra *palovė* ir *palovis*, nes šie dariniai yra sudaryti iš to paties pamatinio žodžio *lova* su priešdėliu *pa-* ir skiriasi tik šalutiniu požymiu – galūnėmis *-is* ir *-ė*.

DŽ₄ esama vietų pavadinimų darybinių variantų, pvz.: *antkrantė* – *antkrantis*, *atbradas* – *atabradas*, *atkaita* – *atokaita*, *atkrantė* – *atkrantis*, *darbavietė* – *darbovietė*, *pakampė* – *pakampis*, *palovė* – *palovis*, *pašalys* – *pašalė*, *paširdė* – *paširdžiai*, *paunksnė* – *paunksnis*, *pažastė* – *pažastis*, *tarpangis* – *tarpuangis*, *tarpausis* – *tarpuausis*, *tarpdirvis* – *tarpu-dirvis*, *tarpkojis* – *tarpukojis*, *tarplangė* – *tarpulangė*, *tarpmiškė* – *tarpumiškė* – *tarpumiškis*, *tarppievis* – *tarpupievis*, *tarppirštis* – *tarpupirštis*, *tarpragė* – *tarpuragė*, *tarpsienis* – *tarpusienis*, *tarpstotis* – *tarpustotė*, *tarpšakis* – *tarpušakis*, *tarpkalnė* – *tarpkalnė*, *tarpvagis* – *tarpuvagis*, *tarpvartė* – *tarpuvartė*, *užkalnė* – *užkalnis*, *užtakis* – *užutėkis*, *užuolanda* – *užlanda*, *užuoglauda* – *užglauda*, *užuovėja* – *užvėja*, *vilkaduobė* – *vilkduobė*, *žiemavietė* – *žiemovietė* ir kt.

Pagal tai, koku šalutiniu požymiu šie variantai skiriasi vienas nuo kito, juos būtų galima skirstyti į:

1) vedinius:

a) tos pačios galūnės vediniai, kai varijuoja pamatinio žodžio priešdėlis (*atbradas* – *atabradas*, *atkaita* – *atokaita*, *užuoglauda* – *užglauda*, *užuolanda* – *užlanda*, *užtakis* – *užutėkis*);

b) to paties priešdėlio vediniai, besiskiriantys šalutiniu darybos elementu – galūne (*atkrantė* – *atkrantis*, *pakampė* – *pakampis*, *palovė* – *palovis*, *pašalys* – *pašalė*, *paširdė* – *paširdžiai*, *paunksnė* – *paunksnis*, *pažastė* – *pažastis*, *užkalnė* – *užkalnis*);

2) sudurtinius žodžius, kurie skiriasi jungiamuoju balsiu (*darbavietė* – *darbovietė*, *tarpausis* – *tarpuausis*, *tarpkojis* – *tarpukojis*, *tarplangė* – *tarpulangis*, *tarpmiškė* – *tarpumiškė*, *tarppirštis* – *tarpupirštis*, *tarpragė* – *tarpuragė*, *tarpvagis* – *tarpuvagis*, *žiemavietė* – *žiemovietė* ir kt.).

4. Vietų pavadinimų darybiniai sinonimai ir polisemija

Tiriant sinonimiškus vedinius, reikia atkreipti dėmesį į jų reikšmes. Sinonimiški žodžiai, turintys daug reikšmių, viena reikšme gali įeiti į vieną DS eilę, o kita (kitomis) – į kitą DS eilę (net ir skirtingų darybos kategorijų) arba gali ir neturėti sinonimų.

Neretai kuris nors vietų pavadinimų DS eilės narys turi vieną leksinę reikšmę ir įeina tik į vieną sinonimų eilę, pavyzdžiui, priesagų *-inē* ir *-udē* vediniai **pašarinē** ir **pašarudē** sinonimiškai santykiauja leksine reikšme ‘vieta pašarui dėti klojime’: *Kur ant pašarinē, toj užugardēj sukrovēm virkščias* (LKŽ, 9, 558). *Vilkas insvijo pašarudēn šunį ir papiovē* (LKŽ, 9, 559).

Antai priesagos *-imas* ir galūnės *-is* vediniai **ilūžimas** ir **ilūžis** sinonimiškai santykiauja tik reikšme ‘ilūžusi vieta’, pvz.: *Konstatavo galvos kaulo ilūžimą* (LKŽ, 7, 716). *Po to ilūžimo parēmē su ramsčiu ir netaisē [pirties] tie tinginiai* (LKŽ, 7, 716). **ilūžio** pavyzdžių nei DŽ₄, nei LKŽ nepateikta. Tekstyne **ilūžis** reikšme ‘ilūžusi vieta’ pavartotas septynis kartus, pvz.: *Skilimas, ilūžis, susidėjimas iš dviejų dalių yra esminē pasauliui atviros būtybės savybē* (T).

Darybiniais sinonimais galima laikyti priesagų *-yba* vedinį **ganyba**, turintį reikšmę ‘ganymas; ganykla’, *-(i)ava* vedinį **ganiava** (jis turi ‘ganyklos’ reikšmę) ir *-ykla* vedinį **ganykla**, kai pastarasis vartojamas ‘ganymo vietos’ reikšme, pvz.: *Ten ne ariama žemē, tai buvo tik ganiava, krūmokšniai* (LKŽ, 3, 102). *Mes avių namie nelaiKom – ganiavon atiduodam* (LKŽ, 3, 102). *Po ganyklos lig kelių žalmargių banda maurojo* (LKŽ, 3, 103). *Galvijai čia tur gerą ganyklą* (LKŽ, 3, 102). Nei LKŽ, nei LKSŽ, nei Tekstynas šios reikšmės (‘ganymas; ganykla’) žodžio **ganyba** pavyzdžių nepateikia. Kaip matyti, šie DS pavadina vietą, kurioje ganoma.

Tačiau šios sinonimų eilės nariai **ganyba** ir **ganymas** sudaro sinonimų porą ir kaip veiksmažodžių abstraktai: *Meitēlis penybo, o karvē ganybo tunka* (LKŽ, 3, 103). Priesagos *-ymas* vediniui **ganymas** būdinga bendroji veiksmo, vyksmo reikšmė, pvz.: *Jie dažnai bara ją už ilgą miegojimą, už blogą ganyimą avių* (LKŽ, 3, 103).

DS yra priesagų *-ynē* vedinys **šlapynē** (‘šlapia vieta’) ir *-uma* vedinys **šlapuma** (‘šlapios vietos’ reikšme), pvz.: *Šlapynēn neik!* (LKŽ, 14, 1019). *Vabaliukas tokis iš šlapynēs – šlapynēj būva anys* (LKŽ, 14, 1019). *Tokia šlapuma: eini, tik lingi* (LKŽ, 14, 1025). *Iš šlapumų šienas reikia panešiot* (LKŽ, 14, 1025). Šie dariniai yra išvesti iš būdvardžio *šlapias*.

Priesagos *-uma* vedinys **šlapuma** kita reikšme – ‘šlapias, lietingas laikas’ – sudaro DS porą

su dūriniais **šlapmetis** / **šlapymetis** (t.y. variantai), reiškiančiais ‘šlapią metą, šlapumą’, pvz.: *Šlapuma buvo, o šalta!* (LKŽ, 14, 1025). *Tokio[je] šlapumo[je] kur važiuosi, – namie sėdėk!* (LKŽ, 14, 1025). *Per patį šlapmetį atvažiavo* (LKŽ, 14, 1022). *Šlapymečiu jau čia tiek daug prisirenka vandens* (LKŽ, 14, 1019).

Dūrinio variantai **šlapmetis** / **šlapymetis** (be jungiamojo balsio ir su jungiamuoju balsiu *y*, bet jį teturi vienas) yra sudaryti iš dviejų sandų – būdvardžio *šlapias* ir daiktavardžio *metas*.

DS eilę sudaro priesagos *-mė* vedinys **vėsmė** (‘vėsi vieta, pavėsis’), išvestas iš veiksmažodžio *vėsti* būtojo kartinio laiko 3 asmens, ir galūnės *-is* vedinys **pavėsis**, kuris taip pat turi panašią leksinę reikšmę ‘saulės nekepinama, vėsi vieta, paūksmė’, pvz.: *Sėdi medžių pavėsyje* (DŽ₄, 531). *Sulindo į pavėsį* (DŽ₄, 531). Šios leksinės reikšmės darinio **vėsmė** pavyzdžių rasta tik SŽ (*Ilsėjomės medžių vėsmėje* (SŽ, 335)) – nei LKŽ, nei DŽ₄, nei Tekstynas nepateikia vedinio vartosenos pavyzdžių, todėl galima daryti prielaidą, kad **vėsmė** vietos pavadinimo reikšmė labai retai arba beveik nevartojamas.

Daiktavardis **vėsmė** ‘vėsos, vėsimo’ reikšmė įeina į dar vieną DS eilę, kurioje be šio vedinio sinonimiškai santykiauja galūnių *-a* vedinys **vėsa** ir *-is* vedinys **vėsis**, priesagų *-umas* vedinys **vėsumas** ir *-uma* vedinys **vėsuma**. Visi dariniai turi labai panašią leksinę reikšmę, kurią apibendrintai galėtume įvardyti kaip ‘vėsa, vėsumas’, išvesti iš to paties būdvardžio *vėsus*, priklauso tai pačiai – vardažodžių abstraktų – darybos kategorijai, pvz.: *Vėjas atpūsdavo raisto vėsme, visus jo kvapus* (LKŽ, 18, 936). *Atplaukia varpo skambesys iš tolo, užlieja vakaro gaivi vėsa* (LKŽ, 18, 926). *Gaivinantis vėsis* (LKŽ, 18, 936). *Vėsimo laipsnis pareina nuo oro greičio, drėgmės ir jo temperatūros* (LKŽ, 18, 982). *Langas atdarytas, prieš vėsumos* (LKŽ, 18, 982).

Sudarant darybinių sinonimų eiles yra svarbus ne visas daugiareikšmis žodis, o leksema (žr. Vaskelienė, 2000; 24, 26), nes ne visomis reikšmėmis ir ne visuomet dariniai yra darybiniai sinonimai.

Taip pat sinonimiškai santykiauja vietų pavadinimų darybos kategorijai priklausantys priesagų *-stas* vedinys **būstas** (jo reikšmė ‘namai, butas, pastogė’), *-einė* vedinys **buveinė** (kurio reikšmė ‘būvamoji vieta’) ir galūnės *-is* vedinys **būvis** reikšmė ‘būvamoji vieta, buveinė’, pvz.: *Sargybos būste pasigirdo riksmas* (LKŽ, 1, 1210). *Ar tu dar benueini į savo senąją buveinę?* (LKŽ, 1, 1210). *Ant aukštųjų vinkšnų turėjo dvi šarki savo būvį* (LKŽ, 1, 1226). Vedinys **būvis** darybos metu turi pakitusius šaknies balsius (*u:ū*).

Tačiau galūnės *-is* vedinys **būvis** kita leksine reikšme – ‘buvimas, gyvavimas, gyvenimas’ – įeina į kitą DS eilę, kur sinonimiškai santykiauja su priesagų *-imas* ir *-tis* vediniais **buvimas** ir **būtis**. Visi trys vediniai yra išvesti iš to paties pamatinio veiksmažodžio *būti*, turi panašią leksinę reikšmę ir tą pačią darybinę reikšmę – priklauso veiksmažodžių abstraktų darybos kategorijai, pvz.: *Gamtoje vyksta kova dėl būvio* (DŽ4, 96). *Nėra jokių dievo būvimo įrodymų* (LKŽ, 1, 1224). *Vieną kartą ten tebuvo buvęs; ir to užteko, dvaro būties pasižiūrėjus* (LKŽ, 1, 1222).

Kaip matyti, daugiareikšmis žodis atsiduria skirtingų darybos kategorijų sinonimų eilėse, nes sinonimiškos esti tik tam tikros žodžių reikšmės.

Vietų pavadinimas **pereiga** (priesagos *-ga* vedinys iš veiksmažodžio *pereiti*) yra galūnės *-a* vedinio **perėja** sinonimas, kai turima omenyje reikšmė ‘pereinamoji vieta’, pvz.: *Vytautas statė didelius tiltus, davė smagias pereigas per klampynes ir nepereinamas girias* (LKŽ, 9, 818). *Nusivedžiau arkliuką į mano rastąją pereigą* (LKŽ, 9, 818). *Jis pražuvo, beieškodamas kelionėje šiaurės vakarų perėjos* (LKŽ, 9, 819). *Per tą griovį nėra nei kokios perėjos* (LKŽ, 9, 819). Priesagos *-ga* vedinys **pereiga** išvestas iš bendraties *pereiti*, o galūnės *-a* vedinys **perėja** – iš būtojo kartinio laiko formos *perėjo*.

Vedinys **pereiga** kita reikšme yra priesagos *-imas* vedinio **perėjimas** DS – abu veiksmažodžio abstraktai turi tokią pat leksinę reikšmę – ‘perėjimas į kitą formą, pasikeitimas’, pvz.: *Reikšmės pereigą nuo „šakos“ prie „arklo“ gali rodyti dar sekantys pavyzdžiai* (LKŽ, 9, 818). *Palengvėja valingų impulsų perėjimas į veiksmus* (LKŽ, 2, 1112).

Taigi priesagos *-ga* vedinys **pereiga**, priklausomai nuo leksinės reikšmės, yra vietų pavadinimo **perėja** ir veiksmažodžio abstrakto **perėjimas** sinonimas.

Kaip matyti, darinys, turintis keletą reikšmių, gali turėti sinoniminių santykių su kitu bendrašakniu dariniu tik tam tikra savo reikšme (ar reikšmėmis), o kita reikšme (ar reikšmėmis) gali sudaryti DS eiles net su kitos darybos kategorijos vediniu (ar vediniais) arba sinonimiškai nesantykiauti su jokių kitu žodžiu.

5. Vietų pavadinimų darybiniai sinonimai ir stiliai

Tiriamieji vietų pavadinimų DS nepasižymi didele stilistine įvairove, remiasi taip pat neturinčiais vaizdinių semų pamatiniais žodžiais (išskyrus vieną kitą DS). Dažniausiai jie

vartojami tiesiogine reikšme, bet pasitaiko ir kitokių atvejų.

Kartais visi darybinių sinonimų eilės nariai būna artimi ne tik semantiškai, bet ir stilistiškai (plg. Vaskelienė, 2002, 92). Tačiau taip pat gali būti, kad kuris nors vienas darinys įgyja tam tikrų stilistinių skirtybių, o kiti tos pačios eilės nariai išlieka stilistiškai neutralūs. Šiame darbe visi dariniai tyrinėti ir skirstyti pagal tai, kokias pažymas turi DŽ₄, todėl, kalbant apie šiuos darinius, galima išskirti tam tikras grupeles.

5. 1. Vietų pavadinimų darybinių sinonimų eilės, kurių nė vienas narys neturi stilistinių pažymų

Vietų pavadinimų DS eilės, kuriose nė vienas narys neturi stilistinių pažymų – didelė dalis nagrinėjamų DS (iš 220 DS eilių tokių esama 190 eilių; žr. 1 pav.). Tuomet vieni DS eilių nariai yra labai artimi semantiškai, pvz., *ajerynas* ir *ajerynė*, *baltuma* ir *baltymė*, *kelmynas* ir *kelmynė*, *liepynas* ir *liepynė*, *slidynė* ir *sliduma*, *varlynas* ir *varlynė* ir t.t. Taip pat yra ir tokių, kurie turi šiokių tokių stilistinių atspalvių, vartosenos skirtybių.

VIETŲ PAVADINIMŲ DARYBINIAI SINONIMAI

DS eilės, kurių nė vienas narys neturi stilistinių pažymų

(190 eilių, pvz., *ajerynas* – *ajerynė*)

DS eilės, kurių bent vienas narys turi stilistinę pažymą

tarminis žodis

(15 eilių, pvz., *beržynas* – *beržynė* – *beržytė*)

terminas

(8 eilės, pvz., *rūdynas* – *rūdvietė*)

pasenęs žodis

(4 eilės, pvz., *sankrova* – *krautuvė*)

knyginis žodis

(2 eilės, pvz., *įeiga* – *įėjimas*)

istorizmas

(1 eilė, pvz., *kunigaikštija* – *kunigaikštystė*)

1 pav. Vietų pavadinimų stilistinis DS skirstymas

Sinonimija, kaip pastebi K. Gaivenis, yra „žodžių <...> reikšmės tapatumas arba artimumas, leidžiantis juos vartoti kits kito vietoj semantiniais bei stilistiniais sumetimais“ (KTŽ, 1990, 182-183) ir suteikiantis galimybę atlikti substituciją – „vieno kalbos elemento pakeitimą kitu be įtakos turiniui“ (KTŽ, 1990, 193). Pavyzdžiui, galūnės *-a* vedinys **pakyla**, kurio leksinė reikšmė ‘aukštumėlė, aukštesnė vieta; tam tyčia aukščiau įrengta aikštelė vaidinti, griežti, dainuoti ir pan., estrada’, sinonimiškai santykiauja su priesagų *-imas* ir *-uma* vediniais **pakilimas** bei **pakiluma**, turinčiais tą pačią leksinę reikšmę. Darinys **pakyla** turi darybos metu pakitusius šaknies balsius (: *pakilti, i:y*). Tekste galėtume sukeisti šiuos darinius vietomis ir sakinių prasmė dėl to nepasikeistų: *Čia visur lygumos, tik retkur nežymūs pakilimai* (LKŽ, 5, 779). *Dešinėje kelio pusėje prasideda didokas šilas, augantis ant aukštos iš smėlio ir žvirgždų suplaktos pakilumos* (LKŽ, 9, 173). *Čia yra aukščiausia pakyla* (LKŽ, 9, 172).

Artimos semantikos žodžiai yra priesagų *-ykla, -yklė* ir *-ynė* vediniai **maudykla** (‘maudymosi vieta’), **maudyklė** (‘maudymosi vieta su reikiama įrenginiais’) ir **maudynė** (‘maudymosi vieta su reikiama įrenginiais’): *Naktį, kai viskas nutils, karaliaus duktė eis į maudyklą maudytis* (LKŽ, 7, 928). *Jų ežere yra labai gera maudyklė* (LKŽ, 7, 928). *Kur ant Nemuno ponios maudynė, te maudykis* (LKŽ, 7, 928). Be konteksto būtų nelabai aišku, apie ką kalbama. Šie vietų pavadinimų darybiniai sinonimai išvesti iš veiksmažodžio *maudyti(s)* būtojo kartinio laiko formos.

Priesagos *-ymas* vedinys **išrantymas** ir galūnės *-a* vedinys **išranta** sudaro sisteminę DS eilę leksine reikšme ‘išrantymas; išranta vieta’. Jie išvesti iš galininkinio veiksmažodžio *išranti*. Vedinį **išranta** ir be konteksto suprantame kaip vietos pavadinimą, o **išrantymas** be konteksto gali būti suvokiamas kaip veiksmažodžių abstraktas, t.y. kitai darybos kategorijai priklausantis darinys, pavyzdžiui: *Ta jos drabužių spinta su trejomis durimis, visokiais išrantymais papuošta* (LKŽ, 11, 175). *Apskaičiuota taip, kad jos viršumi, slėpdamiesi už išrantų, galėtų važiuoti vežimai arba žygiuoti kareivių būriai* (T).

Priesagų *-ykla, -tas* bei galūnės *-is* vediniai **gulykla** (‘gulimoji ar išgulėta vieta, guolis, kinis’), **gultas** (‘gulima vieta, guolis, patalas; gulėti sukaltos lentos’) ir **guolis** (‘gyvūno gulimoji vieta’) yra DS, išvesti iš antrinės kilmės priesagą turinčio negalininkinio veiksmažodžio *gulėti*. Antrinė priesaga į vedinius neperkeliamas (žr. Keinys, 1975, 34). Kaip matome, darybos metu pakito vedinio **guolis** šaknies balsis (*u:uo*). Šis vedinys vartojamas gana dažnai – Tekstyne pateikti 882 pavyzdžiai). Kiti vediniai – **gultas** ir **gulykla** – retesni (**gultas** minimas 633 kartus, o **gulykla**

– tik 18), pvz.: *Tik ugniakuro žymės, guoliai ir išmėtyti menkniekiai rodė čia neseniai gyvenus žmones* (T). *Man kilo įtarimas, kad tai gali būti baltojo kiškio gulykla* (T). *Užšokau į viršutinį gultą – tada miegodavau kraštinėje lovoje, prie sienos <...>* (T).

Vietų pavadinimų darybiniai sinonimai gali būti išvesti iš galininkinių (tranzityvinių) ir negalininkinių (intransityvinių) veiksmažodžių. Pavyzdžiui, DS eilės vediniai **šėrykla** (‘įrengta vieta kam šerti; šertuvė’) – **šėrynė** (‘vieta, kur šeriami gyvuliai’) – **šertuvė** (‘automatinės ėdžios ar lovys’) remiasi galininkiniu veiksmažodžiu *šerti*: *Arklius avižomis, šienu šeria* (DŽ₄, 803) (*šerti ką?* – *arklius*).

Analizuojant DS, dažnai yra svarbus kontekstas, nes tik jame išryškėja konkreti darinio reikšmė. DS eilę sudaro šie vietų pavadinimai: **vištidė** – **vištynas** – **vištininkas**. Antai be konteksto aiškus vietų pavadinimas yra tik darinys **vištidė** – jo reikšmę suvoktų kiekvienas lietuviškai kalbantis žmogus (‘vištų tvartas’). Taip pat galėtume suprasti ir darinį **vištynas** (‘vištų ūkis, ferma’), nors šis, remiantis Tekstyno duomenimis, vartojamas labai retai (2 T). Bet priesagos *-ininkas* vedinį **vištininkas** dauguma suprastų, kaip žmogaus pavadinimą (t.y. ‘vištų mėgėjas, augintojas; vištų gaudytojas, vagis’; žr. DŽ₄, 941), nors jis turi ir vietos pavadinimo reikšmę ‘vištų tvartas’, yra **vištidės** ir **vištyno** DS. Taigi, analizuojant vietų pavadinimų darinius, kaip labai svarbus rodiklis iškyla leksinė reikšmė, kurią reikia pripažinti kaip vieną iš svarbiausių kalbos pasaulėvaizdžio sferų (žr. Gudavičius, 2003, 62). Štai sakiniai, rodantys jų platesnę leksinę aplinką: *Vištininkas buvo tamsus, visos vištos tupėjo šalia viena kitos* (LKŽ, 19, 796). *Tvarkingai uždaromas vištynas yra pakankama priemonė nuo šeškų arba kiaunių apsisaugoti* (LKŽ, 19, 795). *Varyk vištas vištidėn* (LKŽ, 19, 794).

Norint vietoje vieno substituto pavartoti kitą, transformacija ne visada įmanoma (plg. Ambrasas, 1976, 48), nes kai kurie žodžiai gali atrodyti labai artimi pagal reikšmę, bet nebūti sinonimais (žr. Апресян, 1957, 87). Taigi tik ėinodami šių darinių vartojimo aplinką galime priesagos *-ininkas* vedinį **vištininkas** pakeisti darybiniais sinonimais **vištidė**, **vištynas** ir pamatysime, kad sakinių prasmė nepasikeistų: *Vištidė buvo tamsi, visos vištos tupėjo šalia viena kitos* arba *Vištynas buvo tamsus, visos vištos tupėjo šalia viena kitos*. Jie gali lengvai pakeisti vienas kitą ir konkuruoja tekste, nes „konkuruojančių kalbos vienetų centrą sudaro sinonimai, t.y. labai artimos reikšmės visų kalbos lygmenų vienetai“ (Župerka, 1995, 9). Tuomet šios sisteminės DS eilės nariai gali būti apibūdinami epitetu *tamsus / tamsi*: *tamsus vištininkas*, *tamsi vištidė*,

tamsus vištynas; gali turėti panašią leksinę aplinką, nors ir skirtis vartoseną (Tekstyne **vištidė** pavartotas 79 kartus, **vištininkas** – 10, o **vištynas** – tik 2 kartus (vadinasi, vietų pavadinimų reikšmė tas žodis beveik nežinomas, todėl gali iškristi iš šios eilės)). Taigi, kaip matyti, ši DS eilė vartosenos požiūriu linkusi trumpėti arba net visai išnykti.

Darinio reikšmę tekste rodo ryšiai su kitais žodžiais, t.y. aplinka. Tie ryšiai įeina į žodžio formos sąvoką, todėl galime pasakyti tiksliau: kiekviena žodžio reikšmė turi specifinę formą – savo ryšius su kitų teksto žodžių reikšmėmis ir pagal tuos ryšius ji vienareikšmiškai (teisingai) yra identifikuojama. Žodžio reikšmės ir jos reiškimo formos vienovė vadinama semema (žr. Gudavičius, 1994, 14). Pavyzdžiui, DS laikytinų priesagos *-imas* vedinio **gyvenimas** (‘gyvenamoji vieta, buveinė, sodyba’) ir dūrinio **gyvenvietė** (‘gyvenamoji vieta’) leksinė reikšmė ryškėja kontekste: *Mūsų gyvenimas prie vieškelio* (DŽ₄, 177). *Sukėlė į ūkio gyvenvietę* (DŽ₄, 177). Be leksinės aplinkos **gyvenimas** gali būti suvokiamas kita – „buvimo, egzistavimo“ reikšmė, nes ja vartojamas dažniau, pvz.: *Prasidėjo kitoks gyvenimas* (DŽ₄, 177). *Išėjau didelę gyvenimo mokyklą* (DŽ₄, 177).

Vietų pavadinimų DS, neturintys DŽ₄ stilistinių požymių, yra semantiškai artimi dariniai, kurių vartosenai svarbus kontekstas.

5. 2. Darybinių sinonimų eilės, kurių bent vienas narys turi kokią nors pažymą

Peržvelgus tiriamą medžiagą, matyti, kad tarp DS gali būti tarminių žodžių, terminų, pasenusių, knyginių žodžių, istorizmų (žr. 1 pav.)

5. 2. 1. Darybinių sinonimų eilės su tarminiais žodžiais

Kartais (rasta 15 eilių) į DS eiles įeina tarminių žodžių (jie DŽ₄ turi pažymas *tarm.*, *ryt.*, *vak.*, *žem.*). Jei nurodoma tam tikros tarmės pažyma (*ryt.*, *vak.*, *žem.*), tai reiškia, kad tas žodis vartojamas toje tarmėje, o jeigu sunku nustatyti iš kurios tarmės paimtas – tai tik pažymima *tarm.* (plg. Morkūnas, 1997, 42). Pavyzdžiui, tarminiai žodžiai yra priesagos *-ytė* vediniai **beržytė** (*tarm.*), kuris sinonimiškai santykiauja su priesagų *-ynas* ir *-ynė* vediniais **beržynas** bei **beržynė**, taip pat **karklytė** (*ryt.*), įeinantis į DS eilę su priesagų *-ynas* ir *-ynė* vediniais **karklynas**,

karklynė. DS **beržynas**, **beržynė**, **karklynas** ir **karklynė** turi aiškesnę vietų pagal jose esančius daiktus, augalus ir pan. reikšmę. Tokių vedinių semantikoje yra gausumo komponentas. Tarminiai žodžiai **beržytė** ir **karklytė** suprantami ir vartojami tik tam tikroje Lietuvos teritorijoje, jie turi tokias pat reikšmes, kaip ir priesagų *-ynas*, *-ynė* vediniai (žr. Ambrazas, 2000, 58). Vedinio **beržytė** vartojimo vieta tiksliai neapibrėžta (tik nurodo pažymą *tarm.*, kad t.y. tarmybė), bet iš LKŽ vartosenos pavyzdžių galime daryti išvadą, kad šis žodis gali būti vartojamas Ramygaloje, Panevėžio raj.; Kupiškyje; Raseiniuose, pavyzdžiui: *Parsinešiau šluotų iš beržytės* (LKŽ, 1, 777). *Beržytėj pradėjo ir karklai augti* (LKŽ, 1, 777). **Karklytė** – rytietybė, t.y. Rytų Lietuvoje vartojamas žodis (žr. Barauskaitė, 1995, 46): *Ranka į laukus rodo, stačiai Mėgulio karklytėn* (LKŽ, 5, 294). *Nuvažiavo karklytėn* (LKŽ, 5, 294). Šie dariniai įtraukti į Tekstyną, bet **beržytė** minimas tik 3 kartus, o **karklytė** – 7 kartus. Taigi, kaip matyti, šie vediniai dabartinėje kalboje vartojami gana retai.

Konkurencijos santykiai susidaro kalbos akto metu tik tuomet, kai vieną tokią pačią ar labai panašią reikšmę galima nusakyti daugiau negu vienu kalbos vienetu, o konkurencijos pamatu laikoma ta pati (bendroji) komunikacijos intencija (paskirtis) (žr. Župerka, 1995, 11). Pvz., vedinys **pirtis** (visomis savo reikšmėmis) sinonimiškas priesagos *-enė* vediniui **perenė**, kurio leksinė reikšmė pateikiama kaip ‘pirtis’: *Eik į pirtį nusimaudyti, nusiplauti* (DŽ4, 560). *Šilta kaip pirtyje* (SŽ, 349). *Kaimiška, viešoji pirtis* (DŽ4, 560). *Pakurk perenę* (SŽ, 349). Tačiau šiuo atveju galima taikyti tik dalinę substituciją, nes vedinys **perenė** yra tarminis žodis – vartojamas žemaičiu, o kitų tarmių atstovams jis gali būti nesuprantamas (Tekstynas pateikia tik 2 šio darinio vartosenos pavyzdžius): *Eik į perenę nusimaudyti, nusiplauti. Šilta kaip perenėje. Kaimiška, viešoji perenė. Pakurk pirtį*. Taigi DS yra ir substitutai (pakaitalai) arba konkurentai (žr. Sirtautas, 2001, 13).

Žemaitybė yra priesagos *-ila* vedinys **sprogila** ‘sprogusi vieta, sprogymė’, kurį galima laikyti priesagų *-ymė* vedinio **sprogymė** (‘sprogusi vieta, plyšys’), *-klė* vedinio **sproklė** (‘persprogusi vieta, spraga’) ir galūnės *-is* vedinio **sprogis** (‘plyšys’) sinonimais. Jie remiasi negalininkiniu veiksmažodžiu *sprogti*. Galėtume sakyti, kad šios DS eilės vediniams būdingas intensyvumas, t.y. vieni nariai gali turėti kiekybiškai silpniau ar stipriau reiškiamo turinio požymį (plg. Župerka, 1997, 22-23), pvz.: *Kiaulė išlindo pro sproklę* (DŽ4, 727). *Lede dideli sprogiai* (DŽ4, 727). *Medžio, krosnies, akmens sprogymė* (DŽ4, 727). *Teip suskeldėjo žemė, kad į sprogilas koją gali ikišti* (LKŽ, 13, 524).

DS poroje, kurią sudaro vediniai **šėrykla** (‘įrengta vieta kam šerti’) ir **šėrynė** (‘vieta, kur šeriami gyvuliai’), vienas narys turi pažymą. Tai priesagos *-ynė* vedinys **šėrynė**, kuris vartojamas vakarų aukštaičių kauniškių tarmėje (žr. Barauskaitė, 1995, 46). Abu DS remiasi galininkiniu veiksmožodžiu *šerti*, pvz.: *Išgirdę rago garsą, greit visi stumbrai atskuba prie šėryklų* (LKŽ, 14, 651). *Rytoj šėrynę mėšim* (LKŽ, 14, 652). Galėtume atlikti substituciją: *Išgirdę rago garsą, greit visi stumbrai atskuba prie šėrynių* ir *Rytoj šėryklą mėšim*. Teksto prasmė nepasikeičia.

Daugiausia DS eilių, kuriose būtų žemaitiųjų (7 eilės), kiek mažiau tarmybių (5 eilės), rytietiškių (2 eilės), vakarietiškių (1 eilė).

5. 2. 2. Darybinių sinonimų eilės su terminais

8 DS eilių vienas iš narių turi *geogr., geol., bot.* pažymas. Tai ypatingi žodžiai, išriedėję iš paprasto žodžio. Kartais net nelabai aišku, kada ir dėl kokių priežasčių žodis tapo terminu. Terminai tiksliai išreiškia sąvoką, jiems būdingas apibrėžtas turinys ir jie negali turėti emocijų semų (Barauskaitė, 1995, 48). Tai stilistiškai neutralūs žodžiai, kurie dažniausiai vartojami tiesiogine reikšme. Antai: geografijos terminas **atabradas** (‘negilus ežero ar upės pakraštys, kur galima bristi; sekluma’) sudaro DS eilę su priesagos *-ta* vediniu **brasta** (‘negili upės vieta, per kurią galima perbristi’) ir turi variantą **atbradas**. Kaip matyti iš reikšmės apibrėžimo, terminas **atabradas** tiksliai reiškia geografijos sąvoką, ir jis yra savas lietuviškas žodis – galūnės *-as* vedinys (žr. Sirtautas, 1981, 21).

Dalis vedinių gali turėti darybos metu pakitusius šaknies balsius (plg. Keinys, 1980, 76), pavyzdžiui, galūnės *-a* vedinys **įlanka** (: *įlinkti, i:a*).

Įlanka leksine reikšme ‘anat. įlinkimas (insicura)’ sudaro DS eilę su priesagos *-imas* vediniu **įlinkimas** ir galūnės *-is* vediniu **įlinkis**, kai pastarieji vartojami ‘įlinkusios arba įdubusios paviršiaus dalies’ reikšme. Taigi naujų semų reikšmės gali įgyti ir siaurėdamos (žr. Jakaitienė, 1997, 4).

Lietuviškų vienažodžių terminų daiktavardžių daryboje svarbiausias vaidmuo tenka terminų darybai su priesagomis, bet iš nagrinėtų pavyzdžių matome, kad neretai terminai yra sudaromi su įvairiomis galūnėmis. Dažniausiai jie išvedami iš veiksmožodžių, bet pasitaiko ir iš daiktavardžių. Sinonimai gali susidaryti dėl to, kad šalia liaudies žodžių sudaroma naujadarų (žr. Keinys, 1974, 46).

Terminas yra ir galūnės *-a* vedinys **griova** sinonimiškai santykiaujantis su galūnės *-ys* vediniu **griovys**, kai pastarasis vartojamas leksine reikšme ‘vandens išgraužta, išnešta vieta’: *Kalne išgraužtas didžiausias griovys* (DŽ₄, 189). **Griova** – geografijos terminas, kurio reikšmė apibrėžiama taip: ‘gili, plati vandens išgrauža’. Šis terminas sudaro DS porą savo pirmąja reikšme su dabartinėje kalboje įprastu vediniu **griovys**. Taigi, kaip matyti, terminų tikslumas sietinas su jų vienareikšmiškumu, reikšmės apibrėžtumu ir motyvacija (Gaivenis, 2002, 38).

Terminais gali būti ir sudurtiniai žodžiai. Dūrinių paplitimą lemia vidinis terminologijos poreikis pavadinti sudėtinės sąvokas. Sudurtinis terminas reikšmės atžvilgiu dažnai yra vieningesnis, apibrėžtesnis, tam tikra prasme gal net specialesnis už jo pamatinių žodžių junginį. Dėl to sudurtiniai žodžiai „savo pobūdžiu daugiausia tinka tikslesniam, kondensuotesniam ir turingesniam, prasmingesniam reiškimo būdui“ (Keinys, 1980, 77). Pavyzdžiui, dūrinys **sėklalizdis**, turintis reikšmę ‘*bot.* vidinė vaisiaus dalis, kurioje yra sėklos’, yra priesagos *-inė* vedinio **sėklinė** (‘sėklalizdis’) sinonimas. Tekstyne pastarasis vedinys pavartotas 309 kartus, o dūrinys – 57. Šiam sudurtiniam terminui būdingas darybos tipas: „daiktavardis + daiktavardis“ (plg. Gaivenis, 2002, 55).

Priesagos *-ynas* terminas **rūdynas** savo pirmąja reikšme ‘rūdos telkinys’ yra dūrinio **rūdvietė** (‘rūdynas’) sinonimas. Kaip matyti, šis geologijos terminas **rūdynas** stilistiškai neutralus žodis, neturintis vertinimo.

Lietuviškų vienažodžių terminų daiktavardžių daryboje svarbiausias vaidmuo tenka terminų darybai su priesagomis, bet iš nagrinėjamų 8 DS eilių pavyzdžių matome, kad terminų daugiausia sudaryta su įvairiomis galūnėmis (4 vediniai), su priesagomis du vediniai, su priešdėliu vienas vedinys, taip pat vienas dūrinys. Jie išvesti iš veiksmažodžių, daiktavardžių, bet pasitaiko ir iš būdvardžių.

5. 2. 3. Darybinių sinonimų eilės su pasenusiais žodžiais

Pasitaiko DS eilių (4 eilės), kurių vienas narys gali būti pasenęs žodis (*psn.*), kitaip sakant, tai žodžiai, pasitraukę iš aktyvios vartosenos, išstumti kitų tą patį denotatą žyminčių žodžių (žr. Palionis, 1999, 216). Tokią pažymą turi galūnės *-a* vedinys **sankrova**, kuris leksine reikšme ‘krautuvė, parduotuvė’ sudaro DS eilę su dabartinės kalbos įprastu priesagos *-tuvė* vediniu

krautuvė ('parduotuvė') (priesaga *-tuvė* žymi patalpą, specialiai skirtą pagrindiniu veiksmažodžiu pasakytam veiksmui atlikti, o galūnės *-a* vedinys – taip pat veiksmo vietą, žr. LKG, 1, 401, 405): *Pradėjo rūpintis lietuviškų knygų sankrovos Tilžėj įkūrimu* (LKŽ, 12, 129). *Bėgioju iš sankrovos į sankrovą, pirkdamasi tai šį, tai tą* (LKŽ, 12, 129). *Ne toj krautuvėj pirkau* (LKŽ, 6, 484). *Krautuvės durys visiems atidarytos* (SŽ, 320). DS sukeitus vietomis sakinio prasmė nepasikeistų: *Sankrovos durys visiems atidarytos*. Šie dariniai yra padaryti iš skirtingų veiksmažodžių: vedinys **krautuvė** remiasi veiksmažodžio bendraties *krauti* kamieniu, o vedinys **sankrova** – veiksmažodžiu *sukrauti*. (Daiktavardžio darinyje veiksmažodžio priešdėlis *su-* virto į *san-*). Veikslu besiskiriantys veiksmažodžiai turi labai panašią leksinę reikšmę ir dariniai, išvesti iš jų, laikytini darybiniais sinonimais, tuo labiau, kad šių vedinių ir leksinė reikšmė yra ta pati – 'krautuvė, parduotuvė'.

Taip pat pažymą *psn.* (pasenęs) turi ir priesagos *-ykla* vedinys **pardavykla**, kuris leksine reikšme 'parduotuvė' sinonimiškai santykiauja su priesagos *-tuvė* vediniu **parduotuvė**, kai pastarojo leksinė reikšmė – 'pardavimo įmonė': *Drabužių, maisto, universalinė parduotuvė* (DŽ4, 502). *Palengva kiekvienoj Bagdado dalyje aš pristeigiau virvių pardavyklų ir turėjau nemažą pelną* (LKŽ, 9, 409). Šie DS yra padaryti iš skirtingų veiksmažodžio *parduoti* formų (**pardavykla** iš būtojo kartinio laiko, o **parduotuvė** – iš bendraties). Tekstyne pastarasis vedinys pavartotas net 17186 kartus, o **pardavykla** – 4 kartus. Taigi pastarasis žodis šiuo metu beveik nevartojamas.

DS poros **pardavykla** – **parduotuvė** ir **sankrova** – **krautuvė** sudaro vieną leksinių sinonimų eilę *parduotuvė – pardavykla – krautuvė – sankrova* (žr. SŽ, 320). Kadangi DS porų vedinių **pardavykla** ir **sankrova** vartosena itin reta, ilgainiui šių sisteminių sinonimų eilių gali nelikti.

5. 2. 4. Darybinių sinonimų eilės su knyginiais žodžiais

Net dviejų DS eilių nariai – knyginiai žodžiai (*knyg.*). Jų pagrindinė savybės – abstraktumas, reikšmės bendrumas (žr. Barauskaitė, 1995, 53). Šiose DS eilėse pažymą *knyg.* turi priesagos *-ga* vediniai **įeiga** (*knyg.*) ('vieta, pro kur įeinama, anga') ir **išeiga** (*knyg.*) ('vieta, pro kurią išeinama, išėjimas, anga'). Jie yra sinonimiški priesagos *-imas* vediniams: **įėjimas** – **įeiga** ir **išėjimas** – **išeiga**. Štai sakiniai, rodantys jų leksinę aplinką: *Du kareiviai stovėjo su šautuvais vienas šalia kito, užstodami įėjimą* (LKŽ, 2, 1110). *Prie įeigos į tuos namus* (LKŽ, 4, 12). *Ji*

išskrenda pro tamsiojo urvo išeiqa į skaisčią saulę (LKŽ, 4, 176). *Reikia pasidaryti tiesioginį išėjimą į Juodąsias jūras* (LKŽ, 2, 1111).

5. 2. 5. Darybinių sinonimų eilės su istorizmais

Taip pat rasta tik 1 DS eilė, į kurią įeina istorizmas (*istor.*): priesagos *-ija* vedinys **kunigaikštija** ('kunigaikštystė') yra istorizmo **kunigaikštystė** ('kunigaikščio valdoma sritis ar valstybė') sinonimas. Istorizmais laikomi pasenusių realijų pavadinimai, jais pavadinami praėjusių laikų daiktai, reiškiniai (žr. Barauskaitė, 1995, 41). Jie yra pasitraukę iš aktyviosios vartosenos drauge su jais žymimais denotatais. Tekstyne šis žodis **kunigaikštystė** pavartotas 2155 kartus, o jo DS **kunigaikštija** – 642 kartus. Taigi galime daryti išvadą, kad šis istorizmas dar nesitraukia iš vartosenos ir yra gana dažnas. Štai keletas pavyzdžių iš Tekstyno: *Iki 1180 m. Lietuva dar buvo silpna kunigaikštystė* (T). *Didžioji Lietuvos kunigaikštija buvo pakankamai didelė* <...> (T).

???

Vietų pavadinimų DS didele stilistine įvairove nepasižymi, nes iš 220 eilių 30 eilių, kai bent vienas narys turi stilistinių pažymų. Nors yra nei semantiškai ir stilistiškai nesiskiriančių vedinių, bet DS eilėse pasitaiko pasenusių žodžių (**pardavykla**, **sankrova**), istorizmų (**kunigaikštystė**), tarminių (**beržytė**, **karklytė**) darinių, terminų (geografijos – **atabradas**, geologijos – **rūdynas**), knyginių žodžių (**įeiga**, **išeiga**). Kaip matome, kai kurie žodžiai sensta ir pamažu yra išstumiami iš vartosenos, nueina į pasyvųjį kalbos žodyną ar virsta terminais. Tuo metu kinta ir vietų pavadinimų DS eilės.

II. Vietų pavadinimų darybos kategorijos sinonimija

Vietų pavadinimų darybos kategorijai priklauso ne tik iš daiktavardžių, bet ir iš būdvardžių, veiksmažodžių bei skaitvardžių padaryti žodžiai, todėl bendrąją šios kategorijos darybos reikšmę galima būtų išreikšti apytikriai taip: „vieta, susijusi su tuo, kas pasakyta pamatiniu žodžiu“ (Urbutis, 1978, 161). Vediniai pavadinama vieta pagal būdingus tos vietos daiktus, skiriamąją jos ypatybę ar pagal atliekamą veiksmą (žr. Keinys, 1999, 54).

Bendrinėje kalboje tokiems žodžiams daryti vartojamos 28 priesagos. Tarmių žodžiuose randama dar 31 priesaga.

Analizuojant vietų pavadinimų DS, galima būtų išskirti tokias grupes: 1. Sinonimiški priesagų vediniai; 2. Sinonimiški priesagų ir galūnių vediniai; 3. Sinonimiški skirtingų galūnių vediniai; 4. Sinonimiški skirtingų priešdėlių vediniai; 5. Sinonimiški priesagų ir priešdėlių vediniai; 6. DS eilės, kuriose yra dūrinių (žr. 2 pav.).

1. Sinonimiški priesagų vediniai

Remiantis DŽ₄ medžiaga, sudarytos sinonimiškai santykiaujančių priesagų vedinių 44 skirtingos kombinacijos (105 DS eilės, žr. 2 priedo 1 lentelę). Čia daugiausia sinonimų, kurie yra išvesti iš daiktavardžių, pvz.: *alinė – aludė, dirvonas – dirvokšlis – dirvokšnis, kupstynas – kupstynė, paukštėdė – paukštynas, purvynas – purvynė, viešpatija – viešpatystė* ir t.t. Taip pat yra DS, kurie padaryti iš būdvardžių (*klaikynė – klaikuma, klampynas – klampynė – klampuma, lyguma – lygmė, storumė – storuma* ir t.t.), veiksmažodžių (*pardavykla – parduotuvė, putmena – putmuo, slėpykla – slėpynė – slėptuvė, tvinkinys – tvinkulys* ir t.t.), skaitvardžio (*vienukė – vienutė*).

VIETŲ PAVADINIMŲ DARYBINIAI SINONIMAI

Sinonimiški priesagų vediniai
(105 DS eilės, pvz., **ajerynas – ajerynė**)

Sinonimiški priesagų ir galūnių vediniai
(62 DS eilės, pvz., **krautuvė – sankrova**)

Sinonimiški skirtingų galūnių vediniai
(3 DS eilės, pvz., **brydė – išbrida**)

Sinonimiški skirtingų priešdėlių vediniai
(19 DS eilių, pvz., **padirvys – priedirvis**)

Sinonimiški priesagų ir priešdėlių vediniai
(2 DS eilės, pvz., **paūksmė – užūksmis – ūksmynas**)

DS eilės, kuriose yra dūrinių

Sinonimiški priesagų vediniai ir dūriniai
(20 DS eilių, pvz., slaptynė – slaptavietė)

Sinonimiški dūriniai, priesagų ir galūnių vediniai
(1 DS eilė, pvz., molainė – moliena – molija –
molynas – molynė – molė – molžemis)

Sinonimiški priešdėlių vediniai ir dūriniai
(5 DS eilės, pvz., pakupetė – kupetvietė)

Sinonimiški dūriniai
(3 DS eilės, pvz., baltmiškis – žaliamiškis)

2 pav. Vietų pavadinimų DS skirstymas

1. 1. Priesagų *-ynas* ir *-ynė* vediniai

Didžiausia grupė (40) – tai priesagų *-ynas* ir *-ynė* vedinių poros, t.y. 38,1 % visų priesagų DS eilių skaičius (žr. 2 priedo 1 lentelę). Visi dariniai išvesti iš daiktavardžių. Šioje grupėje galima išskirti: 1.1.1. augalų augaviečių pavadinimus; 1.1.2. tam tikrų paviršiaus daiktų (balų, paviršiaus nelygumų, uolienu ...) gausumo vietų pavadinimus; 1.1.3. gyvų būtybių buvimo ir laikymo vietų pavadinimus.

1. 1. 1. Augalų augaviečių pavadinimai

Augalų augavietes, augalų telkinius žymintys vediniai dažniausiai išvedami su priesagomis *-ynas* ir *-ynė* (žr. LKG, 1, 396), pvz.: **ajerynas** ‘tankiai suaugę ajerai; vieta, kur auga ajerai’, o **ajerynė** ‘ajerų priaugusi vieta’. Tai labai artimos semantikos vediniai, kurie tame pačiame

kontekste gali vienas kitą pakeisti, pvz.: *Būdavo kiaulės voliojasi po ajerynę* (LKŽ, 1, 49). *Tam ajeryne laukinės antys perisi* (LKŽ, 1, 49). Sukeitus vedinius vietomis, sakinių prasmė nepasikeis, pvz.: *voliojasi po ajerynę – voliojasi po ajeryną; ajeryne antys perisi – ajeryneje antys perisi* ir pan.

Sinonimų porą sudaro **dilgėlynas** ‘vieta, kur prižėlę dilgėlių’ ir **dilgėlynė** ‘dilgėlynas’, turintys tą pačią leksinę reikšmę ‘vieta, kur prižėlę dilgėlių’, pvz.: *Apie namus baisūs dilgėlynai* (LKŽ, 2, 548). *Raminas kaip nuogas dilgėlyne* (LKŽ, 2, 548). *Geri rašytojo žodžiai krinta kaip dilgėlynėn* (LKŽ, 2, 548). Žodžio genezės požiūriu, darybos motyvacija dažniausiai atsiranda dėl dalyko pavadinimo pagal jo kurį nors požymį. Kadangi požymio pavadinimas sudaro dalyko naujojo pavadinimo atramą, pastarojo sandara ir rodo santykį tarp reikšmės ir požymio (žr. Urbutis, 1978, 56). Šiuo atveju vieta pavadinama pagal joje augančius augalus.

Priesagų vediniai **dilgynas** ir **dilgynė** yra taip pat DS, nes turi tokią pačią –‘dilgėlyno’ – leksinę reikšmę, pvz.: *Kur auga dilgos, vadinasi dilgynas* (LKŽ, 2, 549). *Mačiau – višta į dilgyną įlindo* (LKŽ, 2, 549). *Dilgynėj radau vištą periant* (LKŽ, 2, 549). *Dilgynėn paskui karvę įsekiau – kad nukapojo kojas* (LKŽ, 2, 549).

Dilgėlynas, dilgėlynė, dilgynas ir **dilgynė** ne tik sudaro dvi DS eiles, bet ir priklauso vienai leksinių sinonimų eilei. Šie sinonimai turi tą pačią leksinę reikšmę ‘vieta, kur prižėlę dilgėlių’, bet yra sudaryti iš skirtingo darybos pamato:

dilgėlynas: dilgėlė + -ynas,

dilgėlynė: dilgėlė + -ynė,

dilgynas: dilgė + -ynas,

dilgynė: dilgė + -ynė.

Augalų augavietes, telkinius gali žymėti šių DS eilių nariai: *eglynas – eglynė, liepynas – liepynė, krūmynas – krūmynė, kiminynas – kiminynė, obelynas – obelynė* ir kt. (visos DS eilės pateiktos 1 priede).

1. 1. 2. Tam tikrų paviršiaus daiktų (balų, paviršiaus nelygumų, uolienuų ...) gausumo vietų pavadinimai

Į augalų augaviečių vedinius panašūs yra gamtos vietų pavadinimai, kurie reiškia kokių nors joms pastoviai būdingų daiktų (balų, paviršiaus nelygumų, uolienuų...) gausumą (LKG, 1, 396),

pavyzdžiui, **kelmynas** ir **kelmynė** ('vieta, kur likę vien kelmai'): *Kur daug kelmų, bus kelmynas* (LKŽ, 5, 525). *Pamiškėje kelmynų kelmynai marguoja* (LKŽ, 5, 525). *Kur daug kelmų, bus kelmynė* (LKŽ, 5, 525). *Krito medžiai, žuvo miškas, bepaliko tik kelmynė* (LKŽ, 5, 525).

Sinonimais laikytini **pelkynas** ir **pelkynė**, nes abu turi leksinę reikšmę, 'vieta, kur daug pelkių': *Vietoj gražių mūsiškių dirvų ten randame begalinius pelkynus* (LKŽ, 9, 771). *Gyveno jie žemuose laukuose, tarp pelkynų* (LKŽ, 9, 771). *Žemė – pelkynė baisiausia* (LKŽ, 9, 771). *Geležinkelis vingiuoja tarp begalinių pelkynių ir durpynų* (LKŽ, 9, 771).

Vedinius **purvynas** ('vieta, kur yra daug purvo') ir **purvynė** ('purvynas') sinonimais laikyti leidžia ne tik jų tas pats pamatinis žodis, ta pati darybinė reikšmė, bet ir tokia pati leksinė reikšmė: *Aš klimpau, eidamas per purvyną* (LKŽ, 10, 989). *Purvynas dabar visai nebeišbrendamas* (LKŽ, 10, 989). *Purvynė ligi kelių* (LKŽ, 10, 989). *Tokioj purvynėj nei kojos iš gryčios iškelt nesinori* (LKŽ, 10, 989).

Šios grupės vedinių bendriausia darybos schema galėtų būti tokia:

DARINYS : DARYBOS PAMATAS + DARYBOS FORMANTAS

?

(TAM TIKRAS PAVIRŠIAUS DAIKTAS)

(Daugiau šios rūšies DS eilių yra pateikta 1 priede).

1. 1. 3. Gyvų būtybių buvimo ir laikymo vietų pavadinimai

Kartais DS poras sudaro gyvų būtybių buvimo ir laikymo vietų pavadinimai, pvz.: **gyvatynas** ir **gyvatynė** ('vieta, kur raistas, kur daug gyvačių'): *Už tų gyvatynų avietės jau išnokę* (LKŽ, 3, 368). *Gyvatynuos gyvena, tai jiem gyvatė nieko nėra* (LKŽ, 3, 368). *Nauradų šilioj baisiausia gyvatynė* (LKŽ, 3, 368). *Kur gi eisi basa (uogautų) tokion gyvatynėn!* (LKŽ, 3, 368). Be esamojo vidaus vietininko (pvz., *gyvatynuos*) tarmėse ir raštuose pasitaiko vienaskaitos einamasis vidaus vietininkas (pvz., *gyvatynėn*), kuris sakinyje eina aplinkybėmis. Jis reiškia vietą, prie kurios kas nors artėja ir pan. (žr. Šukys, 1976, 149; 1998, 330). Kitaip sakant, šis vietininkas rodo kryptį į vidų, gana dažnai eina su slinkties veiksmažodžiais.

Iš daiktavardžio *šeškas* išvesti priesagų vediniai **šeškynas** ir **šeškynė** laikytini DS, nes turi tą pačią reikšmę ‘vieta, kur šeškai veisiasi, kur jų daug’: *Vėlų rudenį palaukdavo mėnesienos, pasiimdavo šakes, paleisdavo šunį ir traukdavos į šeškynes* (LKŽ, 14, 693). (Nei LKŽ, nei DŽ4, nei LKSŽ, nei SŽ, nei Tekstynas vedinio **šeškynas** pavyzdžių nepateikia).

Šie priesagų vediniai yra sudaryti iš daiktavardžių (pavyzdžiui, *gyvatė, šeškas*).

1. 2. Kitų priesagų vediniai

DS poras sudaro priesagų *-idė* ir *-ynas* (3) vediniai (po 3 % visų eilių skaičiaus; žr. 2 priedo 1 lentelę). Šių priesagų vediniais žymimos naminių gyvulių ar paukščių laikymo patalpos (plg. LKG, 1, 400) ar vieta kam nors laikyti, pvz., **mėšlidė** ir **mėšlynas**, kurių reikšmę galima apibendrinti kaip ‘vieta ar patalpa, kur priminta ar priversta mėšlo’: *Kur plačiai tuo trūkiu yra mėšlai, ten bus mėšlynas* (LKŽ, 8, 95). *Būtina prie kiekvieno tvarto turėti mėšlides arba aikšteles kompostui gaminti* (LKŽ, 8, 95). Kad šie žodžiai yra DS, patvirtina ir tai, kad jie sudaryti su skirtingais darybos afiksais iš to paties darybos pamato, turi labai panašią leksinę reikšmę.

Paukštidė ir **paukštynas** yra DS ‘paukščių tvarto, fermos’ reikšme: *Geriausiu veisliniai paukščiai laikomi paukštideje, suskirstyti grupėmis pagal svorį ir sveikatos būklę* (LKŽ, 9, 647). *Pastatytos dvi kolektyvinio ūkio karvidės, du paukštynai ir kt.* (LKŽ, 9, 647). Ryškiausiai veiksmo ir jo vietos reikšmę (plg. *laikomi paukštideje*) turi veiksmažodiniai junginiai su vietininku (žr. Labutis, 1976, 64).

Šie DS yra stilistiškai neutralūs žodžiai, išvesti iš daiktavardžio *paukštis* su priesagomis *-idė* ir *-ynas*.

Priesagos *-idė* vedinys **šunidė**, reiškiantis ‘vietą, kur laikomi šunys, šunų tvartą’ yra priesagos *-ynas* vedinio **šunynas** sinonimas, nes pastarasis turi panašią leksinę reikšmę ‘vieta, kur laikomi ar mokomi šunys; šunininkystės ferma, ūkis’: *Medžioklinių šunų kiemas, šunidė* (LKŽ, 15, 361). *Medžioklinius šuniukus augina ir platina Jovariškių zoofermos šunynas* (LKŽ, 15, 361). Kaip matyti iš pavyzdžių, antrasis vedinys labiau linkęs specializuotis žodis, pamažu virstantis terminu.

Priesagų *-uma* ir *-ymė* DS žymi vietą pagal jai būdingą ypatybę, pasakomą pagrindiniu pamatiniu žodžiu (žr. LKG, 1; 399,401). Šioje grupėje – 3 eilės: *baltuma – baltymė, storuma – storumė, tuštuma – tuštymė* (3 % visų eilių skaičiaus, DS eilės pateiktos 1 priede, 2 priedo 1

lentelėje). DS **baltuma** ('balta vieta') ir **baltymė** ('baltas lopas, balta dėmė') yra priesagų vediniai, išvesti iš būdvardžio *baltas*, pvz.: *Visus laukus apsnigo – perdėm viena baltuma* (LKŽ, 1, 621). *Priklijavo atsiknojusias kai kurių vargonų klavišų baltymes* (LKŽ, 1, 615).

Su tomis pačiomis priesagomis *-uma* ir *-ymė* yra sudaryti ir DS **storuma**, kurio leksinė reikšmė 'storoji dalis, vieta' ir **storumė** ('storas sluoksnius, storuma'), pvz.: *Jeigu kirvio ašmenys priulo (atšipo), į storumę priėjo, reikia patinti, pašarpuoti* (LKŽ, 13, 856). *Ilgumo jis turi šešis jardus, o per pačią storumą – mažiausia tris jardus* (LKŽ, 13, 860).

Priesagų vediniai **tuštuma** 'tuščia vieta' ir **tuštymė** 'tuščia vieta, tuštuma' remiasi būdvardžiu *tuščias*: *Buvo gi tuštuma – žmonės iškelti, tuščia buvo* (LKŽ, 17, 188). *Savaime užsisėjo miškas Skersabalių tuštymėse* (LKŽ, 17, 184).

DS eilę sudaro *-idė* ir *-ininkas* vediniai **avidė** ir **avininkas**, turintys tą pačią leksinę reikšmę 'avių tvartas': *Avidė atskirta iš tos pačios karvidės* (LKŽ, 1, 523). *Pataisyk avininko duris, kitaip ėriukai gali sušalti* (LKŽ, 1, 528).

Vediny **avininkas** labai retai vartojamas vietos pavadinimo reikšme – dažniausiai šis vedinys suvokiamas 'avies augintojo' reikšme, nes priesaga *-(i)ninkas(-ė)* yra būdinga ypatybės turėtojų pavadinimams (žr. Ambrazas, 2000, 65). Tačiau su tarminį atspalvį turinčia priesaga *-ininkas* sudaromi ir vietų pavadinimai (be minėtų dar, pvz., *arklininkas, karvininkas*, žr. LKG, 1, 403).

Priesagų *-idė* ir *-ininkas* vedinių DS porą kartais pratęsia panašią leksinę reikšmę turintys priesagos *-ynas* dariniai, pvz., **vištidė** – **vištynas** – **vištininkas**: *Šitiek vištų – pilna vištidė* (LKŽ, 19, 794). *Tvarkingai uždaromas vištynas yra pakankama priemonė nuo šeškų arba kiaunių apsisaugoti* (LKŽ, 19, 795). *Įmesk žąsiuką į vištininką* (LKŽ, 19, 796).

3 pav. Vietų pavadinimų DS grupės

Šioje DS eilėje taip pat yra priesagos *-(i)ninkas* vedinys **vištininkas**, kuris taip pat dažniau be konteksto gali būti suvokiamas ‘vištų mėgėjo, augintojo; vištų gaudytojo, vagies’ leksine reikšme, nors šis darinys reikšme ‘vištų tvartas’ – traukiasi į pasyviają leksiką (Tekstyne rasta 10 vartosenos pavyzdžių).

Specializuotos priesagos ir tipiška daryba išryškina žodžio vietą mikrosistemoje, padeda jį susieti su kitais mikrosistemos nariais. Tai sunku padarytu su nesistemiškos darybos žodžiais – juos reikia suprasti vien pagal leksinę reikšmę. Nežinodami realiosios žodžio **virtuvė** reikšmės, juo greičiau pavadintume ne verdamąjį kambarį, o verdamąjį indą ar prietaisą. Sistemiškesnis verdamosios vietos (kambario) pavadinimas būtų **virykla**. Toks nedidelis mikrosistemos pažeidimas nekliūva todėl, kad jį kompensuoja tvirta, visiems žinoma žodžio **virtuvė** leksinė reikšmė ‘patalpa valgiui virti’ (žr. Kniūkšta, 2001, 88-89). Taigi **virykla** ir **virtuvė** sudaro DS

porą: *Namelis iš trijų kambarių ir virtuvės* (DŽ₄, 939). *Vasaros virykla* (DŽ₄, 937).

Ilgiausią vietų pavadinimų DS eilę sudaro priesagų *-umynas*, *-ynas*, *-ynė*, *-mė*, *-uma* ir *-umynė* vediniai. Jie yra DS, nes turi panašią leksinę reikšmę ir skirtingus darybos formantus bei visų šių darinių pamatinis žodis – būdvardis *tankus*: **tankumynas** – **tankynas** – **tankynė** – **tankmė** – **tankuma** – **tankumynė**. Jų leksinę reikšmę apibendrintai galėtume įvardyti kaip ‘tankus miškas, tankiai apaugusi vieta’: *Kur tankiai suaugę medžiai, bus tankumynas* (LKŽ, 15, 815). *Žydinčio paparčio reikia ieškot tankumynėj* (LKŽ, 15, 815). *Ieškau, ieškau žaliosios, o ji ilindus tankumon, stovi ir nei kukšt* (LKŽ, 15, 815). *Baisi ten tankmė miško* (LKŽ, 15, 814). *Aš toj tankynėj ir dieną bijau* (LKŽ, 15, 811). *Čia buvo miškai ir tankynai* (LKŽ, 15, 811).

Šie vietų pavadinimai sakinyje eina vietos aplinkybėmis (žr. 2, 3, 5 sakiniai), taip pat ir veiksmu (žr. 1, 4, 6 sakiniai).

2. Sinonimiški priesagų ir galūnių vediniai

Lietuvių kalboje DS eiles dažnai sudaro dviem darybos būdais – priesaginiu ir galūniniu – sudaryti vediniai. Vietų pavadinimų darybos kategorijoje šiai grupei priklauso 62 sinonimų eilės (t.y. 28 % visų DS eilių; žr. 3 pav.). Šie vediniai gali būti sudaromi iš bendrašaknių tapačią arba labai panašią leksinę reikšmę turinčių priešdėlinių ir nepriešdėlinių veiksmažodžių.

Daugiausia sinonimų eilių (net 17, t.y. 27,4 % visų eilių skaičiaus; žr. 2 priedo 2 lentelę) yra priesagos *-imas* ir galūnės *-a* vediniai. Priešdėliai į daiktavardžio sudėtį yra patekę drauge su priešdėlinio veiksmažodžio kamieniu, kuris yra šių vedinių pamatinis žodis (plg. LŽ, 2003, 92).

Antai dariniai **išdubimas** – **išduba** yra DS reikšme ‘išdubusi vieta’: *Medyje yra išdubimas* (LKŽ, 2, 781). *Ažuolo išdubime ugnį degindavę* (LKŽ, 2, 781). *Gluosnio išduboje perėjo varnėnai* (SŽ, 96). *Seno medžio išduboje buvo voverės lizdas* (DŽ₄, 230). Šie vediniai yra padaryti iš priešdėlinio veiksmažodžio *išdubti* būtojo kartinio laiko trečiojo asmens formos.

Priesagos *-imas* vedinys **įdaužimas** ir galūnės *-a* vedinys **įdauža** sudaro DS porą ‘įdaužtos vietos’ leksine reikšme: *Traktorių variklių blokams būdingi tokie defektai: įtrūkimai, įsriegtų skylių išsidėvėjimas, įdaužimai, įbrėžimai ir persimetimai* (LKŽ, 2, 330). (Nei LKŽ, nei DŽ₄, nei SŽ, nei LKSŽ nerasta darinio **įdauža** vartosenos pavyzdžių). Šis vedinys pavartotas tik Tekstyne, pvz.: *Užtaisyti tinko įdaužą išorinio kampo briaunoje: išvalyti įdaužą ir ją sudrėkinti*

(T). Taigi, galima daryti išvadą, kad pastarasis vedinys vartojamas retai.

Dariniai **išgaubimas** ir **išgauba** yra DS, nes turi tą pačią leksinę reikšmę ‘išgaubta vieta’ ir yra išvesti iš to paties veiksmažodžio *išgaubti* būtojo kartinio laiko trečiojo asmens formos: *Prie daugelio namų čia yra sienoj platus išgaubimas* (LKŽ, 3, 158). *Jis stengėsi užsigriebti už stačios sienos išgaubų* (LKŽ, 4, 183).

Sinonimų pora **iškirpimas** ir **iškarpą** yra sinonimiški, nes abu turi tą pačią leksinę reikšmę ‘iškirpta vieta’, pvz.: *Skraistlapiai mėsingais pamatais ir iškirptomis viršūnėmis, su spygliais iškirpimuose* (LKŽ, 5, 849). *Prieš baigiant megzti pagrindines dalis, išmezgamas kaklo iškirpimas* (T). *Apatiniai lapai arba su dideliai danteliais, arba su plunksnėtomis iškarpomis* (LKŽ, 4, 193). *Kiekvienas pasaulio vaizdas yra pasaulio iškarpa; pats pasaulis negali tapti vaizdu* (T). Galūnės *-a* vedinys **iškarpą** turi darybos metu pakitusius šaknies balsius (*i :a*).

Daugumas priesagos *-imas* vedinių priklauso veiksmažodžių abstraktų darybos kategorijai, bet šiose DS eilėse jie įvardija vietų pavadinimus.

DS eilę sudaro tą pačią leksinę reikšmę turintys priesagų *-uma* ir *-ymė* bei galūnės *-is* vediniai **toluma** (‘toli esanti vieta, tolis’) – **tolymė** (‘žr. toluma’) – **1 tolis** (‘toli esanti vieta’): *Šią tamsią naktelę tolimas kelelis, toli tolymė in mergele lelijelė* (LKŽ, 16, 497). *Jie eidami per mišką paklydo ir labai pradžiugo, kaip tolumoj pamatė žiburėlį* (LKŽ, 16, 506). *Žiūri į toli* (DŽ₄, 849). Šie vediniai yra padaryti iš būdvardžio *tolus*.

Taip pat sinonimiškai santykiauja vietų pavadinimų darybos kategorijai priklausantys priesagų *-stas* vedinys **būstas** (jo reikšmė ‘namai, butas, pastogė’), *-einė* vedinys **buveinė** (kurio reikšmė ‘gyvenamoji, būvamoji vieta’) ir galūnės *-is* vedinys **būvis** reikšme ‘būvamoji vieta, buveinė’, pvz.: *Mat kur pelėda įsitaisė būstą* (LKŽ, 1, 1210). *Tas ažuolas buvo buveinė pačios šventenybės* (LKŽ, 1, 1223). *Kur tu turi savo būvį?* (DŽ₄, 96). Vedinys **būvis** darybos metu turi pakitusius šaknies balsius (*u:ū*), yra pasenęs (DŽ₄ turi pažymą *psn.*) ir dabartinėje kalboje daug dažniau vartojamas kita reikšme ‘buvimas, gyvavimas, gyvenimas’, pvz.: *Gamtoje vyksta kova dėl būvio* (DŽ₄, 96). *Išėjo geresnio būvio ieškoti* (DŽ₄, 96).

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, jog šios eilės sinonimai nesiskiria semantiškai, bet paprastai vienas iš jų pasensta, išnyksta iš vartosenos (žr. Vaskelienė, 1998, 241). Taip atsitiko ir su dariniu **sankrova**, kuris DŽ₄ turi pažymą *psn.* (pasenęs) ir šiuo metu nelabai vartojamas – pasitraukęs į pasyviają leksiką. (Jis įtrauktas į Tekstyną ir pavartotas tik 25 kartus, o, pavyzdžiui, jo sinonimas

krautuvė – 653 kartus). Taip atsitinka, kai kalboje susidaro savotiški dubletai ir kalba juos naikina vieną žodį vartodama daugiau, o kito pamažu atsisakydama.

3. Sinonimiški skirtingų galūnių vediniai

Sudarytos 3 sinonimiškai santykiaujančių skirtingas galūnes turinčių vedinių eilės (t.y. 33,3 % visų eilių skaičiaus; žr. 2 priedo 3 lentelę).

Galūnių vediniai vietas pavadina pagal jose atliekamą veiksmą ar ten vykstantį procesą (žr. Keinys, 1979, 174). Pavyzdžiui, **griovys** ir **griova** yra DS, turintys reikšmę, kurią galėtume apibendrintai įvardyti kaip ‘vandens išgraužta vieta’(dariniai remiasi veiksmažodžiu *griauti*): *Žiūrėk, kalne kad išgraužtas (vandens) didžiausias griovys* (LKŽ, 3, 615). *Tai smagiai lyta – skersai vieškelį didžiausi grioviai išnešti!* (LKŽ, 3, 615). *Čia tau kiekviena aikštė, kiekviena pašlaitė ar upokšnio griova vis kitaip akį nuglosto* (LKŽ, 3, 614). *Lauke vanduo (smarkiai tekėdamas) griovų pridarė* (LKŽ, 3, 614).

DS porą sudaro galūnių *-ė* ir *-a* vediniai **brydė** (‘per javus ar pievą išbristas ruožas, šliūžė’) ir **išbrida** (‘išbrista vieta javuose, brydė’). Iš veiksmažodžių padaryti galūnės *-ė* daiktavardžiai gal kiek labiau yra linkę leksikalizuotis negu kitų galūnių vediniai (žr. Urbutis, 1961, 52). Nors **brydė** išvestas iš veiksmažodžio *bristi*, o **išbrida** – iš priešdėlinio *išbristi*, juos galima laikyti DS, nes abu bendrašakniai vediniai priklauso tai pačiai darybos kategorijai, turi beveik tokią pačią leksinę reikšmę ir vartojami labai panašioje leksinėje aplinkoje – tiksliai parinktas sinonimas yra kitų gerųjų kalbos savybių pagrindas (plg. Barauskaitė, 1979, 57): *Pievoje brydžių pridaryta* (DŽ₄, 91). *Čia tokia žąsų padaryta avižose išbrida* (DŽ₄, 226). Sukeitus DS vietomis, sakinių prasmė išlieka ta pati: *Pievoje išbridų pridaryta. Čia tokia žąsų padaryta avižose išbrida*. Vartosenoje paprastai įsigalėjęs šiuo metu yra galūnės *-ė* vedinys **brydė** (Tekstyne rasti 78 vartosenos pavyzdžiai, **išbrida** nefiksuotas nė karto).

Galūnių *-ys* ir *-os* vedinių pora **grindys** (‘lentų ar kitoks klojinys patalpoje’) – **grindos** (‘raštelis, grįstų klojinys daržinėje’) yra DS, nes turi tapačią leksinę reikšmę, pvz.: *Įdėtos naujos grindys* (DŽ₄, 189). <...> *grindos visai jau sutrešo, ne vienas arklys galėjo nusilaužti koją* (T). Tekstyne šie dariniai vartojami skirtingai: **grindys** – 887 kartus, o tarminis žodis **grindos** – tik 7 kartus (kadangi realiai vartojamas tik vedinys **grindys**, ilgainiui šios sisteminės DS poros gali

nelikti).

4. Sinonimiški skirtingų priešdėlių vediniai

Esama atvejų, kai DS eiles sudaro skirtingus priešdėlius turintys vediniai. Remiantis DŽ₄, sudaryta 19 eilių, iš kurių net 9 yra priešdėlius *pa-* ir *prie-* turintys bendrašakniai vediniai (t.y. 47 % visų eilių skaičiaus; žr. 2 priedo 4 lentelę). Šių priešdėlių vediniai „žymi vietą, esančią palei (pagal) tą daiktą, kuris pasakytas pagrindiniu žodžiu“ ar „šalia“ (LKG, 1, 425; 427). Pavyzdžiui, **pamiškė** ‘vieta palei mišką’ ir **priemiškis** ‘vieta prie miško’ yra DS, nes jų leksinė reikšmė labai panaši: *Pamiškėj arklys paleista* (LKŽ, 9, 302). *Tam priemišky yra kapai* (LKŽ, 10, 661). Tai artimos semantikos vediniai, kurių darybos reikšmė apibūdina vietą prie miško, o pamatinis žodis – *miškas*.

Antai priešdėlių *pa-* ir *prie-* vediniai **padirvys** (‘vieta, pieva palei dirvą’) ir **priedirvis** (‘vieta prie dirvos’) yra DS, nes turi panašią leksinę reikšmę. Kaip matyti, daiktavardžiai su priešdėliu *pa-* reiškia vietą, esančią palei pamatiniu žodžiu pasakytą daiktą, o daiktavardžių su priešdėliu *prie-* semantikoje, kaip pastebi A. Paulauskienė, ryški prielinksnio *prie* reikšmė (žr. Paulauskienė, 1994, 93). Dariniai gali pakeisti vienas kitą tokioje pat leksinėje aplinkoje, pvz.: *Padirvių geras šienas* (DŽ₄, 471) ir *Priedirvių geras šienas*. Ne visi DS turi būti tapačios semantikos žodžiai, todėl reikšmės semantiniais komponentais besiskiriantys vediniai **padirvys** ir **priedirvis** gali būti laikomi sinonimais.

DS pora **pavartė** (‘vieta palei vartus’) ir **prievartė** (‘vieta netoli vartų’) reiškia panašią vietą. Pvz.: *Pavartėje lojo šnelis* (LKŽ, 9, 671). *Aš taja pupa įlipau į dangų ir atradau šventą Petrą bestovintį prievartėje* (LKŽ, 10, 729) ir t.t. Nors priešdėlinių daiktavardžių darybos reikšmės daugeliu atvejų yra individualios, dažnai lemiamos priešdėlio reikšmės (žr. Jakaitienė, 1976, 255), bet šie DS yra tokio paties sintaksinio junglumo žodžiai (plg. *pavartėje lojo* ir *bestovintis prievartėje*). Iš šios DS eilės labiau vartosenoje išgalėjęs yra priešdėlio *pa-* vedinys **pavartė**, kuris pateiktuose pavyzdžiuose eina vietos aplinkybe.

(Kitos DS eilės pateiktos 1 priede).

5. Sinonimiški priesagų ir priešdėlių vediniai

Remiantis DŽ₄ surinkta medžiaga, yra sudarytos 2 priesagų ir priešdėlių DS eilės, 2 kombinacijos (joms tenka po 50 % viso eilių skaičiaus; žr. 2 priedo 5 lentelę). Priešdėlio *pa-* vediniai santykiauja su įvairių priesagų vediniais: *pa-* ir *-inė*, *pa-*, *už-* bei *-ynas*.

Priešdėlio *pa-* ir priesagos *-inė* vediniai **pastogė** ir **stoginė** yra DS, nes abu vartojami tapačia leksine reikšme ('pašiūrė'), išvesti iš to paties daiktavardžio *stogas*, pvz.: *Pastogė malkoms sukrauti* (DŽ₄, 517). *Įtrauk ratus po stogine, kad lietus nesulytų* (LKŽ, 13, 837).

DS eilę sudaro priesagos *-ynas* vedinys **ūksmynas**, kai vartojamas reikšme 'vieta, kur yra daug ūksmės', priešdėlio *pa-* vedinys **paūksmė**, kuris taip pat turi labai panašią leksinę reikšmę 'saulės neapšviesta ar neapšviečiama vieta, pavėsis' ir priešdėlio *už-* vedinys **užūksmis** ('paunksnis, pavėsis'), pvz.: *Pradžioje kovo mėnesio teradau miško ūksmynuose išalusio vandens* (LKŽ, 17, 414). *Ji sėdėjo liepos paūksmėje* (DŽ₄, 527). *Užūksmis čia, neįkaitę* (LKŽ, 17, 725). Kaip matyti iš pavyzdžių, šie vediniai dažniausiai eina vietos aplinkybėmis, reiškiančiomis pastovią veiksmo vietą (buvimą), rodančiomis vienoje vietoje, kuriuo nors atžvilgiu apibrėžtame plote, erdvėje ar teritorijoje ką nors esant, ką nors veikiant (plg. Sirtautas, 1988, 114). Tekstynas nepateikia šia leksine reikšme vartojamų darinių **ūksmynas** ir **užūksmis** pavyzdžių, todėl galime daryti išvadą, kad šie dariniai labai retai arba beveik nevartojami šia – vietų pavadinimų – reikšme, o štai priešdėlio *pa-* vedinys **paūksmė** pavartotas 14 kartų.

6. Darybinių sinonimų eilės, kuriose yra dūrinių

Artimi leksiniams sinonimams yra žodžiai tokių DS eilių, kur sinonimiškai santykiauja: a) dūriniai ir priesagų vediniai; b) dūriniai ir priešdėlių vediniai; c) dūriniai, priesagų ir galūnių vediniai; d) dūriniai tarpusavyje.

Tokius žodžius J. Pikčilingis ir K. Župerka laiko DS, bet pastarasis taip pat akcentuoja, kad vedinių ir dūrinių santykis artimesnis leksinei sinonimikai (žr. Župerka, 1997, 39). Sinonimiškų bendrašaknių vedinių ir dūrinių santykiai tebėra studijų laukiantis reiškinys (žr. Vaskelienė, 2000, 19).

6. 1. Sinonimiški priesagų vediniai ir dūriniai

Sinonimiškai santykiauja bendrą šaknį turintys dūriniai su įvairių priesagų vediniais – remiantis DŽ₄, sudaryta 20 tokių DS eilių (galimos 14 kombinacijų; žr. 2 priedo 6 lentelę).

Sinonimiškai santykiauja dūrinys **slaptavietė** su priesagos *-ynė* vediniu **slaptynė** (t.y. 5 % visų eilių skaičiaus), nes abu turi leksinę reikšmę ‘slapta vieta’, pvz.: *By koks mažmožis išgąsdina juos (graužikus) – ir bėga slaptynėn kaip be galvos* (LKŽ, 12, 1192). *Draudžiamas knygas knygnešiai slėpdavo miškuose, daubose, įrengdavo slaptavietės trobesiuose* (LKŽ, 12, 1191). Iš dūrinio **slaptavietė** dėmenų – būdvardžio *slaptas* ir daiktavardžio *vieta* – aiškėja jo darybos, o šiuo atveju ir leksinė reikšmė. Vedinio **slaptynė** leksinė reikšmė nėra tokia aiški – jai įvardyti reikia konteksto. Kaip matyti iš pavyzdžių, šie DS yra vartojami panašioje leksinėje aplinkoje.

Sinonimų eilę sudaro priesagų *-ykla* ir *-ovė* vediniai **šventykla** ir **šventovė** bei dūrinys **šventnamis** (5 % visų eilių skaičiaus). Kad su priesaga *-ykla* imta plačiai daryti veiksmo vietų pavadinimus visai neseniai, rodo ir tarnių duomenys, ji yra viena pagrindinių veiksmo vietų darybos priemonių (žr. Ambrazas, 1993, 209). DS **šventykla**, **šventovė**, **šventnamis**, kurie turi tą pačią leksinę reikšmę ‘maldos namai, maldykla’, yra padaryti su priesagomis iš būdvardžio *šventas*, o dūrinys remiasi tuo pačiu būdvardžiu ir daiktavardžiu *namas*. Jie vartojami labai panašiuose tekstuose, sakiniuose sudaro beveik tokius pačius žodžių junginius (ypač priesagų vediniai **šventykla** ir **šventovė**): *Sudrebės dangus ir žemė, jūsų butai, jūsų naujų dienų šventyklos* (LKŽ, 15, 504). *K[rivis] vadovavęs religinėmis apeigoms šventovėse prie aukuro, laidotuvėms, gydęs, būręs žmonių likimą* (LKŽ, 15, 511). *Jis ėmė varyti laukan parduodančius ir perkančius šventykloje* (LKŽ, 15, 504). *Jėzus įėjo į Dievo šventovę ir išvarinėjo visus parduodančius ir perkančius šventovėje* (LKŽ, 15, 511). Pastarieji 2 LKŽ pateikti pavyzdžiai yra beveik analogiški (sukeitus DS vietomis – sakinių prasmė nepasikeičia), plg. *Jis ėmė varyti laukan parduodančius ir perkančius šventovėje* ir *Jėzus įėjo į Dievo šventyklą ir išvarinėjo visus parduodančius ir perkančius šventykloje*. Keičiant kartojamąjį žodį, neatsisakoma paties kartojimo principo (žr. Alaunienė, 1978, 15). LKŽ pateikia 1 šią DS eilę įeinančio dūrinio **šventnamis** pavyzdžių: *Žmogus nebegyvęs plėšrumo vietoje, bet būs įžengęs į šventnamį, kur ramu, darnu, šviesu, šventa* (LKŽ, 15, 510). *Išeidavau aš vakarais į seno miesto šventnamių šešėlius* (LKŽ, 15, 510).

Sinonimiškai santykiauja priesagų *-idė*, *-ininkas* vediniai su sudurtiniu žodžiu (sudaryta 1 eilė) – **kiaulidė** – **kiaulininkas** – **kiauliatvartis**. Visi dariniai turi reikšmę ‘kiaulių tvartas’, t.y.

žymi tam tikrą patalpą, kur laikomi pagrindiniu daiktavardžiu pasakyti gyvuliai, pvz.: *Įslinkęs į kiemą, žaltys apsigyvena paprastai po arklidžių arba kiaulidžių grindimis* (LKŽ, 5, 695). *Paliko atdaras duris, ir išbėgo paršelis iš kiaulininko* (LKŽ, 5, 696). *Patys, savo kampų neapsivalę gyvena kaip kiauliatvartin* (LKŽ, 5, 695). Dūrinio **kiauliatvartis** leksinė reikšmė lygi jo darybos reikšmei, nes šis žodis yra sudarytas iš dviejų sandų – daiktavardžių *kiaulė* ir *tvartas* (darybos metu atsiranda jungiamasis balsis (*i*)). Paprastuoju žodžiu *tvartas* gali būti vadinamas kiekvienas naminių gyvulių bei paukščių laikomasis trobesys, o visų šių trijų darinių vartojimas tokios laisvės neturi, nes yra tiksliai įvardijami gyvuliai (žr. Urbutis, 1978, 64).

6. 2. Sinonimiški priešdėlių vediniai ir dūriniai

Sudarytos 5 DS eilės, kai sinonimiškai santykiauja priešdėlių vediniai ir dūriniai. Dvi eilės – tai labai panašią leksinę reikšmę turintys priešdėlio *už-* vediniai ir dūriniai (t.y. 40 % visų eilių skaičiaus; žr. 2 priedo 7 lentelę). Šioje grupėje galimos 4 kombinacijos: priešdėlio *už-* vediniai ir dūriniai, priešdėlio *pro-* vediniai ir dūriniai, priešdėlio *pa-* vediniai ir dūriniai bei priešdėlių *prie-*, *pa-* vediniai ir dūriniai (DS eilės pateiktos 1 priede).

Priešdėlio *už-* vedinys **užlaukė** (‘vieta už lauko, galulaukė’) (: laukas) ir dūrinys **galulaukė** (‘tolimiausi kaimo ar ūkio laukai’) (: galas, laukas) yra DS. „Priešdėlio *už-* vediniai žymi vietą, esančią už to daikto, kuris pasakomas pagrindiniu daiktavardžiu“ (LKG, 1, 426). **Galulaukė** – sudurtinis daiktavardis, padarytas iš dviejų daiktavardžių, pagal dėmenų reikšmių tarpusavio santykį dažniausiai yra determinatyvinis: vienas dėmuo apibrėžia kitą, susiaurindamas jo reikšmę (plg. LKG, 1, 437). Jo svarbiausias sandas yra „galas“, kurį apibrėžia „laukas“ (plg. Keinys, 1999, 70). LKŽ rasta tik **galulaukės** vartosenos pavyzdžių: *Galingi traktoriai raižė galulaukių dirvonus* (LKŽ, 3, 73). (Tekstynas pateikia tik vieną **užlaukės** vartosenos pavyzdį).

Kalbant apie DS eiles su dūriniais, svarbu pasakyti, kad vedinių pamatinis žodis yra toks pat kaip ir vienas dūrinio sandų. Pavyzdžiui, vedinį **užlaukė** ir dūrinį **galulaukė** sieja žodis *laukas*, nes pamatinio žodžio reikšmė yra darinio reikšmės pamatas. Be to, reikia turėti omenyje ne tik patį darinio ir pamatinio žodžio ryšį, bet ir to ryšio pobūdį. Mat darinio reikšmė ne tik pasiskolina pamatinio žodžio reikšmės dalį, bet savaip ją sukomponuoja su darybos formanto ar kito žodžio reikšme (Jakaitienė, 1988, 88).

Priešdėlio *pa-* vedinio ir dūrinio DS eilė sudaro 20 % visų eilių skaičiaus. Dariniai **pakupetė**

(‘vieta, kur buvo sukrauta kupeta’) (: kupeta) ir **kupetvietė** (‘vieta, kur buvo kupeta’) (: kupeta, vieta) yra sinonimiški, nes vartojami tapačia leksine reikšme, pvz.: *Pakupetėj, kur stovėta kupetos, net žolė išpuvo* (LKŽ, 9, 217). *Kur tik pakupetė, ten pelių olos išdumtos* (LKŽ, 9, 217). *Ona, pagriebk kupetvietę* (LKŽ, 6, 926). *Paspausk grėbli – kupetvietėj sienas labiau prižvinęs (prikibęs prie žemės)* (LKŽ, 6, 926). Pirmasis determinatyvinio dūrinio **kupetvietė** dėmuo *kupeta* (tam tikras vietos daiktas) apibrėžia antrąjį *vieta* (t.y. kas yra ar buvo antruoju dėmeniu pasaktyje vietoje; plg. LKG, 1, 440), o leksinė **kupetvietės** reikšmė sutampa su darybine reikšme.

6. 3. Sinonimiški dūriniai, priesagų ir galūnių vediniai

Iš DŽ₄ surinktos medžiagos buvo sudaryta tokia 1 eilė (žr. 1 priedą; 2 priedo 8 lentelę), kai sinonimiškai santykiauja dūrinys, priesagų ir galūnės vediniai. Priesagų *-ainė, -iena, -ija, -ynas, -ynė* vediniai **molainė** (‘žr. molynė’), **moliena** (‘molio dirva’), **molija** (‘molio žemė, molynė’), **molynas** (‘molio žemė’), **molynė** (‘molio, molinga žemė, dirva’), galūnės *-ė* vedinys **1 molė** (‘molio žemė, molynas’) ir dūrinys **molžemis** (‘molio žemė, molynas’) yra DS, nes visi turi panašią leksinę reikšmę. Tokie iš daiktavardžių padaryti dariniai paprastai žymi kokią nors gamtos vietą, kurioje gausu pamatiniu daiktavardžiu pasakytų dalykų (žr. DLKG, 1997, 135), t.y. šios eilės dariniai pavadina molingas vietas, pvz.: *Kaip palyja, tai per šitą molainę nė pereit negalima* (LKŽ, 8, 334). *Ar kas tai matė vagas varinėjant šitokioj molienoj per pusę masto platumo ir gilumo?* (LKŽ, 8, 337). *Molžemiai sunku įart* (LKŽ, 8, 343). *Vietoms ir mūsų žemė yr gyva molija* (LKŽ, 8, 337). *Netinka linam molynai ir sunkieji priemoliai* (LKŽ, 8, 338). *Tokia molynė, įdžiūvo, kad ne plūgo neįkiši* (LKŽ, 8, 338). Du pavyzdžiai su dariniais **molė** ir **molžemis**, pateikti LKŽ, yra beveik analogiški: *Prie molės kviečiai auga* (LKŽ, 8, 335). *Molžemy gerai auga kviečiai* (LKŽ, 8, 343). Taigi DS gali konkuruoti tekste – sakinių prasmė dėl to nepasikeičia.

Visi šios eilės vediniai yra su įvairiomis priesagomis ir galūne padaryti iš daiktavardžio *molis*, determinatyvinio dūrinio vienas iš pamatinių žodžių – taip pat daiktavardis *molis* (antrasis – daiktavardis *žemė*). Dūrinium tiksliau išreiškiama pamatiniais žodžiais pasakyta vieta.

6. 4. Sinonimiški dūriniai

Labai panašios leksinės reikšmės kartais yra vieną tokį patį iš pamatinių žodžių turintys dūriniai. Tai viena iš mažiausių vietos pavadinimų DS eilių grupė (3 DS eilės, žr. 1 priedą).

Dūriniai **ugniakuras** ('vieta, kur kūrenta ugnis') ir **ugniavietė** ('vieta, kur ugnis kūrenama') yra DS, nes turi beveik tapačią leksinę reikšmę, pvz.: *Tebežymu ugniakuras, kur naktigoniai ugnį kūrino* (LKŽ, 17, 377). *Čia žymu, kad būta ugniakuro* (LKŽ, 17, 377). *Čia gal kas ganė, kad ugniavietė yra* (LKŽ, 17, 379). *Piemenai didelę ugniavietę palikę* (LKŽ, 17, 379). Tai determinatyviniai dūriniai, kurių pirmasis dėmuo *ugnis* apibrėžia antrąjį. Leksinė reikšmė maždaug sutampa su darybine reikšme.

Dūrinys **akiratis** ('užmatomas plotas, horizontas') yra dūrinio **akiplotis** ('regimasis plotas') DS. Tai determinatyviniai daiktavardžiai, kurių pirmasis dėmuo antrąjį daiktavardinį dėmenį apibrėžia pagal vietą (plg. LKG, 1, 439), pvz.: *Akiratyje ir girių buvo matyti* (DŽ₄, 6). *Štai mūsų akploty milžiniška kalno masė* (LKŽ, 1, 60).

DS pora **baltmiškis** ir **žaliamiškis** abu turi leksinę reikšmę 'lapuočių miškas'. Abu šie dūriniai remiasi daiktavardžiu *miškas* bei būdvardžiais *baltas* ir *žalias*. Taigi skirtingas dūrinių antrasis pamatinis žodis, bet jų leksinė reikšmė – tokia pati. Taip pat jie abu turi bendrą pagrindinį sandą *miškas*, bet skiriasi būdinga ypatybe (žr. LKG, 1, 449). Šių dūrinių darybinė reikšmė yra nutolusi nuo leksinės reikšmės. LKŽ pateikia abiejų DS vartojimo pavyzdžių: *Baltmiškis, kur auga baltažieviai medžiai: beržai, medžliepiai, alksniai, uosiai, liepos* (LKŽ, 1, 618). *Žiemą stirnos eina iš pušynų ant baltmiškius epušių griaužt* (LKŽ, 1, 618). *Tę ne kuojos (pušys), ale tokis žaliamiškis: lazdos, beržai, tę alksniai, gal ir uosis kokis maišės* (LKŽ, 20, 107). *Žaliamiškin yra gyvačių* (LKŽ, 20, 107).

Šiuos dūrinius laikyti darybiniais sinonimais leidžia tai, kad tai yra žodžiai, kurie turi bendrą sandą – *miškas*, jų leksinė reikšmė tokia pati ir jie pavadina vietas.

???

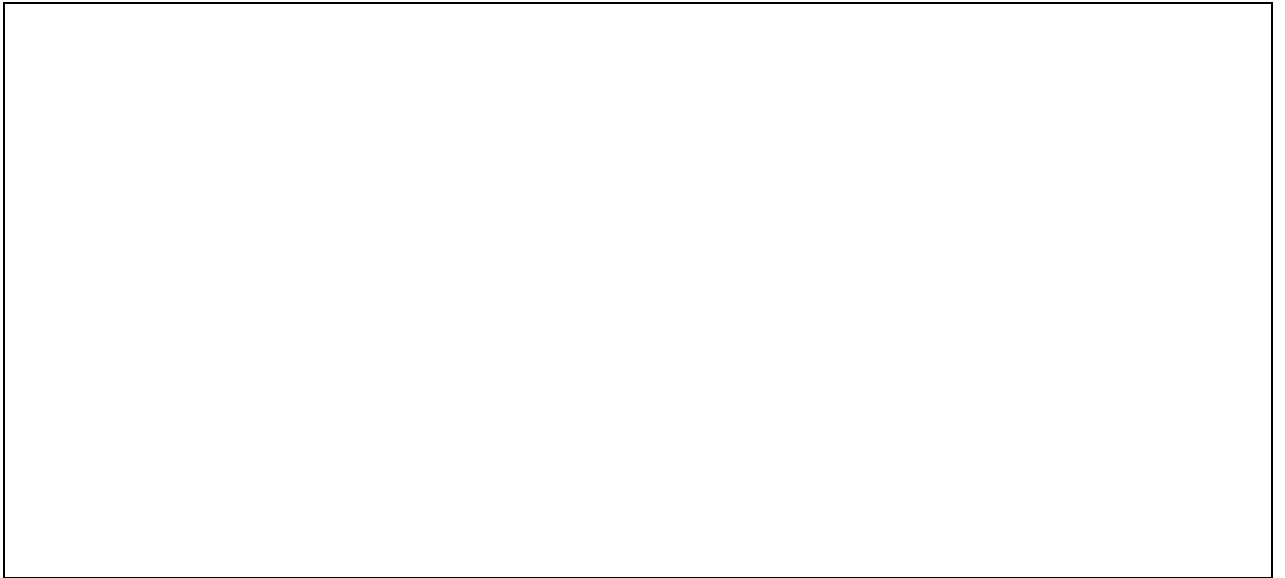
Taigi, kaip matyti, vietų pavadinimų DS eiles pagal įvairių darybos būdų santykiavimą galima suskirstyti įvairiai – sinonimiškus priesagų vedinius (kurių yra daugiausia – 105 DS eilės, priesagų ir galūnių vedinius (62 DS eilės), skirtingų galūnių vedinius (3 DS eilės), skirtingų priešdėlių vedinius (19 DS eilių), priesagų ir priešdėlių vedinius (2 DS eilės), DS eiles su dūriniais (29 DS eilės).

III. Vietų pavadinimų darybinių sinonimų pamatiniai žodžiai, darybos būdai, dažniausi darybos afiksai

Visi lietuvių kalbos daiktavardžiai darybiškai gali būti suskirstyti į paprastuosius daiktavardžius ir darinius. Paprastuoju daiktavardžiu dalykas pavadinamas tiesiai, be ryšio su kitu dalyku, tad tokio daiktavardžio reikšmė savaiminė, nemotyvuota, o jo kamienas – darybiškai neskaidomas. Kitoks žodis yra darinys – juo dalykas pavadinamas tarsi tarpiškai, turint galvoje kurį nors kitą dalyką. Tad tokio žodžio leksinė reikšmė remiasi jo darybos struktūra ir bendrais bruožais jau gali būti suvokiama vien iš jį sudarančių atskirų darybos morfemų reikšmės. Tas žodis, kuriuo žymimas siejamasis dalykas ir kurio kamienas įeina į darinį, kaip svarbiausioji darybos morfema, vadinamas pagrindiniu žodžiu (pamatiniu žodžiu arba darybos pamatu) (LKG, 1, 251-252).

Vietų pavadinimai daromi tiek iš veiksmažodžių, tiek ir iš vardažodžių (pastarieji dažnesni). LKG nurodoma, kad daugiausia vietų pavadinimų darinių yra pasidaroma iš daiktavardžių (žr. LKG, 1, 397). Šioje nagrinėjamoje medžiagoje daugiausia DS eilių, kurių pamatinis žodis tai pat yra daiktavardis (112 DS eilių; 50,9 % visų eilių skaičiaus; žr. 4 pav.; 2 priedo 9 lentelę). Tai priesagų, priešdėlių vediniai ir tik menka dalis – sudurtiniai žodžiai, vietas pavadinantys pagal jose esančius, laikomus, augančius daiktus ar gyvūnus (Keinys, 1980, 73), asmenis, pvz.: *eglynas* – *eglynė* (: eglė), *gyvatynas* – *gyvatynė* (: gyvatė), *pamiestys* – *priemiestis* (: miestas), *skiedrynas* – *skiedrynė* (: skiedra), *uošvija* – *uošvynė* (: uošvis) ir t.t.

74-ių DS eilių darinių pamatinis žodis yra veiksmažodis (33,6 % visų eilių skaičiaus; žr. 2

4 pav. Skirtingų kalbos dalių pamatinių žodžių DS

priedo 10 lentelę). LKG duomenimis, vietų pavadinimų darybos kategorijoje šių darinių yra daug mažiau negu daiktavardinių darinių. Veiksmažodiniai vietų pavadinimai rodo, kokiam veiksmui jie yra skirti, koks veiksmas jose atliekamas, pvz.: *augykla – augynas – augavietė* (: augti), *degimas – išdaga – išdagas* (: (iš)degti), *dirbykla – dirbtuvė* (: dirbti), *įeiga – įėjimas* (: įeiti) ir t.t.

Trečioji vieta tenka DS eilėms, kurių dariniai remiasi būdvardžiu. Jų yra 33 (15 % visų eilių skaičiaus; žr. 2 priedo 11 lentelę). Analogiškai yra ir LKG, kur vietų pavadinimų darybos kategorijos būdvardinių vedinių nurodoma palyginti nedaug. Šie vediniai vietas pavadinama pagal pamatiniais būdvardžiais pasakomas būdingas, paprastai skiriamąsias ypatybes, pvz.: *geltonimas – geltonymė* (: geltonas), *kietymė – kietulys – kietuma* (: kietas), *slidynė – sliduma* (: slidus), *žydruma – žydrynė – žydra* (: žydras) ir t.t.

Taip pat sudaryta viena DS eilė, kurios dariniai remiasi skaitvardžiu (0,5 % visų eilių skaičiaus; žr. 2 priedo 12 lentelę), pvz., *vienukė – vienutė* (: vienas).

Lietuvių kalbos žodžių daryboje yra keturi pagrindiniai darybos būdai. Centrinę vietą užima sufiksacija, duodanti priesagų vedinių (žr. LKE, 1999, 140). Tiriant vietų pavadinimų DS matyti, kad daugiausia į DS eiles įeinančių darinių sudaryti tai pat priesaginiu darybos būdu (žr. 5 pav.): 358 priesagų vediniai (t.y. 68 % visų DS), pvz.: **drebulynas, klaikynė, sliduma, šunidė** ir t.t.

Galūniniam darybos būdui tenka 76 dariniai (t.y. 15 % visų DS), pvz.: **brydė, grindys, išbrida, sprogis** ir t.t. Didžioji vietų pavadinimų DS galūnių vedinių dalis daroma iš

veiksmažodžių. Sugretinus su priesagų vediniais, šių darinių palyginti nedaug (analogiškai paminima ir LKG).

5 pav. Vietų pavadinimų DS darybos būdai

Priešdėliniu darybos būdu yra išvesti 55 dariniai (t.y. 10 % visų DS), kurių darybos pamatą sudaro daiktavardžiai, pvz.: **antgriovis**, **atkampis**, **pagriovys**, **pakalnė 1**, **priekalnis 1**, **užkampis** ir t.t. Tai tik šiek tiek mažiau negu galūnių vedinių.

Sudaryti 35 dūriniai (t.y. 7 % visų DS). Sudurtiniai vietų pavadinimų DS paprastai turi du dėmenis: vienas dažniausiai yra daiktavardis, o kitas – daiktavardis, pvz., **smėlžemis** (: smėlis, žemė), **pelenvietė** (: pelenai, vieta), veiksmažodis, pvz., **augvietė** (: augti, vieta), **ugniakuras** (: ugnis, kurti), būdvardis, pvz., **baltmiškis** (: baltas, miškas), **žaliamiškis** (: žalias, miškas),

prieveiksmis, pvz., **šalikelė** (: šalia, kelias) ir prielinksnis, pvz., **tarpstotis** (: tarp, stotis). Dūrinių raiškos ir reikšmės ypatybės gerokai priklauso nuo to, kurių kalbos dalių žodžiai paimti jų sandų pamatu. Ypač svarbus atraminis (dažniausiai antrasis) dūrinio sandas (žr. Keinys, 1999, 69).

Vietų pavadinimų DS darybos grupėje pagal dažnumą darybos afiksai išsidėstė taip: *-ynė* (75 dariniai; 15,34 % visų darinių skaičiaus), *-ynas* (64 dariniai; 13 % visų darinių skaičiaus), *-a* (40 darinių; 8,2 % visų darinių skaičiaus), *-uma* (36 dariniai; 7,4 % visų darinių skaičiaus), *-imas* (34 dariniai; 7 % visų darinių skaičiaus), *pa-* (22 dariniai; 5 % visų darinių skaičiaus), *-is* (19 darinių; 4 % visų darinių skaičiaus), *-ykla* (17 darinių; 3,5 % visų darinių skaičiaus), *-inė* (11 darinių; 2,3 % visų darinių skaičiaus), *prie-* (10 darinių; 2 % visų darinių skaičiaus), *-ymė* (10 darinių; 2 % visų darinių skaičiaus). (Kiti afiksai pateikti 2 priedo 13 lentelėje). Lyginant su LKG matyti, kad vietų pavadinimų afiksų eiliškumo išsidėstymas truputį skiriasi nuo lietuvių kalbos darybos formantų sekos: plg. *-ynas*, *-ynė*, *-inė*, *-ykla*, *-uma* ir pan.

Šie paminėti afiksai, kaip matyti iš statistinių duomenų, labai įvairūs ir šiame skyrelyje su jais sudaryti dariniai bus aptarti DS eilėse.

Iš šių darybos formantų pati dariausia priesaga *-ynė*, kurios vediniai savo reikšme artimi antriems pagal gausumą priesagos *-ynas* vediniams. Šių priesagų dariniai žymi augalų augimo vietas, augalų telkinius (*ajerynas – ajerynė*, *ažuolynas – ažuolynė*, *dilgėlynas – dilgėlynė*, *dilgynas – dilgynė*, *drebulynas – drebulynė*, *eglynas – eglynė*, *obelynas – obelynė*, *usnynas – usnynė*, *viksvynas – viksvynė*, *žilvitynas – žilvitynė* ir t.t.).

Artimi šiems yra „kokių kitų gamtos daiktų gausaus buvimo vietų pavadinimai“ (LKG, 1, 397): *akmenynas – akmenynė*, *kemsynas – kemsynė*, *kupstynas – kupstynė*, *uolynas – uolynė*, *žvirgždynas – žvirgždynė* ir kt.

Taip pat šių priesagų vediniai žymi gyvų būtybių gausaus buvimo vietų pavadinimus (*gyvatynas – gyvatynė*, *kirmėlynas – kirmėlynė*, *šeškynas – šeškynė*, *varlynas – varlynė* ir t.t.).

Palyginti mažai „tėra negyvų daiktų dėjimo bei laikymo vietų pavadinimų“ (LKG, 1, 397): *žabynas – žabynė*, *skiedrynas – skiedrynė* ir t.t. Tokių vedinių semantikoje yra gausumo reikšmė (plg. Paulauskienė, 1994, 70).

Iš būdvardžių išvesti priesagų *-ynas* ir *-ynė* vediniai žymi „vietą pagal jai būdingą (dažnai neigiamą) ypatybę“ (LKG, 1, 398) ir sudaro DS eiles su kitų priesagų (*slidynė – sliduma*, *šlapynė – šlapuma*, *klampynas – klampynė – klampuma*, *tankumynas – tankynas – tankynė – tankmė – tankuma – tankumynė*) ar galūnių vediniais (*žydruma – žydrynė – žydra*) ir t.t. Priesagų *-uma* ir

-umynas, -umynė, -mė vediniai taip pat žymi vietą pagal jai būdingą ypatybę, išreikštą pamatiniu žodžiu, pvz.: *lyguma – lygmė, retmė – retuma – retumynas, sausmė – sausynė – sausuma* ir kt.

Kaip matyti, DS eilėse sinonimiškai santykiauja darias priesagas *-ynas, -ynė* turintys vediniai su nelabai darius darybos formantus (pavyzdžiui, *-umynas, -udė, -umynė* ir kt.) turinčiais dariniais (žr. 2 priedo 13 lentelę).

Priesaga *-ykla* – tai taip pat viena iš daresnių priesagų, kurios vediniai, „išskyrus vieną kitą išimtį, remiasi veiksmažodžiais ir žymi jais pasakomo veiksmo vietą (uždarą patalpą ar atvirą plotą), dažniausiai specialiai skirtą veiksmui atlikti, žymiai rečiau – tokia, kurioje veiksmas atsitiktinai vyksta ar yra įvykęs“ (LKG, 1, 399): *dirbykla – dirbtuvė, pilstykla – pilstytuvė, virykla – virtuvė, slėpykla – slėptuvė – slėpynė, šėrykla – šėrynė, maudykla – maudyklė – maudynė, klojykla – kloja, rausykla – išrausa* ir kt.

Priesagos *-ykla* vediniai yra linkę sinonimiškai santykiauti su priesagos *-tuvė* vediniais, kurie taip pat žymi patalpą, specialiai skirtą pagrindiniu veiksmažodžiu pasakytam veiksmui atlikti (LKG, 1, 401) bei galūnės *-a* vediniais, kurie padaryti iš veiksmažodžių ir „žymi atvirą ar uždarą, natūralią ar dirbtinę veiksmo vietą“ (LKG, 1, 405).

Galūnės *-is* vediniai remiasi veiksmažodžiais (didesnė dalis) ir sinonimiškai santykiauja su kitų darybos formantų vediniais: *būvis – būstas – buveinė, guolis – gultas –gulykla, įrėžis – įrėžimas – įrėža, mėlis – mėlynė* ir pan.

Priesagos *-idė* vediniai taip pat linkę sinonimiškai santykiauti su kitų, nors ir nelabai darių, priesagų vediniais. Dariniai su ja – tai griežtai apriboto tikrovės daiktų rato pavadinimai – kuriais „žymimos naminių gyvulių ar paukščių laikymo patalpos (tvartai)“ (LKG, 1, 400): *avidė – avininkas, paukštidė – paukštynas, šunidė – šunynas, vištidė – vištynas – vištininkas*. Kaip matyti, šios priesagos vediniai sudaro DS eiles su priesagų *-ynas, -ininkas* vediniais, kurie turi tą pačią leksinę reikšmę.

Priesagos *-inė* vediniai, žymintys „uždarą vietą, specialiai įtaisytą kokiems nors daiktams“ (LKG, 1, 405), sudaro DS eiles su kitų darybos formantų (pvz., *-udė, -ainė* ir pan.), kurie šioje darybos kategorijoje nelabai darūs, vediniais. Tai gali būti specialių didesnių patalpų, skirtų gaminti bei parduoti ar laikyti pagrindiniu daiktavardžiu pasakytiems daiktams, pavadinimai (*alinė – aludė, ledainė – ledinė, pašarinė – pašarudė* ir kt.).

Priesagos *-ymė* vediniai žymi dėmę (lopa) pagal jos spalvą (*baltymė – baltuma*) ar šiaip vietą pagal jai būdingą ypatybę, pasakomą pagrindiniu būdvardžiu (*storumė – storuma, tuštymė –*

tuštuma ir t.t.) (LKG, 1, 401). Tai mažo darumo afiksas – su juo išvesta tik 10 darinių (2 % visų darinių skaičiaus), kurie įeina į DS eiles.

Priesagos *-idė* vediniai gali žymėti patalpas ir tuomet sinonimiškai santykiauja su *-inė*, *-ynas* vediniais, pvz.: *mėšlidė* – *mėšlynas*, *šalinė* – *šalidė* ir t.t. Tai taip pat nėra labai dari priesaga: į sudarytas DS eiles įeina tik 8 priesagos *-idė* vediniai (1,6 % visų darinių skaičiaus; statistiniai duomenys pateikti 2 priedo 13 lentelėje).

???

Daugiausia į vietų pavadinimų DS eiles įeina darinių, kurių darybos pamatas yra daiktavardis (112 eilių), antroji vieta tenka veiksmažodžiui – 74 eilės, 33 DS eilių **narių** pamatinis žodis – būdvardis, o 1 DS eilės vediniai remiasi skaitvardžiu.

Dominuoja priesaginis darybos būdas (358 dariniai). Galūniniam darybos būdai tenka 76 dariniai, priešdėliniam – 55 vediniai, sandūrai – 35 dūriniai. DS eilėse sinonimiškai santykiauja darių ir nelabai darių afiksų vediniai.

IV. Vietų pavadinimų darybinių sinonimų vartoseną

Vietų pavadinimų DS ne visuomet yra vienodai vartojami. Remiantis Tekstyno medžiaga, galima išskirti tris atvejus: 1. DS eilės, kurių visi nariai yra įtraukti į Tekstyną; 2. DS eilės, kurių bent vienas narys fiksuojamas Tekstynė; 3. DS eilės, kurių nė vienas narys nefiksuojamas Tekstynė (žr. 6 pav.).

**DS eilės, kurių visi
nariai yra įtraukti į
Tekstyną
(138 DS eilės)**

**Vietų pavadinimų
DS vartoseną
DS eilės, kurių bent
vienas narys
fiksuojamas
Tekstynė**

(65 DS eilės)
DS eilės, kurių nė
vienas narys
nefiksuojamas
Tekstynė
(17 DS eilių)

6 pav. Vietų pavadinimų DS vartosenos atvejai

1. Darybinių sinonimų eilės, kurių visi nariai yra įtraukti į Tekstyną

Analizuojant Tekstyno medžiagą, pastebėta, kad 138 DS eilių *visi* nariai yra įtraukti į Tekstyną, pvz.: *akmenynas* (75 T) – *akmenynė* (41 T), *alksnynas* (135 T) – *alksnytė* (16 T) – *alksnyinė* (47 T), *ažuolynas* (984 T) – *ažuolynė* (16 T), *drebulynas* (62 T) – *drebulynė* (9 T), *gulykla* (18 T) – *gultas* (633 T) – *guolis 2* (882 T), *mėšlidė* (59 T) – *mėšlynas 1* (55 T), *užeiga* (640 T) – *užėjimas* (15 T), *viksvynas* (15 T) – *viksvynė* (1 T) ir t.t. (žr. 2 priedo 14 lentelę).

Tarp šių DS eilių esama tokių, kurių nariai vartojami panašiai vienodai arba tokiu pat dažnumu, pvz.: *skynimas* (123 T) – *proskyna* (126 T), *šunidė* (13 T) – *šunynas* (13 T), *usnynas* (12 T) – *usnyinė* (13 T) ir pan. Tačiau tokių DS eilių yra palyginti mažai.

DS poros **usnynas** – **usnyinė** nariai vartojami beveik vienodai (priesagos *-ynas* vedinys Tekstynė fiksuojamas 12 kartų, o priesagos *-ynė* vedinys – 13), pvz.: *Žvilgsnis į usnyną – pro rausvus akinius* (T). *O tokių usnyną Lietuvoje galima matyti daug* (T). *Todėl Žemaitijos kalvų ir Rytų Lietuvos vasarojaus laukai tapo tikromis usnyinėmis* (T). *Ar valstybė pati tiek sutiktų mokėti ūkininkui už usnynę, jei, tarkim, per ją būtų tiesiamas greitkelis* (T)?

DS **skynimas** ir **proskyna**, kurie turi labai panašią leksinę reikšmę, Tekstynė fiksuojami labai panašiu dažnumu (**skynimas** – 123 kartus, o **proskyna** – 126). Šie iš nepriešdėlinio ir priešdėlinio veiksmažodžių išvesti dariniai yra vartojami grožinio ir publicistinio stiliaus tekstuose, pvz.: *Miško skynimas, iš abiejų pusių suspaudęs siaurą plentą, iš tiesų buvo panašus į tunelį, ir „Žiguliai“, varomi Arvydo Baltino, bemat išbluko jo gale* (T). *Siaurutėlė proskyna melduose išties liudijo tik retkarčiais čia užklystant pasimaudyti norinčius, tačiau pakrantė jau buvo paženklinta „civilizacijos“ pėdsakais* (T).

Esama ir tokių DS eilių, kai vienas narys vartojamas gana / labai dažnai, o jo sinonimo/ų

vartosenos atvejų Tekstyne užfiksuota tik po vieną, pvz.: *dirbykla* (1 T) – *dirbtuvė* (3077 T), *kiaulidė* (196 T) – *1 kiaulininkas* (13 T) – *kiauliatvartis* (1 T) ir t.t.

Nevienodu dažnumu vartojami šios DS eilės nariai **dirbykla** (1 T) ir **dirbtuvė** (3077 T). Priesagos *-ykla* vedinys **dirbykla** nurodytas tik 1 kartą grožinėje literatūroje, o priesagos *-tuvė* vedinys **dirbtuvė** Tekstyne fiksuotas 3077 kartus, pvz.: *Odų dirbykla ant Imsrės kalno prie kapinių, ties kuria Giedriaus laikais Imsrės lankutėje visi suvedavo dvesiančius arklius <...>* (T). *Heinrichas Gobelis laikėsi nuomonės, kad XVI-XVII a. Vilniuje, o gal ir kitoje Vilniaus krašto vietovėje egzistavo iki šiol neidentifikuota gobelenų dirbtuvė (galbūt net kelios dirbtuvės)* 20 (T). Tai reikštų, jog ilgainiui ši DS eilė gali likti sisteminė, bet realiai nefunkcionuojančia.

DS eilės **kiaulidė** – **1 kiaulininkas** – **kiauliatvartis** nariai Tekstyne fiksuojami nevienodai – **kiaulidė** aptinkamas 196 kartus, **1 kiaulininkas** – 13 kartų, o **kiauliatvartis** – 1 kartą, pvz.: *Buvusi veršidė naudojama kaip daržinė, kiaulidė – pagal paskirtį* (T). *Algirdas Brazauskas ir pareiškė, kad Senamiestyje laikyti tokį kiaulininką, koks yra Augustionų 8, yra nenormalu* (T). *Daktaro tikras brolis, draugų padedamas, suvarė visus žandarus į kiauliatvartį ir liepė tylėti* (T). Kaip matyti, vartosenoje labiau išgalėjęs priesagos *-idė* vedinys **kiaulidė** ir determinatyvinis dūrinys **kiauliatvartis**, kurie suprantami ir be tam tikro konteksto.

Vienukė – **vienutė** – tai vienintelė iš skaitvardžio išvesta DS pora. Vartosenoje išgalėjęs priesagos *-utė* vedinys **vienutė** (191 kartas), kurio reikšmė realizuojama grožinio ir publicistinio stiliaus tekstuose (**vienukė** aptiktas tik vieną kartą), pvz.: *Jam pačiam net gėda būdavo, kad turi vienukę* (T). *Centre „Pasitikėjimas“ įrengti visus epidemiologinius reikalavimus atitinkantis kraujo tyrimų bei konsultacinis kabinetai, dušai, vienutė poilsui* (T).

Dažnai vienas DS eilės narys vartojamas žymiai dažniau negu jo sinonimas/ai, palyginkime: *ažuolynas* (984 T) – *ažuolynė* (16 T), *dykynė 1,2* (118 T) – *dykra* (124 T) – *dykuma* (2065 T) – *dykvietė* (164 T), *įpjūvis 1* (1210 T) – *įpjovimas* (41 T) – *įpjova* (131 T) ir t.t.

DS **dilgynas** ir **dilgynė 2** yra vartojami nevienodai – Tekstyne **dilgynas** fiksuojamas 7 kartus, o jo DS – 26, pvz.: *<...> uodegėlė Juza kelis kartus per dieną iššniukštinėja vyšnyną, patvorių po Kiaulinėm obelį, kur tirščiausia lapų, kur kiek vėliau bus neižengiamas dilgynas <...>* (T). *<...> ir be ribų buvimo troškulys, pilnatvės geismas, ir – kam čia mes, ir kas čia mes – jutimų, klausimų – po dvasią besiūruojanti dilgynė* (T)...

Nors Tekstyno duomenys ir nurodo, jog DS eilės **išeiga 1** – **išėjimas** priesagos *-ga* vedinys **išeiga** Tekstyne pavartotas 592 kartus, o **išėjimas** – daug daugiau – 1981 (žr. 2 priedo 14 lentelę),

bet peržiūrėti vartosenos pavyzdžiai atskleidžia visai ką kita. Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, šis darinys yra vartojamas dažniausiai tik kitomis reikšmėmis, tačiau nė vieną kartą nenurodomas, kaip vietų pavadinimų darybos kategorijos darinys, pvz.: *Tręšiant didesnėmis azoto dozėmis, ne tik sumažėja šaknų cukringumas, bet ir padaugėja jose kenksmingo azoto, nuo kurio mažėja cukraus išeiiga* (T). *Padidėtų sėklų išeiiga* (T). Veiksmažodžių abstraktą primenantis kitas šios DS poros darinys **išėjimas** vietų pavadinimų reikšme randamas ne kartą, pvz.: *Evakuacinis išėjimas – išėjimas į išorę arba į nepavojingą gaisro metu zoną* (T). *Iš šio kambario išėjimas į verandą, apaugusią vijokliais* (T).

Nevienodai vartojami DS **krūmynas** ir **krūmynė**: priesagos *-ynas* vedinys **krūmynas** randamas 154 kartus (jo vardininko formų aptinkama specializuotoje periodikoje), o priesagos *-ynė* vedinys **krūmynė** – 3 kartus, pvz.: *Lankininkai po varžybų, matyt, pasigedo keleto strėlių, nes už taikinio esantis krūmynas taip ir gviešėsi priglauti pro šalį lekiančias strėles* (T). *Kaip koksai kiškis palikdama nedideles pėdeles, atlėkė ji į Digrių krūmynę* (T). Matyti, kad, remiantis Tekstyno duomenimis, vartosenoje išgalėjęs **krūmynas**.

DS eilės **slėpykla** – **slėpynė** – **slėptuvė** narys **slėpykla** fiksuojamas tik 9 kartus, jo DS **slėpynė** randamas 128 kartus, o trečiasis šios eilės narys, priesagos *-tuvė* vedinys **slėptuvė**, vartojamas labai dažnai ir Tekstyne aptinkamas 2342 kartus, pvz.: *Kai tik bus pastatyta nauja slėpykla, ekspertai galės išardyti reaktoriaus likučius* (T). *Tamsoje žybčioja jų akys, savo slėpynėse jie inkščia, urzgia, šnypščia, gąsdina* (T). *Juk jis žinojo, kur yra slėptuvė – kartą pats joje lindėjo* (T).

Kaip rodo Tekstyno medžiaga, DS **storuma** ir **storymė** vartojami stilistiškai neutralioje aplinkoje – priesagos *-uma* vedinys **storuma** randamas tik 18 kartų, o kitas šios DS poros vedinys **storymė** pavartotas 56 kartus, pvz.: *<...> stórmėna „storoji dalis, storuma“ <...>* (T). *Margojo smiltainio (vidurinis triasas) sluoksnių storymė siekia 246 m, ji išpleišėja pietų kryptimi* (T).

DS poros **eglynas** ir **eglynė** priesagos *-ynas* vedinys **eglynas** vartojamas žymiai dažniau (1009 kartai) negu jo sinonimas **eglynė** (3 kartai), pvz.: *Ir ne koks eglynas derlingiausiose augimvietėse, o plačialapių miškas* (T). *Miško tankmėje, kur nors eglynėje, atsiveda šernė* (T).

Panašiai vartojami ir DS poros **purvynas** – **purvynė** nariai – priesagos *-ynas* vedinys **purvynas** Tekstyne fiksuojamas 239 kartus, o priesagos *-ynė* vedinys **purvynė** nurodytas 30 kartų, pvz.: *Šiandien tai purvynas ir šiukšlynas, apie kurį čia daugiau nebekalbėsiu* (T). *Tada jis pastebėjo baltus, švarius (toje purvynėje!) laiptelius, lakuotas ažuolines duris, stačiakampę*

missinginę plokštelę (T).

DS poros **paukštidė** – **paukštynas** vartosenoje labiau išgalėjęs taip pat vienas narys – **paukštynas** (640 kartų), o **paukštidė** pavartotas 64 kartus, pvz.: *Pernai paukštynas atšventė savo veiklos ketvirčio amžiaus jubiliejų* (T). *Tik tuo atveju nepamirškite įrengti dvigubų grindų, kad paukštidė nebūtų per šalta* (T).

Remiantis Tekstyno duomenimis, galima daryti prielaidą, kad šių DS eilių vartosenoje išgalėti linksta priesagos *-ynas* vediniai.

DS eilė, kurią sudaro galūnių ir priesagos vediniai **pjūvis 1**, **įpjovimas**, **įpjova** – viena iš tokių eilių, kai vienas narys vartojamas dažnai, o kiti – rečiau. Daugiausia Tekstyne (1210 kartų) užfiksuota galūnės *-is* vedinio **pjūvis** vartosenos pavyzdžių, pvz.: *Pjūvis atskleidė, kad ši dėmė yra negilaus ir platoko griovelio pėdsakas* (T). Galūnės *-a* vedinys **įpjova** Tekstyne aptinkamas 131 kartą, pvz.: *Poskiepio gale daroma trikampio formos įpjova* (T). *Dangtelyje daroma įpjova valui* (T). Kartais tame pačiame sakinyje randami du sinonimų eilės nariai **pjūvis** ir **įpjova**: *Neteisingai padarytos įpjovos: viršutinis pjūvis – tik 10 cm gylio, kai apatinis pjūvis – apie 20 cm gylio (1/2 kelmo storio)* (T). Taip pat pastebėtas 41 priesagos *-imas* vedinio **įpjovimas** vartosenos atvejis, pvz.: *<...> apžiūrint buvo ant dešinės rankos virš alkūnės aptiktas įpjovimas, ant kairės rankos riešo – įdrėskimai <...>* (T).

Nevienodai vartojami DS eilės nariai: **dykynė 1,2** (118 kartų), **dykra** (124 kartus), **dykuma** (2065 kartus), **dykvietė** (164 kartus). Galima sakyti, kad panašiu dažnumu vartojami priesagos *-ynė* vedinys **dykynė** ir priesagos *-ra* vedinys **dykra**, pvz.: *Paskui prasidėjo pelkėta dykynė, iš po sniego kuokštais rudavo pernykštės žolės* (T). *Kur žvelgi, ten dykra – skurdūs krūmeliai, aviotojai, smilgynai, žolė, želianti kuokštais, sausa, aštri, žvilga mėnesienoj lyg nusvidinti variniai ūsai* (T). Vietų pavadinimas **dykvietė** (164 kartai) motyvuotas jį sudarančių žodžių semantikos – „dyka vieta, kur neauginami kultūriniai augalai“, pvz.: *Sraigtasparniui nutūpti buvo parinkta dykvietė netoli Laisvės prospekto* (T). Kartais pasitaiko, kad viename sakinyje vartojami du DS eilės nariai, pavyzdžiui, **dykvietė** ir **dykuma**: *Pradžiugs dykuma ir tyrlaukiai, krykštaus pražysdama dykvietė* (T). **Dykuma** – tai dažniausiai Tekstyne fiksuojamas šios DS eilės narys (2065 kartai), pvz.: *Jeigu pasiklydote dykumoje, mirtis iš troškulio neišvengiama* (T).

Priešdėlių vediniai **atšlaitė** ir **pašlaitė** yra DS, kurie taip pat vartojami nevienodai – pirmasis – 61 kartą, o antrasis – beveik du kartus dažniau – 133, pvz.: *Kalno šlaitai nuolaidūs, tik*

šiaurinė atšlaitė statesnė <...> (T). Tokia vieta buvo pašlaitė į šiaurę nuo sienos su kontraforsais, kuri buvo užversta XVI a. pradžioje (T).

DS poros **tuštuma** – **tuštymė** Tekstyne daug dažniau fiksuojamas priesagos *-uma* vedinys **tuštuma** (2136 kartai), o priesagos *-ymė* vedinio **tuštymė** populiarioje periodikoje rasti 9 pavyzdžiai (iš viso Tekstyne pavartotas 15 kartų), pvz.: *Vientisas erdvėlaikio telkinys sudaužomas, ir iš jo atsiranda „grynoji erdvė“ kaip tuštumą ar talpykla, kurioje išdėstyti idealūs daiktai* (T).

Daug dažniau dabartinėje vartosenoje randamas DS eilės **sekluma** – **sėklius 1** narys **sekluma** (309 kartus) negu jo sinonimas **sėklius** (21 kartas), pvz.: *Pakrančių sekluma iki žemyno šlaito vadinama „šelfu“* (T). *Sraunios gylės ruožą nugalėjus, atsirado smiltingas sėklius* (T).

DS poros **žąsidė** – **žąsininkas**, išvestos iš daiktavardžio *žąsis* su priesagomis *-idė* ir *-ininkas*, vedinių vartosena skiriasi: **žąsininkas** (be konteksto greičiausiai suvokiamas kaip asmens pavadinimas ‘žąsų piemuo, žąsigonis’), vietos pavadinimo reikšme pavartotas 9 kartus, pvz.: *Žąsininkas buvo tuščias* (T). *Ir žąsininkas švarus – nė vienos palaidos plunksnos* (T). Tekstyne fiksuojama 30 **žąsidės** pavyzdžių, pvz.: *Žąsidė turi būti sausa, švari, šviesi, gerai vėdinama* (T). *Laikant 1000 žąsų, reikalinga 750 kv. m. žąsidė, be to, prie jos turi būti padaryta pasivaikščiojimo aikštelė, kurios plotas turėtų būti 1,5 karto didesnis negu žąsidės* (T).

Tyrinėjant DS eiles, pastebima tendencija, kad neretai vis labiau išigali kuris nors vienas sinonimų eilės narys, o kitas/i vartojami rečiau.

2. Darybinių sinonimų eilės, kurių bent vienas narys fiksuojamas Tekstyne

Esama atvejų, kai pagal DŽ₄ pateiktas reikšmes dariniai laikytini DS, tačiau, kaip rodo Tekstyno duomenys, *ne visi* sinonimų eilės nariai yra vartojami.

Antai į Tekstyną nėra įtrauktas 65 sisteminių DS eilių kuris nors vienas (kartais ir daugiau) narys, pvz.: *paūksmė* (14 T) – *užūksmis* (0 T) – *ūksmynas* (0 T), *slaptynė* (0 T) – *slaptavietė* (126 T), *vasarinė 2* (441 T) – *vasarbutis* (0 T) – *vasarnamis* (606 T) ir t.t. (žr. 2 priedo 15 lentelę).

Nevienodai remiantis Tekstyno duomenimis vartojami ir DS eilės, sudarytos iš priesagų ir galūnės vedinių, nariai **toluma**, **tolymė**, **1 tolis**: **toluma** fiksuojama 755 kartus, **tolymė** – nė karto, o **tolis** – 140 kartų, pvz.: *Vanduo iki pat Pervalco, iki Pereselcu, Raigardo pusėje net krašto nesimato – tik padūmavusi toluma horizonte ištirpsta* (T). *Vienintelis nepasiekiamas tolis buvo*

jūra ir jos ūkanotas horizontas, todėl Rimas pajuto veik liguistą jūros trauką (T). Remdamiesi šiais duomenimis, galėtume sakyti, jog priesagos *-uma* vedinys **toluma** šioje sisteminėje DS eilėje yra daug dažnesnis nei kiti nariai.

DS eilės **retmė – retuma – retumynas** Tekstyne aptinkami du nariai: **retmė** (16 kartų) ir **retuma** (12 kartų). Šie dariniai su priesagos *-umynas* vediniu **retumynas** (Tekstyne jis nepavartotas nė vieno karto) sudaro tik sisteminę DS eilę, pvz.: *Retmėse suvešėja lendrūnas* (T). *Nedidelės retmės užsisės eglaitėmis* (T). <...> *dėl reikšmės dar plg. priesagos -ym- vedinį laukymė „natūrali aikštė miške, medžių retuma girioje...“* <...> (T).

DS poros **žilvitynas – žilvitynė** Tekstyne fiksuojamas priesagos *-ynas* vedinys **žilvitynas** (4 kartus), o **žilvitynės** vartosenos pavyzdžių nerasta, pvz.: *Priekyje, nedaug atsitraukęs nuo tako, žaliavo vešlus žilvitynas* (T). *O po kelių metų pasirodė jo darbo vaisiai: suošė, sužaliavo žilvitynas* (T).

DS poros **uolynas – uolynė** vartojamas tik vienas narys – **uolynas** (13 kartų), pvz.: *Snaudulys lipidė blakstienas, prieš akis šmėkščiojo regėto sapno vaizdai: granitinis uolynas, pilnas apleistų urvų* <...> (T)... *Vilnios kalnai virto aštriais uolynais* (T). Galėtume sakyti, kad kalboje linkstama atsikratyti beveik vienodų darinių.

Tekstyne nevienodai fiksuojami taip pat ir veiksmazodžių vediniai. DS poros **čiuožykla** ir **čiuožynė** priesagos *-ykla* vedinys pavartotas 321 kartą, o jo sinonimas – nė karto, pvz.: *Tik praėjus šešeriems nepriklausomybės metams Kaune buvo įrengta vos viena vieša čiuožykla (400 tūkst. gyventojų)* (T). *Namai – čiuožykla, čiuožykla – namai* (T). **Čiuožykla** dažniausiai vartojamas grožinio ir publicistinio stiliaus tekstuose.

DS eilės **augykla – augynas – augavietė** Tekstyne nefiksuojamas vienas narys **augykla**, bet likę vartojami skirtingai – **augynas** 40 kartų, **augavietė** – 91, pvz.: *Vienmečiai arba dvimečiai sėjinukai persodinami į augyną – trijų eilių juostomis, paliekant 40 cm tarp eilių ir 70 cm tarp juostų* (T). *Juose peri juodieji gandrai, yra didžiausia Akmenės rajone raktažolių pelenėlių augavietė, auga tuklių, melitų, yra daug retų orchidinių augalų* (T). Gal tai, kad dažniau vartojamas dūrinys **augavietė**, lemia reikšmės konkretumas (juk nebūtina žinoti tikslios šio darinio reikšmės – ją galima lengvai ir nuspėti).

Iš DS poros **slaptynė – slaptavietė** vartosenoje išgalėjęs dūrinys **slaptavietė** (126 T), o priesagos *-ynė* vedinys nevartojamas nė karto, t.y. sisteminė DS pora realiai nefunkcionuoja, pvz.: *Spaudos draudimo laikais Medvilioniai buvo saugi ir talpi slaptavietė lietuviškoms knygoms,*

kurios iš čia jaunųjų buvo platinamos apylinkės kaimų žmonėms (T).

DS poros **kirtykla – kirtavietė** Tekstyno duomenimis fiksuojamas tik dūrinys (299 kartai), pvz.: *Kirtavietė priimama nenukirto miško pardavimo taisyklėmis nustatyta tvarka (T). Taip dirbant kirtavietė lieka mažiau pažeista (T).*

Kartais pasitaiko, kad iš visos DS eilės vartojamas tik vienas narys. Antai DS eilės **kietymė, kietulys ir kietuma** Tekstyne fiksuojamas tik vienas narys – **kietuma** (95 kartus), pvz.: *Žmonės ieško tvirtos šaknies įsikibti ir nelaukia, kol trinktels į pačią kietumą, o ropščiasi aukštin į tą šalį (T). Slystelėjusi koja smego į liūną, o kolei antra, stovinti ant kietumos, lupo ją lauk, nuo kukšteros krito brezentas, kitokia manta, ginklai (T).*

DS poros, sudarytos iš priešdėlio *pa-* vedinio **pakupetė** ir dūrinio **kupetvietė** narių vartoseną reta: į Tekstiną neįtrauktas priešdėlio *pa-* vedinys, o dūrinys pavartotas vieną kartą, pvz.: *Kupeta su kupetaite ir pakupetys su kupetviete (T)*. Ilgainiui ši DS eilė gali išnykti.

DS poros **pavėsis – vėsmė**, išvestos iš bendrašaknių veiksmažodžių *pavėsti* ir *vėsti*, Tekstyno fiksuojamas tik galūnės *-is* vedinys **pavėsis** (678 kartai), pvz.: *Ganyklose arba pasivaikščiojimo aikštelėse vištoms sudaromas natūralus pavėsis – pasodinami medžiai arba įruošiamos dirbtinės stoginės (T). Pavėsis ypač reikalingas stambialapiams visžaliams rododendrams (T)*. Tokį vedinio įsigalėjimą lemia reikšmės konkretumas.

Kai kurie sisteminių sinonimų eilių nariai neįvartojami arba vartojami labai retai. DS eilės **paūksmė – užūksmis – ūksmynas** Tekstyne fiksuojamas tik vienas narys **paūksmė** (14 kartų), pvz.: *Šimtamečių medžių paūksmėje čiurlena šaltinis, priekyje – keletas tvenkinių (T). Ažuolo paūksmė nuo seno traukė lietuvius (T)*. Iš daiktavardžio *ūksmė* su priešdėliais *pa-*, *už-* ir priesaga *-ynas* išvesta DS eilė, galima sakyti, realiai nefunkcionuoja.

DS eilės, sudarytos iš priešdėlių vedinių **apkraštys, atkraštys 1, pakraštys 1** Tekstyne vartojamas tik vienas narys – **pakraštys** (2379 kartai), o kiti nefiksuojami nė karto. Taigi sisteminė DS eilė nefunkcionuoja, pvz.: *Amerika suinteresuota, kad rytinis Baltijos pakraštys nebūtų valdomas Rusijos (T). Šiandien mūriukai minėtose gatvėse jau kiek apšiurę, Aleksoto pakraštys – jau ne garbingiausia miesto dalis (T)*.

Remiantis Tekstyno medžiaga, galima daryti išvadą, kad daug daugiau yra vietų pavadinimų DS eilių, kuriose Tekstynas nefiksuoja tik vieno nario (58 eilės), nei DS eilių, kuriose nefiksuojami du ar daugiau DS (7 eilės). Skirtingą darinių vartojimą lemia tarminės, darybinės, stilistinės ypatybės.

3. Darybinių sinonimų eilės, kurių nė vienas narys nefiksuojamas Tekstynė

Analizuojant vietų pavadinimų DS eiles, pastebėta, kad į Tekstyną nėra įtrauktas nė vienas 17 DS eilių narys, vadinasi, šios sisteminės darybinių sinonimų eilės realiai nefunkcionuoja (t.y. pagal DŽ₄ jie laikytini DS, bet tie dariniai arba nevartojami, arba jų vartoseną yra itin retą), pvz.: *geltonimas* (0 T) – *geltonymė* (0 T), *kiminynas* (0 T) – *kiminynė* (0 T), *makna* (0 T) – *makonė* (0 T) ir t.t. (žr. 2 priedo 16 lentelę).

Tokios DS eilės gali būti sudarytos ir iš priesagų, ir iš priešdėlių, ir iš galūnių vedinių bei dūrinių, pvz.: *iduobimas* (0 T) – *iduoba* (0 T), *geltonimas* (0 T) – *geltonymė* (0 T), *pasodybis* (0 T) – *priesodybis* (0 T), *šlynynas I* (0 T) – *šlynduobė* (0 T), *užlanda* (0 T) – *užlandinys* (0 T), *virtykla* (0 T) – *virtynė* (0 T) – *virtenė žem.* (0 T) ir t.t. Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, darybos pamatas taip pat įvairuoja – šių DS eilių nariai yra išvesti iš būdvardžių, daiktavardžių, veiksmažodžių.

???

Analizuojant Tekstyno medžiagą, pastebėta, kad 138 DS eilių visi nariai yra įtraukti į Tekstyną, 65 sisteminių DS eilių nėra įtrauktas kuris nors *vienas* (kartais ir daugiau) narys, 17 DS eilių nefiksuojamas *nė vienas* narys.

Tai, kad ne visi vietų pavadinimų darybinių sinonimų eilių nariai yra įtraukti į Tekstyną (iš 524 darinių Tekstynė fiksuojama 416), leidžia daryti prielaidą, kad ilgainiui kai kurios darybinių sinonimų eilės gali pakisti – sutrumpėti arba išnykti.

Išvados

1. Vietų pavadinimų darybos kategorijoje esama DS – darinių, turinčių tą pačią šaknį, tą pačią ar panašią leksinę reikšmę bei skirtingus darybos formantus.

Iš DŽ₄ buvo išrinkti 524 vietų pavadinimų kategorijos dariniai ir sudaryta 220 DS eilių.

2. Vietų pavadinimų DS nuo žodžio variantų skiriasi neesminiais fonetiniais ar morfologiniais požymiais, nekeičiančiais jų reikšmės. Pagal tai, koku šalutiniu požymiu vietos pavadinimų žodžio variantai skiriasi vienas nuo kito, juos galima būtų skirstyti taip: tos pačios galūnės vediniai, kai varijuoja pamatinio žodžio priešdėlis (*atbradas – atabradas*); to paties priešdėlio vediniai, besiskiriantys galūne (*palovė – palovis*); sudurtiniai žodžiai, kurie skiriasi šalutiniais darybos požymiais – jungiamuoju balsiu ar galūne (*darbavietė – darbovietė, tarpplangė – tarpulangis*).

3. Darinys, turintis keletą leksemų, gali tam tikra reikšme įeiti į vieną DS eilę, o kita – į kitą ar visai sinonimiškai nesantykiauti su jokia kitu dariniu (pvz., **šlapynė** ir **šlapuma** leksine reikšme ‘šlapia vieta’ yra vietos pavadinimų darybos kategorijos DS, o vedinys **šlapuma** reikšme ‘šlapias, lietingas laikas’ – dūrinio variantų **šlapmetis** / **šlapymetis** sinonimas).

4. Vietų pavadinimų DS didele stilistine įvairove nepasižymi. Tai dažniausiai neutralūs žodžiai. Nemaža grupė vietų pavadinimų DS eilių, kurių nė vienas narys neturi stilistinių pažymų (190 eilių, pvz., *ajerynas – ajerynė, baltuma – baltymė, maudykla – maudyklė – maudynė* ir t.t.). Taip pat yra ir tokių DS eilių, kurių bent vienas narys turi kokią nors pažymą (30 eilių): tuomet į kai kurias eiles, be įprastų dabartinės kalbos vedinių, įeina ir tarminių (**beržytė, duburkis, karklytė, perenė**) darinių, terminų (anatomijos – **ilanka**, geografijos – **atbradas, griova**, geologijos – **rūdynas**, botanikos – **sėklalizdis**), pasenusių (**būvis, pardavykla, sankrova, viešpatija**), knyginių (**įeiga, išeiga**), istorinių žodžių (**kunigaikštystė**).

5. Vietų pavadinimų DS eiles pagal įvairų darybos būdų santykiavimą galima suskirstyti į tokias grupes:

5. 1. Sinonimiški priesagų vediniai – 105 DS eilės (44 kombinacijos). Didžiausia grupė – tai priesagų *-ynas* ir *-ynė* vediniai (40 eilių, t.y. 38,1 % visų eilių skaičiaus). Dažniausiai į DS eiles įeinantys vediniai pavadina augalų augimo vietas (*ajerynas – ajerynė, dilgynas – dilgynė* 2), bet yra ir paviršiaus daiktų gausumą parodančių (*pelkynas – pelkynė*) bei gyvų būtybių buvimą ir

laikymo vietą reiškiančių (*gyvatynas – gyvatynė*) sinonimiškų bendrašaknių vedinių.

5. 2. Sinonimiški priesagų ir galūnių vediniai – 62 DS eilės (34 kombinacijos). Didžiausia grupė – tai priesagos *-imas* ir galūnės *-a* vediniai (17 DS eilių, t.y. 27,4 % visų eilių skaičiaus). Šie vediniai gali būti išvesti iš priešdėlinių ir nepriešdėlinių veiksmažodžių, kurie yra labai panašios leksinės reikšmės, pvz., *krautuvė* (: krauti) – *sankrova psn. 1* (: sukrauti).

5. 3. Sinonimiški skirtingų galūnių vediniai – 3 DS eilės (*griovys 1 – 1 griova 1 geogr.*).

5. 4. Sinonimiški skirtingų priešdėlių vediniai – 19 DS eilių (10 skirtingų kombinacijų). Didžiausia grupė (9 eilės, t.y. 47 % visų eilių skaičiaus) – tai priešdėlių *pa-* ir *prie-* vediniai (*padirvys – priedirvis*).

5. 5. Sinonimiški priesagų ir priešdėlių vediniai – 2 sinonimiškų priesagų ir priešdėlių vedinių DS eilės (*pastogė 3 – stoginė 3, paūksmė – užūksmis – ūksmynas*). Abiejose kombinacijose yra priešdėlis *pa-*. Sakiniuose šie vediniai dažniausiai eina vietos aplinkybėmis.

5. 6. DS eilės, kuriose esama dūrinių: priesagų vediniai ir dūriniai (20 eilių, pvz., *slaptynė – slaptavietė*), priešdėlių vediniai ir dūriniai (5 eilės, pvz., *pakupetė – kupetvietė*), dūriniai, priesagų ir galūnių vediniai (1 eilė, pvz., *molainė – moliena – molija – molynas 2 – molynė – 1 molė – molžemis 1*), sinonimiški dūriniai (3 eilės, pvz., *baltmiškis – žaliamiškis*).

6. Daugiausia į vietų pavadinimų DS eiles įeina darinių, kurių darybos pamatas yra daiktavardis (112 eilių, 50,9 % visų sinonimų eilių skaičiaus), antroji vieta tenka veiksmažodžiui – 74 eilės (33,6 % visų sinonimų eilių skaičiaus), 33 DS eilių (15 % visų eilių skaičiaus) pamatinis žodis – būdvardis, o 1 DS eilė (0,5 % visų eilių skaičiaus) sudaryta iš vedinių, kurie remiasi skaitvardžiu.

7. Dominuoja priesaginis darybos būdas (358 dariniai, t.y. 68 % visų DS). Galūniniam darybos būdui tenka 76 dariniai (t.y. 15 % visų DS), priešdėliniam – 55 vediniai (t.y. 10 % visų DS), sandūrai – 35 dūriniai (t.y. 7 % visų DS).

8. Į DS eiles dažniausiai įeina priesagų *-ynė* (75 dariniai, 15,34 % visų darinių skaičiaus), *-ynas* (64 dariniai, 13 % visų darinių skaičiaus), galūnės *-a* (40 darinių, 8,2 % visų darinių skaičiaus), priešdėlio *pa-* (22 dariniai, 5 % visų darinių skaičiaus) vediniai. DS eilėse sinonimiškai santykiauja darių ir nelabai darių afiksų vediniai.

9. Ne visi tirti DS vienodai vartojami: 138 DS eilių visi nariai yra įtraukti į Tekstyną, pvz., *akmenynas* (75 T) – *akmenynė* (41 T), *gulykla* (18 T) – *gultas* (633 T) – *guolis 2* (882 T); 65 eilių bent vienas narys nėra įtrauktas į Tekstyną, pvz., *paūksmė* (14 T) – *užūksmis* (0 T) – *ūksmynas* (0

T); 17 eilių nė vienas narys nefiksuojamas Tekstyne, pvz., *geltonimas* (0 T) – *geltonymė* (0 T). Tai, kad ne visi dariniai yra įtraukti į Tekstiną, leidžia daryti prielaidą, kad ilgainiui kai kurios sisteminės DS eilės gali sutrumpėti arba išnykti.

10. Taigi vietų pavadinimų DS yra labai įvairūs: jie ne tik gali turėti / neturėti stilistinių pažymų, įeiti / neįeiti į kitas DS eiles, bet ir nevienodai būti fiksuojami Tekstyne.

Šaltiniai

DŽ₄ – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.

LKŽ, 1 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 1. – Vilnius: Mintis, 1968.

LKŽ, 2 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 2. – Vilnius: Mintis, 1969.

LKŽ, 3 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 3. – Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1956.

LKŽ, 4 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 4. – Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1957.

LKŽ, 5 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 5. – Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1959.

LKŽ, 6 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 6. – Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962.

LKŽ, 7 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 7. – Vilnius: Mintis, 1966.

LKŽ, 8 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 8. – Vilnius: Mintis, 1970.

LKŽ, 9 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 9. – Vilnius: Mintis, 1973.

LKŽ, 10 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 10. – Vilnius: Mokslo, 1976.

LKŽ, 11 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 11. – Vilnius: Mokslo, 1978.

LKŽ, 12 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 12. – Vilnius: Mokslo, 1981.

LKŽ, 13 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 13. – Vilnius: Mokslo, 1984.

LKŽ, 14 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 14. – Vilnius: Mokslo, 1986.

LKŽ, 15 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 15. – Vilnius: Mokslo, 1991.

LKŽ, 16 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 16. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995.

LKŽ, 17 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 17. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.

LKŽ, 18 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 18. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.

LKŽ, 19 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 19. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos

institutas, 1999.

LKŽ, 20 ? Lietuvių kalbos žodynas. – T. 20. – Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2002.

LKSŽ – Lyberis A. Lietuvių kalbos sinonimų žodynas. – Kaunas: Valstybinė pedagoginės literatūros leidykla, 1961.

SŽ – Lyberis A. Sinonimų žodynas. – Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2002.

T – VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Kompiuterinės lingvistikos centre parengtas dabartinės lietuvių kalbos tekstynas [žiūrėta 2005-05-02]. Prieiga per internetą: <http://donelaitis.vdu.lt/main.php?id=4>.

Literatūra

Alaunienė Z. Sakinių siejimas ir mokinių kalba. – Vilnius: Pedagogikos mokslinio tyrimo institutas, 1978.

Ambrasas K. J. Leksiniai lietuvių kalbos substitutai. – Vilnius: LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, Vilniaus V. Kapsuko universitetas, Leidybinis skyrius, 1976.

Ambrazas S. Daiktavardžių darybos raida. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.

Ambrazas S. Daiktavardžių darybos raida II. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.

Barauskaitė J. Leksikologijos pradmenys (Leksinė semantika). – Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė redakcinė taryba, 1979.

Barauskaitė J., Čepaitienė G., Mikulėnienė D., Pabrėža J., Petkevičienė R. Lietuvių kalba I. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995.

DLKG – Dabartinės lietuvių kalbos gramatika. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.

Gaivenis K. Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys. – Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2002.

Gudavičius A. Leksinė semantika (Vienetai, ryšiai, struktūros). – Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas, 1994.

Gudavičius A. Žodžio reikšmės definicijos tautinis aspektas // Leksikografijos ir leksikologijos problemos. – Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2003. P. 61-69.

Jakaitienė E. Leksinė semantika. – Vilnius: Mokslas, 1988.

Jakaitienė E. Lietuvių kalbos leksikologija. – Vilnius: Mokslas, 1980.

Jakaitienė E., Laigonaitė A., Paulauskienė A. Lietuvių kalbos morfologija. – Vilnius: Mokslas, 1976.

Jakaitienė E. Lietuvių kalbos žodžių reikšmių kitimas // Gimtoji kalba, 1997, Nr. 8. P. 1-4

Keinys S. Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 1999.

Keinys S. Galūninė terminų daryba // Lietuvių kalbotyros klausimai. – T.19. – Vilnius: Valst.

polit. ir moksl. lit. leidykla, 1979. P. 155-183.

Keinys S. Priesaginė lietuviškų terminų daryba // Lietuvių kalbotyros klausimai. – T. 16. – Vilnius: Mokslas, 1975. P. 7-56.

Keinys S. Terminologijos abėcėlė. – Vilnius: Mokslas, 1980.

Keinys S. Terminų sinonimijos klausimu // Leksikos ir sintaksės klausimai. – Šiauliai: Šiaulių K. Preikšo pedagoginis institutas, 1974. P. 44-50.

Kniūkšta P. Kalbos vartoseną ir tvarkybą. – Vilnius: LKI, 2001.

KTŽ- Gaivenis K., Keinys S. Kalbotyros terminų žodynas. – Kaunas: Šviesa, 1990.

Labutis V. Žodžių junginių problemos. – Vilnius: VVU, 1976.

LKE- Lietuvių kalbos enciklopedija. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1999.

LKG- Lietuvių kalbos gramatika. – T.1. – Vilnius: Mintis, 1965.

LŽ- Lietuvių kalbos žinynas. – Kaunas: Šviesa, 2003.

Morkūnas K. Norminamasis žodynas ir lingvistinė geografija // Lietuvių kalbotyros klausimai. – T. 37. – Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 1997. P. 40-45.

Palionis J. Kalbos mokslo pradmenys. – Vilnius: Jandrija, 1999.

Paulauskienė A. Lietuvių kalbos morfologija (Paskaitos lituanistams). – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.

Pikčilingis J. Leksinė ir gramatinė sinonimika. – Kaunas: Šviesa, 1969.

Pikčilingis J. Lietuvių kalbos stilistika. – T. 2. – Vilnius: Mokslas, 1975.

Pikčilingis J. Sinonimika. Kalbos figūros. – Kaunas: Šviesa, 1988.

Sirtautas V. Kalbotyros pradmenys (Paskaitų konspektas). – Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė redakcinė taryba, 1981.

Sirtautas V., Grenda Č. Lietuvių kalbos sintaksė. – Vilnius: Mokslas, 1988.

Sirtautas V., Petkevičienė R., Grenda Č. Rinktiniai kalbotyros straipsniai. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001.

Šukys J. Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartoseną ir normas. – Kaunas: Šviesa, 1998.

Šukys J. Taisyklingai vartokime linksnius. – Kaunas: Šviesa, 1976.

Urbutis V. Dabartinės lietuvių kalbos galūnių darybos daiktavardžiai // Kalbotyra, 1961, nr.

3. P. 27-59.

Urbutis V. Žodžių darybos teorija. – Vilnius: Mokslas, 1978.

Vaskelienė J. Darybiniai sinonimai. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2000.

Vaskelienė J. Darybinių sinonimų stilistika // *Linguistica Lettica* 10. – Rīga, 2002. P. 92-101

Vaskelienė, 1998 - Vaskelienė J. Lietuvių kalbos darybiniai sinonimai: teorinis aspektas // *Linguistica Lettica* 2. – Rīga, 1998. P. 223-246.

Župerka K. Kalbos priemonių konkurencija kaip lietuvių kalbos stilistikos objektas. – Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas, 1995.

Župerka K. Praktinė stilistika (Sinonimai). – Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė redakcinė taryba, 1978.

Župerka K. Stilistika. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 1997.

Gabka K. Zur Abgrenzung lexikalischer, morphologischer und syntaktischer Synonymie. – *Zeitschrift für Slawistik* 12 (5), 1967.

Freimane I. Valodas kultūra teorētiskā skatījumā. – Rīga, 1993.

Laua A. Latviešu leksikologija. – Rīga, 1981.

Veidemane R. Latviešu valodas leksiskā sinonīmija. – Rīga, 1970.

Апресян Ю. Д. Проблема синонима // *Вопросы языкознания* 4, 1957.

Гречко В. А. Лексическая синонимика современного русского литературного языка. – Изд. Саратовского у – та, 1987.

Гречко В. А. Однокорнные синонимы и варианты слова // *Очерки по синонимике современного русского литературного языка.* – Москва-Ленинград, 1966.

Новиков Л. А. Семантика русского языка. – Москва, 1982.

Улуханов И. С. Значение словообразовательных аффиксов и часть речи мотивирующих слов // *Научные доклады высшей школы, Филологические науки* 4, 1974.

Улуханов И. С. Словообразовательная семантика в русском языке и принципы ее описания. – Москва: Наука, 1977.

Priedai

1 priedas. Sinonimų eilės

-ynas // -ynė

ajerynas – ajerynė

akmenynas – akmenynė

ąžuolynas –ąžuolynė

dilgėlynas – dilgėlynė

dilgynas – dilgynė 2

drebulynas – drebulynė

dumblynas – dumblynė

eglynas – eglynė

gyvatynas – gyvatynė

ievynas – ievynė

kelmynas – kelmynė

kemsynas – kemsynė

kerynas – kerynė

kiminynas – kiminynė

kirmėlynas 1 – kirmėlynė 1

krūmynas – krūmynė

kupstynas – kupstynė

liepynas – liepynė

liūgynas – liūgynė

obelynas – obelynė

pelkynas – pelkynė

purvynas – purvynė

samanynas – samanynė

skiedrynas – skiedrynė

šaknynas 2 – šaknynė

šeškynas – šeškynė

uogynas – uogynė
uolynas – uolynė
uosynas – uosynė
usnynas – usnynė
varlynas 2 – varlynė
varputynas – varputynė
viksvynas – viksvynė
vinkšnynas – vinkšnynė
viržynas – viržynė
žabynas – žabynė
žagarynas 1 – žagarynė
žilvitynas – žilvitynė
žolynas 2 – žolynė
žvirgždynas – žvirgždynė

-ykla // -tuvė

dirbykla – dirbtuvė
pardavykla *psn.* – parduotuvė
pilstykla – pilstytuvė
virykla 2 – virtuvė 1

-idė // -ynas

mėšlidė – mėšlynas 1
paukštidė – paukštynas 2
šunidė – šunynas

-uma // -ymė

baltuma – baltymė
storuma – storumė 1
tuštuma – tuštymė

-ija // -ystė

karalija – karalystė 1

kunigaikštija – kunigaikštystė *istor.* 1

viešpatija 1 *psn.* – viešpatystė

-ynė // -uma

klaikynė – klaikuma 1

slidynė – sliduma

šlapynė – šlapuma 1

-ga // -imas

įeiga *knyg.* – įėjimas

išeiga *knyg.* 1 – išėjimas

užeiga – užėjimas

-ykla // -ynė

čiuožykla – čiuožynė

stovykla 3 – stovynė 2

šėrykla 1 – šėrynė *vak.*

-ynas // -ytė // -ynė

alksnynas – alksnytė – alksnynė

beržynas – beržytė *tarm.* – beržynė

karklynas – karklytė *ryt.* – karklynė

-iena // -ynas

dobiliena – dobilynas

kanapiena – kanapynas

-inė // -udė

alinė – aludė 2

pašarinė – pašarudė

-ija // -ynė

uošvija – uošvynė

velėnija – velėnynė

-idė // -ininkas

avidė 1 – avininkas 1

žąsidė – žąsininkas

-uma // -umas // -ymas

dvišakuma – dvišakumas – dvišakymas 1

šakuma – šakumas 1 – šakymas

-uma // -mė

lyguma – lygmė 1

-ainė // -inė

ledainė – ledinė 1

-ynė // -muo

sėdynė 2 – sėdmuo

-urys // -urkis

duburys – duburkis *tarm.*

-inė // -idė

šalinė 1,2 – šalidė

-ulis // -uma

tyrulis – tyruma 2

-ukė // -utė

vienukė – vienutė

-imas // -ymė

geltonimas – geltonymė

-ija // -ynas

grybija – grybynas

-tis // -enė

pirtis – perenė *žem.*

-na // -onė

makna – makonė

-inys // -ulyš

tvinkinys – tvinkulyš

-ainė // -ynė

šilainė – šilynė

-mena // -muo

putmena – putmuo

-ykla // -ynė // -tuvė

slėpykla – slėpynė – slėptuvė

-ynas // -ynė // -inė

šiukšlynas – šiukšlynė – šiukšlinė 1

-mė // -uma // -umynas

retmė – retuma – retumynas

-mė // -ynė // -uma

sausmė 2 – sausynė – sausuma 1

-ykla // -ynė // -enė

virtykla – virtynė – virtenė *žem.*

-ykla // -yklė // -ynė

maudykla – maudyklė – maudynė

-okšlis // -okšnis // -onas

dirvokšlis – dirvokšnis – dirvonas 1

-ynas // -ynė // -uma

klampynas – klampynė – klampuma

-yba // -(i)ava // -ykla

ganyba – ganiava 2 – ganykla

-ymė // -ulyš // -uma

kietymė – kietulyš – kietuma

-ija // -iškė // -ynė

tėvija 2 – tėviškė – tėvynė 1

-ymė // -ynė // -uma

kiaurymė 1 – kiaurynė – kiauruma

-idė // -ynas // -ininkas

vištidė – vištynas 1 – vištininkas

-ima // -mena // -uma

plonima žem. 1 – plonmena – plonuma

-ija // -ynas // -ynė // -ymė

rūdija žem. – rūdynas 2 – rūdynė – rūdymė

-umynas // -ynas // -ynė // -mė // -uma // -umynė

tankumynas – tankynas – tankynė – tankmė – tankuma – tankumynė

-imas // -a

įdaužimas – įdauža

įduobimas – įduoba

įgaubimas – įgauba

įkirpimas – įkarpa 1

įplėšimas – įplėša

įskrodimas – įskroda

įsmaugimas – įsmauga

išdubimas – išduba

išgaubimas – išgauba

iškandimas – iškanda

iškirpimas – iškarpa 1

išlenkimas – išlanka

išplėšimas – išplėša 1

išpuvimas – išpuva

užkirpimas – užkarpa

užkirtimas – užkarta 2

skynimas – proskyna

-imas // -is

įdužimas – įdūžis

įkandimas – įkandis

įlūžimas – įlūžis

išlinkimas – išlinkis

-ymas // -a

įraižymas – įraiža

įrantymas – įranta

išardymas – išarda

išrantymas – išranta

-is // -imas // -a

įlinkis 1 – įlinkimas – įlanka 2 *anat.*

įrėžis – įrėžimas – įrėža

įpjūvis 1 – įpjovimas – įpjova

-ykla // -a

klojykla – kloja 2

rausykla – išrausa

-uma // -ė

erdvuma – erdvė 1 *astr.*

plynuma – plynė 1

-uma // -a

nuolaiduma – nuolaida 3

nuotakuma – 2 nuotaka 2

-imas // -uma // -a

iškilimas – iškiluma – 1 iškyla

pakilimas – pakiluma 1,2 – pakyla 1,2

-uma // -is

riebuma – riebis

-a // -inys

užlanda – užlandinys

-ga // -a

pereiga 2 – perėja

-inė // -ė

peleninė 2 – pelenė 2

-stis // -a

prieglobstis 2 – priegloba 1

-imas // -os

kirtimas 2 – iškartos

-uma // -(i)us

sekluma – sėklus 1

-ynė // -is

mėlynė 1 – mēlis 3

-ta // -as

brasta – atabradas / atbradas *geogr.*

-tuvė // -a

krautuvė – sankrova *psn.* 1

-is // -mė

pavėsis – vėsmė

-uma // -is // -mė

plokštuma 1 – plokštis – plokšmė

-a // -ynė

landa – landynė 1,2,3 / lindynė

-imas // -a // -as

degimas – išdaga – išdagas

-is / -ys // -uma

slėnis / slėnys – slėnuma

-uma // -ymė // -is

toluma – tolymė – 1 tolis

-ynė // -uma // -ė

plikynė – plikuma 1 – plikė 2

-ynė // -ynas // -as

laužynė – laužynas 1,2 – laužas 4

-uma // -ynė // -a

žydruma – žydrynė – žydra

-uma // -umas // -is

siauruma – siaurumas – siauris

-stas // -einė // -is

būstas – buveinė – būvis 2 *psn.*

-ykla // -tas // -is

gulykla – gultas – guolis

-ila // -ymė // -is // -klė

sprogila 2 *žem.* – sprogymė – sprogis – sproklė

-a // -uma // -ė // -imas

įdauba – įduba – dubuma 1 – dubė 2 *ryt.* – įdubimas

-ymas // -ymė // -uma // -ulys // -is

juodymas – juodymė – juoduma – juodulys – 1 juodis

-mė // -ė // -is // -uma // -užė

gelmė 1 / gilmė *žem.* – gylė – gylis 2 – giluma 1 – giluzė *ryt.*

-ė // -a

brydė – išbrida

-ys // -os

grindys – grindos *tarm.*

-ys // -a

griovys 1 – 1 griova 1 *geogr.*

pa- // prie-

padirvys – priedirvis

pakalnė 1 – priekalnis 1

palangė 2 – prielangis

pamiestys – priemiestis
pamiškė – priemiškis 2
pasodybis – priesodybis
paširdė / paširdžiai – prieširdis 2
pavartė 1 – prievartė
pažemys 1 / pažemė – priežemis *geogr.*

ant- // pa-

antgriovis – pagriovys
antslenkstis 1 – paslenkstys 1

at- // už-

atkampis – užkampis

už- // prieš-

užangis 1 – priešangis

at- // pa-

atšlaitė – pašlaitė

pa- // po-

paakys – poakis

už- // pa-

užkiemis – pakiemė 1

ap- // at- // pa-

apkraštys – atkraštys 1 – pakraštys 1

į- // at- // prieš-

įkalnė / įkalnis – atkalnė – prieškalnė / prieškalnis

ī- // prie- // pa- // at- // ant-

īkrantis – priekrantē – pakrantē 1 – atkrantē / atkrantis 2 – antkrantē / antkrantis

pa- // -inē

pastogē 3 – stoginē 3 *tarm.*

pa- // už- // -ynas

paūksmē – užūksmis – ūksmynas

-inē // sandūra

poilsinē 1 – poilsivietē

sēklinē – sēklalizdis *bot.*

vasarinē 2 – vasarbutis – vasarnamis

-ynas // -ynē // sandūra

smēlynas – smēlynē – smēlžemis

smiltynas – smiltynē – smiltžemis

šlynynas 2 – šlynyne – šlynžemis

-ynas // sandūra

rūdynas 1 *geol.* – rūdvietē

šlynynas 1 – šlynduobē

žvyrynas – žvyrduobē

-ynē // sandūra

slaptynē – slaptavietē

-uma // sandūra

tyruma 1 – tyrlaukis

-imas // sandūra

gyvenimas 4 – gyvenvietė

-enė // sandūra

pelenė 3 – pelenvietė

-ykla // sandūra

kirtykla – kirtavietė 1,2

-elė // sandūra

stotelė – pusstotė – tarpstotis / tarpustotė 2

-idė // -ininkas // sandūra

kiaulidė – 1 kiaulininkas *tarm.* – kiauliatvartis

-ykla // -ovė // sandūra

šventykla – šventovė 1 – šventnamis

-ykla // -ynas // sandūra

augykla – augynas – augavietė

-ynas // -inė // sandūra

durpynas – durpinė 1 – durpduobė

-ynė // -ra // -uma // sandūra

dykynė 1,2 – dykra *geogr.* – dykuma – dykvietė

už- // sandūra

užkaimē – galukaimis

užlaukē – galulaukē

pro- // sandūra

probiržē – šunbiržē

pa- // sandūra

pakupetē 1 – kupetvietē

prie- // pa- // sandūra

priekelē – pakelē 3 – šalikelē

-ainē // -iena // -ija // -ynas // -ynē // -ē // sandūra

molainē – moliena *tarm.* – molija *žem.* – molynas 2 – molynē – 1 molē – molžemis 1

sandūra // sandūra

akiratis 1 – akiplotis

ugniakuras 1 – ugniavietē 1

žaliamiškis – baltmiškis

2 priedas. Lentelės

1 lentelė

Darybinių sinonimų (DS) priesagų eilės

Priesagų kombinacijų eil. nr.	DS priesagos	DS eilių skaičius	% visų DS eilių
1.	-ynas // -ynė	40	38,1
2.	-ykla // -tuvė	4	4
3.	-idė // -ynas	3	3
4.	-uma // -ymė	3	3
5.	-ija // -ystė	3	3
6.	-ynė // -uma	3	3
7.	-ga // -imas	3	3
8.	-ynas // -ytė // -ynė	3	3
9.	-ykla // -ynė	3	3
10.	-iena // -ynas	2	2
11.	-inė // -udė	2	2
12.	-ija // -ynė	2	2
13.	-uma // -umas // -ymas	2	2
14.	-idė // -ininkas	2	2
15.	-uma // -mė	1	0,9
16.	-ainė // -inė	1	0,9
17.	-ykla // -ynė // -tuvė	1	0,9
18.	-ynas // -ynė // -inė	1	0,9
19.	-ynė // -muo	1	0,9
20.	-inė // -idė	1	0,9
21.	-ulis // -uma	1	0,9
22.	-ukė // -utė	1	0,9
23.	-ija // -ynas	1	0,9

24.	-tis // -enė	1	0,9
25.	-na // -onė	1	0,9
26.	-inys // -ulyš	1	0,9
27.	-ainė // -ynė	1	0,9
28.	-mena // -muo	1	0,9
29.	-imas // -ymė	1	0,9
30.	-urys // -urkis	1	0,9
31.	-mė // -uma // -umynas	1	0,9
32.	-mė // -ynė // -uma	1	0,9
33.	-ykla // -ynė // -enė	1	0,9
34.	-ykla // -yklė // -ynė	1	0,9
35.	-okšlis // -okšnis // -onas	1	0,9
36.	-ynas // -ynė // -uma	1	0,9
37.	-yba // -(i)ava // -ykla	1	0,9
38.	-ymė // -ulyš // -uma	1	0,9
39.	-ija // -iškė // -ynė	1	0,9
40.	-ymė // -ynė // -uma	1	0,9
41.	-idė // -ynas // -ininkas	1	0,9
42.	-ima // -mena // -uma	1	0,9
43.	-ija // -ynas // -ynė // -ymė	1	0,9
44.	-uma // -umynas // -ynas // -ynė // -mė // -umynė	1	0,9
	Iš viso:	105 eilės	100 %

2 lentelė

DS priesagų ir galūnių eilės

Atskirų kombinacijų eil. nr.	DS priesagos ir galūnės	DS eilių skaičius	% visų sinonimų eilių
1.	-imas // -a	17	27,4

2.	-imas // -is	4	7
3.	-ymas // -a	4	7
4.	-is // -imas // -a	3	5
5.	-ykla // -a	2	3
6.	-uma // -è	2	3
7.	-uma // -a	2	3
8.	-imas // -uma // -a	2	3
9.	-uma // -is	1	1,6
10.	-a // -inys	1	1,6
11.	-ga // -a	1	1,6
12.	-stis // -a	1	1,6
13.	-uma // -(i)us	1	1,6
14.	-ynè // -is	1	1,6
15.	-ta // -as	1	1,6
16.	-tuvè // -a	1	1,6
17.	-a // -ynè	1	1,6
18.	-inè // -è	1	1,6
19.	-imas // -os	1	1,6
20.	-is // -mè	1	1,6
21.	-imas // -a // -as	1	1,6
22.	-is / -ys // -uma	1	1,6
23.	-uma // -ymè // -is	1	1,6
24.	-ynè // -uma // -è	1	1,6
25.	-ynè // -ynas // -as	1	1,6
26.	-uma // -ynè // -a	1	1,6
27.	-uma // -umas // -is	1	1,6
28.	-stas // -einè // -is	1	1,6
29.	-ykla // -tas // -is	1	1,6
30.	-mè // -is // -uma	1	1,6
31.	-ila // -ymè // -is // -klè	1	1,6
32.	-ymas // -ymè // -uma // -ulyš // -is	1	1,6

33.	mė // -ė // -is // -uma // -užė	1	1,6
34.	-a // -uma // -imas // -ė	1	1,6
	Iš viso:	62 eilės	100 %

3 lentelė

DS galūnių eilės

Afiksų kombinacijų eil. nr.	DS galūnės ir galūnės	DS eilių skaičius	% visų sinonimų eilių
1.	-ė // -a	1	33,3
2.	-ys // -os	1	33,3
3.	-ys // -a	1	33,3
	Iš viso:	3 eilės	100 %

4 lentelė

DS priešdėlių eilės

Priešdėlių kombinacijų eil. nr.	DS priešdėliai ir priešdėliai	DS eilių skaičius	% visų sinonimų eilių
1.	pa- // prie-	9	47
2.	ant- // pa-	2	10,5
3.	at- // už-	1	5,3
4.	už- // prieš-	1	5,3
5.	at- // pa-	1	5,3
6.	pa- // po-	1	5,3
7.	už- // pa-	1	5,3
8.	ap- // at- // pa-	1	5,3
9.	į- // at- // prieš-	1	5,3

10.	į- // prie- // pa- // at- // ant-	1	5,3
	Iš viso:	19 eilių	100 %

5 lentelė

DS priešdėlių ir priesagų eilės

Kombinacijų eil. nr.	DS priešdėliai ir priesagos	DS eilių skaičius	% visų sinonimų eilių
1.	pa- // -inė	1	50
2.	pa- // už- // -ynas	1	50
	Iš viso:	2 eilės	100 %

6 lentelė

DS priesagų ir sandūros eilės

Kombinacijų eil. nr.	DS priesagos ir sandūros	DS eilių skaičius	% visų sinonimų eilių
1.	-inė // sandūra	3	15
2.	-ynas // sandūra	3	15
3.	-ynas // -ynė // sandūra	3	15
4.	-ynė // sandūra	1	5
5.	-uma // sandūra	1	5
6.	-imas // sandūra	1	5
7.	-elė // sandūra	1	5
8.	-ykla // sandūra	1	5
9.	-enė // sandūra	1	5

10.	-idē // -ininkas // sandūra	1	5
11.	-ykla // -ovē // sandūra	1	5
12.	-ykla // -ynas // sandūra	1	5
13.	-ynē // -ra // -uma // sandūra	1	5
14.	-ynas // -inē // sandūra	1	5
	Iš viso:	20 eiliņ	100 %

7 lentelē

DS priēdēliņ ir sandūros eilēs

Kombinacij	DS priēdēliai ir sandūra	DS eiliņ skaiēius	% visu sinonim
eil. nr.			eiliņ
1.	uē- // sandūra	2	40
2.	pa- // sandūra	1	20
3.	pro- // sandūra	1	20
4.	prie- // pa- // sandūra	1	20
	Iš viso:	5 eilēs	100 %

8 lentelē

DS priesagu, galūniņ ir sandūros eilēs

Kombinacij	DS priesagos, galūnēs ir sandūros	DS eiliņ skaiēius	% visu sinonim
eil. nr.			eiliņ
1.	-ainē // -iena // -ija // -ynas // -ynē // -ē // sandūra	1	100
	Iš viso:	1 eilē	100 %

9 lentelē

Sinonimų eilės (pamatinis žodis arba pagrindinis dėmuo – daiktavardis)

Eil. nr.	DS eilės	Pamatinis žodis/iai
1.	ajerynas – ajerynė	ajeras
2.	akiratis 1 – akiplotis	akis (ratas, plotas)
3.	akmenynas – akmenynė	akmenį
4.	alinė – aludė 2	alus
5.	alksnynas – alksnytė – alksnynė	alksnis
6.	antgriovis – pagriovys	griovys
7.	antslenkstis 1 – paslenkstys 1	slenkstis
8.	apkraštys – atkraštys 1 – pakraštys 1	kraštas
9.	atkampis – užkampis	kampas
10.	atšlaitė – pašlaitė	šlaitas
11.	avidė – avininkas 1	avis
12.	ąžuolynas – ąžuolynė	ąžuolas
13.	beržynas – beržytė <i>tarm.</i> – beržynė	beržas
14.	dilgėlynas – dilgėlynė	dilgėlė
15.	dilgynas – dilgynė 2	dilgė
16.	dirvokšlis – dirvokšnis – dirvonas 1	dirva
17.	dobiliena – dobilynas	dobilas
18.	drebulynas – drebulynė	drebulė
19.	dumblynas – dumblynė	dumblas
20.	durpynas – durpinė 1 – durpduobė	durpė (duobė)
21.	eglynas – eglynė	eglė
22.	gyvatynas – gyvatynė	gyvatė
23.	grybija – grybynas	grybas
24.	ievynas – ievynė	ieva
25.	įkalnė / įkalnis – atkalnė – prieškalnė / prieškalnis	kalnas
26.	įkrantis – priekrantė – pakrantė 1 – atkrantė / atkrantis 2 – antkrantis / antkrantė	krantas

27.	kanapiena – kanapynas	kanapė
28.	karalija – karalystė 1	karalius
29.	karklynas – karklytė <i>ryt.</i> – karklynė	karklas
30.	kelmynas – kelmynė	kelmas
31.	kemsynas – kemsynė	kemas
32.	kerynas – kerynė	keras
33.	kiaulidė – 1 kiaulininkas <i>tarm.</i> – kiauliatvartis	kiaulė (tvartas)
34.	kiminynas – kiminynė	kiminas
35.	kirmėlynas 1 – kirmėlynė 1	kirmėlė
36.	krūmynas – krūmynė	krūmas
37.	kunigaikštija – kunigaikštystė <i>istor.</i> 1	kunigaikštis
38.	kupstynas – kupstynė	kupstas
39.	mėšlidė – mėšlynas 1	mėšlas
40.	ledainė – ledinė 1	ledas
41.	liepynas – liepynė	liepa
42.	liūgynas – liūgynė	liūgai
43.	molainė – moliena <i>tarm.</i> – moliya <i>žem.</i> – molynas 2 – molynė – 1 molė – molžemis 1	molis (žemė)
44.	obelynas – obelynė	obelis
45.	paakys – poakis	akis
46.	padirvys – priedirvis	dirva
47.	pakalnė 1 – priekalnis 1	kalnas
48.	pakupetė 1 – kupetvietė	kupeta (vieta)
49.	palangė 2 – prielangis	langas
50.	pamiestys – priemiestis	miestas
51.	pamiškė – priemiškis 1	miškas
52.	pasodybis – priesodybis	sodyba
53.	pašarinė – pašarudė	pašaras
54.	paširdė / paširdžiai – prieširdis 2	širdis
55.	paukštidė – paukštynas 2	paukštis
56.	pavartė 1 – prievartė	vartai

57.	pažemys 1 / pažemė – priežemis <i>geogr.</i>	žemė
58.	peleninė 2 – pelenė 2	pelenai
59.	pelenė 3 – pelenvietė	pelenai (vieta)
60.	pelkynas – pelkynė	pelkė
61.	poilsinė 1 – poilsia vietė	poilsis (vieta)
62.	priekelė – pakelė 3 – šalikelė	keltas (šalia)
63.	probiržė – šunbiržė	biržė (šuo)
64.	purvynas – purvynė	purvas
65.	rūdi ja <i>žem.</i> – rūdynas 2 – rūdynė – rūdymė	rūda
66.	rūdynas 1 <i>geol.</i> – rūdvietė	rūda (vieta)
67.	samanynas – samanyinė	samana
68.	sėklinė – sėklalizdis <i>bot.</i>	sėkla (lizdas)
69.	skiedrynas – skiedryinė	skiedra
70.	smėlynas – smėlynė – smėlžemis	smėlis (žemė)
71.	smiltynas – smiltynė – smiltžemis	smiltis (žemė)
72.	stotelė – pusstotė – tarpstotis / tarpustotė 2	stotis (pusė, tarp)
73.	stoginė 3 <i>tarm.</i> – pastogė 3	stogas
74.	šaknynas 2 – šaknyinė	šaknis
75.	šalinė 1,2 – šalidė	šalis
76.	šeškynas – šeškynė	šeškas
77.	šilainė – šilyinė	šilas
78.	šiukšlynas – šiukšlynė – šiukšlinė 1	šiukšlė
79.	šlynynas 1 – šlynduobė	šlynas (duobė)
80.	šlynynas 2 – šlynyinė – šlynžemis	šlynas (žemė)
81.	šunidė – šunynas	šunį
82.	tėvija 2 – tėviškė – tėvynė 1	tėvas
83.	tyrulis – tyruma 2	1 tyras
84.	tyruma 1 – tyrlaukis	2 tyras (laukas)
85.	ugniakuras 1 – ugniavietė 1	ugnis (kurti, vieta)
86.	ūksmynas – užūksmis – paūksmė	ūksmė
87.	uogynas – uogynė	uoga

88.	uolynas – uolynė	uola
89.	uosynas – uosynė	uosis
90.	uošvija – uošvynė	uošvis
91.	usnynas – usnynė	usnis
92.	užangis 1 – priešangis	anga
93.	užkaimė – galukaimis	kaimas (galas)
94.	užlaukė – galulaukė	laukas (galas)
95.	užkiemis – pakiemė 1	kiemas
96.	varlynas 2 – varlynė	varlė
97.	varputynas – varputynė	varputis
98.	vasarinė 2 – vasarbutis – vasarnamis	vasara (butas, namas)
99.	velėnija – velėnynė	velėna
100.	viešpatija 1 <i>psn.</i> – viešpatystė	viešpatį
101.	viksvynas – viksvynė	viksva
102.	vinkšnynas – vinkšnynė	vinkšna
103.	viržynas – viržynė	viržis
104.	vištidė – vištynas 1 – vištininkas	višta
105.	žabynas – žabynė	žabas
106.	žagarynas 1 – žagarynė	žagaras
107.	žąsidė – žąsininkas	žąsis
108.	žilvitynas – žilvitynė	žilvitis
109.	žolynas 2 – žolynė	žolė
110.	žvyrynas – žvyrduobė	žvyras (duobė)
111.	žvirgždynas – žvirgždynė	žvirgždas
112.	žaliamiškis – baltmiškis	miškas (žalias, baltas)

10 lentelė

Sinonimų eilės (pamatinis žodis arba pagrindinis dėmuo – veiksmazodis)

Eil. nr.	DS eilės	Pamatinis žodis/iai

1.	augykla – augynas – augavietė	augti (vieta)
2.	brasta – atabradas / atbradas <i>geogr.</i>	(at)bristi
3.	brydė – išbrida	(iš)bristi
4.	būstas – buveinė – būvis 2 <i>psn.</i>	būti
5.	čiuožykla – čiuožynė	čiuožti
6.	įdauba – įduba – dubuma 1 – dubė 2 <i>ryt.</i> – įdubimas	(į)dubti
7.	degimas – išdaga – išdagas	(iš)degti
8.	dirbykla – dirbtuvė	dirbti
9.	duburys – duburkis <i>tarm.</i>	dubti
10.	ganyba – ganiava 2 – ganykla	ganyti
11.	gyvenimas 4 – gyvenvietė	gyventi (vieta)
12.	grindys – grindos <i>tarm.</i>	grįsti
13.	griovys 1 – 1 griova 1 <i>geogr.</i>	griauti
14.	gulykla – gultas – guolis 2	gulėti
15.	įdaužimas – įdauža	įdaužti
16.	įduobimas – įduoba	įduobti
17.	įdužimas – įdūžis	įdužti
18.	įeiga <i>knyg.</i> – įėjimas	įeiti
19.	įgaubimas – įgauba	įgaubti
20.	įkandimas – įkandis	įkąsti
21.	įkirpimas – įkarpa 1	įkirpti
22.	įlinkis 1 – įlinkimas – įlanka 2 <i>anat.</i>	įlinkti
23.	įlūžimas – įlūžis	įlūžti
24.	įplėšimas – įplėša	įplėšti
25.	įraižymas – įraiža	įraižyti
26.	įrantymas – įranta	įrantyti
27.	įrėžis – įrėžimas – įrėža	įrėžti
28.	įskrodimas – įskroda	įskrosti
29.	įsmaugimas – įsmauga	įsmaugti

30.	išardymas – išarda	išardyti
31.	išdubimas – išduba	išdubti
32.	išeiga <i>knyg.</i> 1 – išėjimas	išeiti
33.	išgaubimas – išgauba	išgaubti
34.	iškandimas – iškanda	iškąsti
35.	iškilimas – iškiluma – 1 iškyla	iškilti
36.	iškirpimas – iškarpa 1	iškirpti
37.	išlenkimas – išlanka	išlenkti
38.	išlinkimas – išlinkis	išlinkti
39.	išplėšimas – išplėša 1	išplėšti
40.	išpuvimas – išpuva	išpūti
41.	išrantymas – išranta	išrantyti
42.	krautuvė – sankrova <i>psn.</i> 1	(susi)krauti
43.	kirtykla – kirtavietė 1,2	kirsti
44.	kirtimas 2 – iškartos	(iš)kirsti
45.	klojykla – kloja 2	kloti
46.	landa – landynė 1,2,3 / lindynė	lįsti
47.	laužynė – laužynas 1,2 – laužas 4	laužti
48.	makna – makonė	makoti
49.	maudykla – maudyklė – maudynė	maudyti
50.	mėlynė 1 – mėlis 3	mėlti
51.	pakilimas – pakiluma 1,2 – pakyla 1,2	pakilti
52.	pardavykla <i>psn.</i> – parduotuvė	parduoti
53.	pavėsis – vėsmė	(pa)vėsti
54.	pereiga 2 – perėja	pereiti
55.	prieglobstis 2 – priegloba 1	priglobti
56.	pilstykla – pilstytuvė	pilstyti
57.	pirtis – perenė <i>žem.</i>	perti
58.	pjūvis 1 – įpjovimas – įpjova	(į)pjauti
59.	putmena – putmuo	pusti
60.	rausykla – išrausa	(iš)rausti

61.	sėdynė 2 – sėdmuo	sėsti
62.	skynimas – proskyna	(pra)skinti
63.	slėpykla – slėpynė – slėptuvė	slėpti
64.	sprogila 2 <i>žem.</i> – sprogymė – sprogis – sproklė	sprogti
65.	stovykla 3 – stovynė 2	stovėti
66.	šakuma – šakumas 1 – šakymas	šakotis
67.	šėrykla 1 – šėrynė <i>vak.</i>	šerti
68.	tvinkinys – tvinkulys	tvinkti
69.	užeiga – užėjimas	užėiti
70.	užkirpimas – užkarpa	užkirpti
71.	užkirtimas – užkarta 2	užkirsti
72.	užlanda – užlandinys	užlįsti
73.	virykla 2 – virtuvė 1	virti
74.	virtykla – virtynė – virtenė <i>žem.</i>	viršti

11 lentelė

Sinonimų eilės (pamatinis žodis arba pagrindinis dėmuo – būdvardis)

Eil. nr.	DS eilės	Pamatinis žodis/iai
1.	baltuma – baltymė	baltas
2.	dykynė 1,2 – dykra <i>geogr.</i> – dykuma – dykvietė	dykas (vieta)
3.	dvišakuma – dvišakumas – dvišakymas 1	dvišakas
4.	erdvuma – erdvė 1 <i>astr.</i>	erdvus
5.	gelmė 1/ gilmė <i>žem.</i> – gylė – gylis 2 – giluma 1 – giluzė <i>ryt.</i>	gilus
6.	geltonimas – geltonymė	geltonas
7.	juodymas – juodymė – juoduma – juodulys – juodis	juodas
8.	kiaurymė 1 – kiaurynė – kiauruma	kiauras
9.	kietymė – kietulys – kietuma	kietas

10.	klaikynė – klaikuma 1	klaikus
11.	klampynas – klampynė – klampuma	klampus
12.	lyguma – lygmė 1	lygus
13.	nuolaiduma – nuolaida 3	nuolaidus
14.	nuotakuma – 2 nuotaka 2	nuotakus
15.	plikynė – plikuma 1 – plikė 2	plikas
16.	plynuma – plynė 1	plynas
17.	plokštuma 1 – plokštis – plokšmė	plokščias
18.	plonima <i>žem.</i> 1 – plonmena – plonuma	plonas
19.	retmė – retuma – retumynas	retas
20.	riebuma – riebis	riebus
21.	sausmė 2 – sausynė – sausuma 1	sausas
22.	sekluma – sėklius 1	seklus
23.	siauruma – siaurumas – siauris	siauras
24.	slaptynė – slaptavietė	slaptas (vieta)
25.	slėnis / slėnys – slėnuma	slėnus
26.	slidynė – sliduma	slidus
27.	storuma – storymė 1	storas
28.	šlapynė – šlapuma 1	šlapias
29.	šventykla – šventovė 1 – šventnamis	šventas (namas)
30.	tankumynas – tankynas – tankynė – tankmė – tankuma – tankumynė	tankus
31.	toluma – tolymė – 1 tolis	tolus
32.	tuštuma – tuštymė	tuščias
33.	žydruma – žydrynė – žydra	žydras

12 lentelė

Sinonimų eilė (pamatinis žodis – skaitvardis)

Eil. nr.	DS eilė	Pamatinis žodis
1.	vienukė – vienutė	vienas

Darybos formantų dažnumas

Eil. nr.	Darybos formantai	Darinių skaičius	% visų darinių skaičiaus
1.	-ynė	75	15,34
2.	-ynas	64	13
3.	-a	40	8,2
4.	-uma	36	7,4
5.	-imas	34	7
6.	pa-	22	5
7.	-is	19	4
8.	-ykla	17	3,5
9.	-inė	11	2,3
10.	-ymė	10	2
11.	prie-	10	2
12.	-ija	9	1,8
13.	-ymas	9	1,8
14.	-ė	8	1,6
15.	-idė	8	1,6
16.	-mė	8	1,6
17.	at-	6	1,22
18.	-tuvė	6	1,22
19.	už-	6	1,22
20.	ant-	4	0,8
21.	-as	4	0,8
22.	-ga	4	0,8
23.	-ininkas	4	0,8
24.	-ainė	3	0,6
25.	-enė	3	0,6
26.	į-	3	0,6

27.	-iena	3	0,6
28.	-ys	3	0,6
29.	-ystè	3	0,6
30.	-ytè	3	0,6
31.	prieš-	3	0,6
32.	-ulys	3	0,6
33.	-umas	3	0,6
34.	-inys	2	0,4
35.	-mena	2	0,4
36.	-muo	2	0,4
37.	-os	2	0,4
38.	-udè	2	0,4
39.	-umynas	2	0,4
40.	ap-	1	0,2
41.	-einè	1	0,2
42.	-elè	1	0,2
43.	-(i)ava	1	0,2
44.	-yba	1	0,2
45.	-yklè	1	0,2
46.	-ila	1	0,2
47.	-ima	1	0,2
48.	-(i)us	1	0,2
49.	-išké	1	0,2
50.	-klè	1	0,2
51.	-na	1	0,2
52.	-okšlis	1	0,2
53.	-okšnis	1	0,2
54.	-onas	1	0,2
55.	-onè	1	0,2
56.	-ovè	1	0,2
57.	po-	1	0,2

58.	prie-	1	0,2
59.	pro-	1	0,2
60.	-ra	1	0,2
61.	-stas	1	0,2
62.	-stis	1	0,2
63.	-ta	1	0,2
64.	-tas	1	0,2
65.	-tis	1	0,2
66.	-ukė	1	0,2
67.	-ulis	1	0,2
68.	-umynė	1	0,2
69.	-urys	1	0,2
70.	-urkis	1	0,2
71.	-utė	1	0,2
72.	-užė	1	0,2
Iš viso:		489 vediniai	100%

14 lentelė

DS eilės, kurių visi nariai įtraukti į Tekstiną

Eil.nr	DS eilės	Pavyzdžių Tekstyne skaičius
1.	akiratis 1 – akiplotis	2149 : 31
2.	akmenynas – akmenynė	75 : 41
3.	alinė – aludė 2	86 : 306
4.	alksnynas – alksnytė – alksnynė	135 : 16 : 47
5.	antgriovis – pagriovys	1 : 96

6.	atkampis – užkampis	22 : 459
7.	atšlaitė – pašlaitė	61 : 133
8.	ąžuolynas – ąžuolynė	984 : 16
9.	baltuma – baltymė	25 : 3
10.	beržynas – beržytė <i>tarm.</i> – beržynė	287 : 3 : 6
11.	būstas – buveinė – būvis 2 <i>psn.</i>	4227 : 2141 : 1540
12.	degimas – išdaga – išdagas	1077 : 19 : 21
13.	dykynė 1,2 – dykra <i>geogr.</i> – dykuma – dykvietė	118 : 124 : 2065 : 164
14.	dilgėlynas – dilgėlynė	34 : 7
15.	dilgynas – dilgynė 2	7 : 26
16.	dirbykla – dirbtuvė	1 : 3077
17.	dobiliena – dobilynas	157 : 3
18.	drebulynas – drebulynė	62 : 9
19.	duburys – duburkis <i>tarm.</i>	199 : 1
20.	dumblynas – dumblynė	29 : 13
21.	dvišakuma – dvišakumas – dvišakymas 1	14 : 11 : 1
22.	eglynas – eglynė	1009 : 3
23.	erdvuma – erdvė 1 <i>astr.</i>	8 : 3407
24.	ganyba – ganiava 2 – ganykla	12 : 165 : 1756
25.	gyvatynas – gyvatynė	33 : 3
26.	gyvenimas 4 – gyvenvietė	43825 : 6841
27.	grybija – grybynas	3 : 15
28.	grindys – grindos <i>tarm.</i>	887 : 7
29.	griovys 1 – 1 griova 1 <i>geogr.</i>	1634 : 44
30.	gulykla – gultas – guolis 2	18 : 633 : 882
31.	įdauba – įduba – dubuma 1 – dubė 2 <i>ryt.</i> – įdubimas	36 : 180 : 14 : 2 : 138
32.	įeiga <i>knyg.</i> – įėjimas	12 : 1861
33.	įgaubimas – įgauba	3 : 1
34.	įkandimas – įkandis	256 : 1
35.	įkirpimas – įkarpa 1	3 : 17
36.	įlinkis 1 – įlinkimas – įlanka 2 <i>anat.</i>	50 : 21 : 1066

37.	įlūžimas – įlūžis	2 : 7
38.	įplėšimas – įplėša	2 : 4
39.	įrėžis – įrėžimas – įrėža	1 : 4 : 1
40.	išeiga <i>knyg.</i> 1 – išėjimas	592 : 1981
41.	išgaubimas – išgauba	7 : 1
42.	iškilimas – iškiluma – 1 iškyla	333 : 39 : 4529
43.	iškirpimas – iškarpa 1	13 : 332
44.	išlenkimas – išlanka	22 : 2
45.	išlinkimas – išlinkis	37 : 18
46.	juodymas – juodymė – juoduma – juodulys – 1 juodis	100 : 5 : 97 : 60 : 137
47.	karalija – karalystė 1	209 : 5995
48.	karklynas – karklytė <i>ryt.</i> – karklynė	96 : 7 : 6
49.	kelmynas – kelmynė	14 : 21
50.	kemsynas – kemsynė	53 : 14
51.	kiaulidė – 1 kiaulininkas <i>tarm.</i> – kiauliatvartis	196 : 13 : 1
52.	kirmėlynas 1 – kirmėlynė 1	4 : 1
53.	kirtimas 2 – iškartos	2051 : 10
54.	klaikynė – klaikuma 1	5 : 25
55.	klampynas – klampynė – klampuma	14 : 140 : 13
56.	krautuvė – sankrova <i>psn.</i> 1	653 : 25
57.	krūmynas – krūmynė	154 : 3
58.	kunigaikštija – kunigaikštystė <i>istor.</i> 1	642 : 2155
59.	kupstynas – kupstynė	2 : 10
60.	landa – landynė 1,2,3 / lindynė	65 : 272 / 159
61.	laužynė – laužynas 1,2 – laužas 4	2 : 11 : 1633
62.	ledainė – ledinė 1	47 : 215
63.	liepynas – liepynė	67 : 19
64.	liūgynas – liūgynė	4 : 1
65.	lyguma – lygmė 1	952 : 6
66.	maudykla – maudyklė – maudygnė	23 : 75 : 370
67.	mėlynė 1 – mėlis 3	175 : 33

68.	mėšlidė – mėšlynas 1	59 : 55
69.	molainė – moliena <i>tarm.</i> – molija <i>žem.</i> – molynas 2 – molynė – 1 molė – molžemis 1	52 : 3 : 4 : 52 : 22 : 37 : 43
70.	nuolaiduma – nuolaida 3	30 : 3384
71.	nuotakuma – 2 nuotaka 2	3 : 1081
72.	obelynas – obelynė	19 : 171
73.	paakys – poakis	202 : 38
74.	pakilimas – pakiluma 1,2 – pakyla 1,2	1502 : 59 : 1986
75.	pakalnė 1 – priekalnis 1	743 : 33
76.	pamiestys – priemiestis	1 : 881
77.	pamiškė – priemiškis 2	963 : 1
78.	pardavykla <i>psn.</i> – parduotuvė	4 : 17186
79.	pastogė 3 – stoginė 3 <i>tarm.</i>	1888 : 81
80.	paširdė / paširdžiai – prieširdis 2	1 / 162 : 146
81.	paukštidė – paukštynas 2	64 : 640
82.	pavartė 1 – prievartė	144 : 2
83.	pažemys 1 / pažemė – priežemis <i>geogr.</i>	44 / 177 : 10
84.	peleninė 2 – pelenė 2	212 : 431
85.	pelkynas – pelkynė	99 : 3
86.	pereiga 2 – perėja	40 : 468
87.	pirtis – perenė <i>žem.</i>	2182 : 2
88.	pjūvis 1 – įpjovimas – įpjova	1210 : 41 : 131
89.	plynuma – plynė 1	13 : 170
90.	plokštuma 1 – plokštis – plokšmė	1047 : 2 : 6
91.	poilsinė 1 – poilsiavietė	122 : 440
92.	prieglobstis 2 – priegloba 1	1295 : 4
93.	priekelė – pakelė 3 – šalikelė	3 : 966 : 463
94.	purvynas – purvynė	239 : 30
95.	samanynas – samanynė	15 : 1
96.	sėdynė 2 – sėdmuo	1218 : 260
97.	sekluma – sėklius 1	309 : 21

98.	sėklinė – sėklalizdis <i>bot.</i>	309 : 57
99.	skiedrynas – skiedrynė	69 : 2
100.	skynimas – proskyna	123 : 126
101.	slėnis / slėnys – slėnuma	2569 / 2208 : 2
102.	slėpykla – slėpynė – slėptuvė	9 : 128 : 2342
103.	smėlynas – smėlynė – smėlžemis	267 : 126 : 3
104.	stotelė – pusstotė – tarpstotis / tarpustotė 2	2067 : 2 : 7 / 24
105.	storuma – storumė	18 : 56
106.	stovykla 3 – stovynė 2	8708 : 9
107.	šakuma – šakumas 1 – šakymas	80 : 37 : 8
108.	šilainė – šilynė	901 : 1
109.	šunidė – šunynas	13 : 13
110.	šventykla – šventovė 1 – šventnamis	2587 : 2272 : 14
111.	tankumynas – tankynas – tankynė – tankmė – tankuma – tankumynė	137 : 1 : 38 : 310 : 260 : 4
112.	tėvija 2 – tėviškė – tėvynė 1	16 : 3802 : 16871
113.	tyrulis – tyruma 2	30 : 392
114.	tyruma 1 – tyrlaukis	392 : 44
115.	tuštuma – tuštymė	2136 : 15
116.	tvinkinys – tvinkulys	1 : 2
117.	ugniakuras 1 – ugniavietė 1	143 : 44
118.	uogynas – uogynė	135 : 1
119.	uosynas – uosynė	62 : 2
120.	usnynas – usnynė	12 : 13
121.	užeiga – užėjimas	640 : 15
122.	užkiemis – pakiemė 1	7 : 2
123.	užkirtimas – užkarta 2	49 : 4
124.	užlaukė – galulaukė	1 : 76
125.	varlynas 2 – varlynė	8 : 4
126.	vienukė – vienutė	1 : 191
127.	viešpatija 1 <i>psn.</i> – viešpatystė	185 : 59

128.	viksvynas – viksvynė	15 : 1
129.	virykla 2 – virtuvė 1	17 : 5732
130.	viržynas – viržynė	32 : 1
131.	vištidė – vištynas 1 – vištininkas	79 : 2 : 10
132.	žabynas – žabynė	14 : 1
133.	žagarynas 1 – žagarynė	1 : 2
134.	žaliamiškis – baltmiškis	15 : 19
135.	žąsidė – žąsininkas	30 : 9
136.	žydruma – žydrynė – žydra	38 : 84 : 576
137.	žolynas 2 – žolynė	912 : 4
138.	žvyrynas – žvyrduobė	30 : 95

15 lentelė

DS eilės, kurių bent vienas narys fiksuojamas Tekstyne

Eil.nr	DS eilės	Pavyzdžių Tekstyne skaičius
1.	ajerynas – ajerynė	2 : 0
2.	antslenkstis 1 – paslenkstys 1	0 : 4
3.	apkraštys – atkraštys 1 – pakraštys 1	0 : 0 : 2379
4.	augykla – augynas – augavietė	0 : 40 : 91
5.	avidė 1 – avininkas 1	38 : 0
6.	brasta – atabradas <i>geogr.</i> / atbradas	357 : 81 / 0
7.	brydė – išbrida	78 : 0
8.	čiuožykla – čiuožynė	321 : 0
9.	dirvokšlis – dirvokšnis – dirvonas 1	0 : 0 : 493
10.	durpynas – durpinė 1 – durpduobė	862 : 38 : 0
11.	gelmė 1 / gilmė <i>žem.</i> – gylė – gylis 2 – giluma 1 – giluzė <i>ryt.</i>	4827 / 0 : 10 : 4695 : 1568 : 2
12.	įdaužimas – įdauža	0 : 12
13.	ievynas – ievynė	10 : 0

14.	įkalnė / įkalnis – atkalnė – prieškalnė / prieškalnis	205 / 6 : 9 : 22 / 0
	įkrantis – priekrantė – pakrantė 1 – atkrantė / atkrantis 2 –	0 : 168 : 3335 : 4 / 0 : 1 /
15.	antkrantė / antkrantis	0
16.	įrantymas – įranta	0 : 7
17.	įraižymas – įraiža	0 : 5
18.	išardymas – išarda	112 : 0
19.	iškandimas – iškanda	0 : 2
20.	išplėšimas – išplėša 1	19 : 0
21.	išpuvimas – išpuva	3 : 0
22.	išrantymas – išranta	0 : 1
23.	kanapiena – kanapynas	0 : 1
24.	kiaurymė 1 – kiaurynė – kiauruma	369 : 0 : 1
25.	kietymė – kietulys – kietuma	0 : 0 : 95
26.	kirtykla – kirtavietė 1,2	0 : 299
27.	klojykla – kloja 2	0 : 154
28.	padirvys – priedirvis	9 : 0
29.	pakupetė 1 – kupetvietė	0 : 1
30.	palangė 2 – prielangis	915 : 0
31.	pašarinė – pašarudė	747 : 0
32.	paūksmė – užūksmis – ūksmynas	14 : 0 : 0
33.	pavėsis – vėsmė	678 : 0
34.	pelenė 3 – pelenvietė	431 : 0
35.	pilstykla – pilstytuvė	1 : 0
36.	plikynė – plikuma 1 – plikė 2	0 : 4 : 85
37.	plonima <i>žem.</i> 1 – plonmena – plonuma	0 : 0 : 7
38.	putmena – putmuo	0 : 2
39.	rausykla – išrausa	0 : 3
40.	retmė – retuma – retumynas	16 : 12 : 0
41.	riebuma – riebis	151 : 0
42.	rūdiija <i>žem.</i> – rūdynas 2 – rūdynė – rūdymė	86 : 24 : 1 : 0
43.	rūdynas 1 <i>geol.</i> – rūdvietė	24 : 0

44.	sausmė 2 – sausynė – sausuma 1	4 : 0 : 1585
45.	siauruma – siaurumas – siauris	35 : 56 : 0
46.	slaptynė – slaptavietė	0 : 126
47.	slidynė – sliduma	0 : 11
48.	smiltynas – smiltynė – smiltžemis	23 : 395 : 0
49.	sprogila 2 žem. – sprogymė – sprogis – sproklė	1 : 3 : 20 : 0
50.	šaknynas 2 – šaknynė	3 : 0
51.	šalinė 1,2 – šalidė	49 : 0
52.	šėrykla 1 – šėrynė vak.	108 : 0
53.	šiukšlynas – šiukšlynė – šiukšlinė 1	871 : 0 : 13
54.	šlapynė – šlapuma 1	0 : 9
55.	šlynynas 2 – šlynynė – šlynžemis	0 : 0 : 1
56.	toluma – tolymė – 1 tolis	755 : 0 : 140
57.	uolynas – uolynė	13 : 0
58.	uošvija – uošvynė	51 : 0
59.	užkaimė – galukaimis	0 : 4
60.	užkirpimas – užkarpa	0 : 7
61.	varputynas – varputynė	1 : 0
62.	vasarinė 2 – vasarbutis – vasarnamis	441 : 0 : 606
63.	velėnija – velėnynė	1 : 0
64.	žilvitynas – žilvitynė	4 : 0
65.	žvirgždynas – žvirgždynė	4 : 0

16 lentelė

DS eilės, kurių nė vienas narys nefiksuojamas Tekstyne

Eil.nr .	DS eilės	Pavyzdžių Tekstynė skaičius
1.	įduobimas – įduoba	0 : 0
2.	įdužimas – įdūžis	0 : 0
3.	įskrodimas – įskroda	0 : 0
4.	įsmaugimas – įsmauga	0 : 0
5.	išdubimas – išduba	0 : 0
6.	geltonimas – geltonymė	0 : 0
7.	kerynas – kerynė	0 : 0
8.	kiminynas – kiminynė	0 : 0
9.	makna – makonė	0 : 0
10.	pasodybis – priesodybis	0 : 0
11.	probiržė – šunbiržė	0 : 0
12.	šeškynas – šeškynė	0 : 0
13.	šlynynas 1 – šlynduobė	0 : 0
14.	užangis 1 – priešangis	0 : 0
15.	užlanda – užlandinys	0 : 0
16.	vinkšnynas – vinkšnynė	0 : 0
17.	virtykla – virtynė – virtinė <i>žem.</i>	0 : 0 : 0